

Tartu Ülikool

Filosoofiateaduskond

Germaani, romaani ja slaavi filoloogia instituut

**AYN RANDI TEOSE *ATLAS SHRUGGED* KOLMANDA OSA SEITSMENDA
PEATÜKI ESIMESE POOLE TÕLGE JA TÕLKE ANALÜÜS**

Magistritöö

Hendrik Koger

Juhendaja: lekt. Katiliina Gielen

Tartu 2014

SISUKOKKUVÕTE

Magistritöö eesmärk oli tõlkida pool Ayn Randi teose *Atlas Shrugged* kolmanda osa seitsmendast peatükist ning analüüsida tõlkimisel tekkinud probleeme. Tõlkeanalüüsi põhirõhk on filosoofiaterminite analüüsil ning nende tähenduslikul sobivusel teksti konteksti. Ka analüüsitakse magistritöös teose autori stilistilisi iseärasusi, mõningaid kultuurispetsiifilisi elemente ning kõnealuse teose pealkirja tõlkimise erinevaid võimalusi, kõrvutades neid valminud tõlgetega teistest keeltest.

Töö esimeses osas tutvustatakse teose autorit, tema filosoofiat, ning pakutakse teosele üks võimalik žanrimääratlus. Viidakse ka mitmekülgselt vastukajale, mida teos aastate jooksul pärvinud on. Esimene osa lõpus arutlen, miks teose tõlkimiseks valisin.

Magistritöö teine osa keskendub teose tõlkimisel rakendatud tõlkestrateegiale ning strateegilisi elemente toetavatele allikatele, milleks on nii tõlketeooriad kui ka filosoofilised väljaanded. Lähemalt tutvustatakse magistritöö autori lähenemist filosoofiaterminite tõlkimisele, mis seisnes enamasti kinnistunud vastete kasutamisel ja millele eelnes tõlkijapoolne arutelu.

Kolmas ja kõige mahukam osa keskendub filosoofiaterminite praktilisele tõlkeanalüüsile. Välja on toodud mitmed teoses kesksel kohal figureerivad filosoofilised mõisted ning näitelaused, milles need esinevad. Näited hõlmavad ka töö autori kommentaare tehtud tõlkele. Arutluse fookuseks on protsess, mis läbi magistritöö autor tõlkevasteteni jõudis ning milliseid asjaolusid seejuures arvesse võttis.

Neljas osa käsitleb muid tõlkeprobleeme. Pealkirja tõlkimiseks on välja toodud kolm varianti, mida kõrvutatakse juba olemasolevate eesti-, vene-, saksa-, prantsuse-, ja hispaaniakeelsete tõlkenäidetega. Vaatluse alla tuleb ka nimede tõlkimine ning põhjendatakse, miks antud teose puhul osutus eelistatumaks tõlkevõtteks kodustamine. Ära tuuakse mõningad autori stiililised iseärasused, näiteks kaldkirja ja mõttekriipsude kasutamine, ning nende edasiandmine tõlkes.

Magistritöö illustreerib filosoofiaterminite kohatist määratlematust ja nende tõlkimise keerulisust isegi siis kui on toeks allikad, milles sisaldub juba juurdunud sõnakasutus. Töö pakub potentsiaalseid lahendusi mitmete filosoofiaterminite tõlkimisel.

SISUKORD

Sisukokkuvõte.....	2
Sisukord	3
1. SISSEJUHATUS	5
1.1. Autorist, teosest, objektivismist ja kriitikast.....	5
1.1.1. Žanrimääratlus.....	8
1.3. Miks tõlkida.....	11
2. TÕLKESTRATEEGIA	12
3. FILOSOOFIATERMINITEGA SEONDUVAD TÕLKEPROBLEEMID	17
3.1. <i>Entity</i>	18
3.2. <i>Existence</i>	20
3.3. <i>The Good</i>	23
3.4. <i>Man</i>	26
3.5. <i>Premise</i>	27
3.6. <i>Reason</i>	30
3.7. <i>Value</i>	35
3.8. <i>Virtue</i>	41
3.9. <i>Volitional</i>	44
4. MUUD TÕLKEPROBLEEMID.....	46
4.1. Pealkirjast ja selle tõlkimisest.....	46
4.2. Nimede tõlkimine.....	50
4.3. Stilistilised elemendid.....	51
4.3.1. Kaldkiri	51
4.3.2. Sidusus	52
5. KASUTATUD ALLIKAD	54
Summary	57

Lisa 1: tõlge.....	59
--------------------	----

1. SISSEJUHATUS

Magistritöö põhineb Ayn Randi teose *Atlas Shrugged* kolmanda osa seitsmenda peatüki esimese poole tõlkel (lk 915-945) ning tõlkimisel tekkinud probleemide analüüsil. Kuna originaali kõne pikkus ületab käesoleva magistritöö mahu, siis on kõnest tõlgitud vaid kaks kolmandikku. Vaatluse alla tulevad mitmed teoses sisalduvad filosoofiaterminid ja –mõisted ning ka muud tõlkes problemaatiliseks osutunud elemendid ja neile minu poolt pakutud lahendused. Filosoofiaterminite tõlkimisel tuginesin kinnistunud vastetele, mida leidsin nii filosoofiasõnaraamatutest — Oxfordi filosoofialeksikon, Indrek Meose Filosoofia sõnaraamat — kui ka kaudsetest allikatest, muuhulgas Louis P. Pojmani torest-õpikust „Eetika. Õiget ja väärast avastamas“ (tõlkinud Tiiu Hallap) ja Maie Tuuliku teosest „Eetika ja Moraal“.

1.1 Autorist, teosest, objektivismist ja kriitikast

Ayn Rand, sündis 1905. aastal Venemaal, kust ta 1926. aastal Ameerika Ühendriikidesse emigreerus. Autori sulest pärineb ka 1943. aastal ilmunud prominentne raamat *The Fountainhead* (eesti keeles „Allikas“, tõlkinud Allan Eichenbaum, Varrak 2001), mida koos kõnealuse teosega võib nimetada Ayn Randi suurteoseks. Kui *The Fountainhead* on filosoofiline romaan, mis keskendub individualismi ja kollektivismi vahelisele võitlusele eelkõige just inimhinge tasandil (Rand 1997: 89), siis *Atlas Shrugged* on antud temaatika märkimisväärne edasiarendus ühiskonna tasandil, kus Rand lahkab mainitud probleemi sotsiaalfilosoofilisest aspektist. *Atlas Shrugged* ilmus 1957. aastal ning teose fookus on ratsionaalsest egoismist lähtuvatel suurtöösturitel, kes satuvad ühiskonna ja

valitsuse surve alla, kuna ei aktsepteeri altruismi ega soovi end ühiskonna heaolu nimel ohverdada. Süžee kulmineerub sellega, kui John Galt — üks teose olulisimaid ja kesksemaid tegelasi — veenab tööstureid ja suurinimesi oma ärisid ja ettevõtteid maha jätma ning tõestab, et kogu ühiskond just suurtöösturitel püsibki. Muuhulgas arutleb autor teoses väärtuste, moraali, individualismi ja eelkõige just inimhõimuse olulisuse üle. Mõlemas raamatus, esimeses küll teistsugusel ning mitte nii selgel kujul kui teises, avaldub Ayn Randi praktiline filosoofilis-maailmavaateline süsteem, objektivism (Rand 1964: 1)

Teoses *Atlas Shrugged* (1996) kirjeldab Rand oma filosoofiat järgmiselt: inimese elu eesmärk on püüelda iseenda õnne poole, talle kõige väärilisemaks tegevuseks on produktiivne ja saavutustele orienteeritud töö, ning kogu tema tegevus peab lähtuma ratsionaalsest mõtlemisest. Rand (1964) tutvustab ja analüüsib oma filosoofiat põhjalikult teoses *The Virtue of Selfishness*, kus autor väidab, et objektivism on moraalne-eetiline isekusefilosoofia, mille kohaselt inimene peab lähtuma ratsionaalsest omahuvist. Ent omahuvi rahuldamine ei tähenda, et selle saavutamiseks on kõik lubatud. Õigus ratsionaalsele omahuvile saab funktsioneerida vaid objektiivselt ja loogiliselt põhjendatud moraaliprintsiipide kontekstis, mis omahuvi määratlevad — seega ei saa Randi sõnul olla ka konflikte ratsionaalsete inimeste vahel, kes suhetes teistega arvestavad vastastikuse omahuviga. Ka ei kiida Rand heaks vägivalda ega religiooni, kuna esimese puhul on tegemist inimese sundimisega — mis ei ole kooskõlas ratsionaalse omahuviga — ning teise puhul on tegemist tõestamatusega: Randi kohaselt ei saa Jumala olemasolu tõestamata tõe pähe võtta, kuna pelgalt uskumine ei anna Jumala olemasoluks piisavalt alust (Rand 1996: 936, 940).

Objektivism on leidnud küllaltki mitmekülgset vastukaja — näiteks, kui Ayn Rand oma loodud tegelase, John Galti, suu kaudu objektivismi viiekümnendate lõpul põhjalikumalt laiemale avalikkusele tutvustas, sai see otsekohe kriitika osaliseks, kuid jättis akadeemilised ja filosoofilised ringkonnad esialgu võrdlemisi külmaks, sest Randil puudus filosoofiaalne haridus. Kriitikute agressioon põhines peamiselt arusaamal, et Rand propageerib ahnust, ateismi ja ebamoraalset käitumist. Näiteks väitis ameerika kirjanik Whittaker Chambers (1957: 2-3). aastal ajakirjas *National Review*, et Rand propageerib jumalavallatust ja materialismi, mis on sarnastatavad kommunismi ja natsismiga. Arvestades, et tollal valitsesid USA ühiskonnas veel võrdlemisi konservatiivsed arusaamad, siis on kerge mõista, miks Randi ideid negatiivselt tõlgendati. Sellest hoolimata on huvi Randi filosoofia vastu kahekümneenda sajandi teisest poolest kuni tänapäevani kasvanud. Tänapäeval on olemas lausa objektivistide koolkond, mis aktiivselt Randi ideid levitab — objektivismi mõttekoda, Ayn Randi Instituut, asub Irvine'i linnas, Californias. Instituudi asutas 1985. aastal filosoofiaharidusega akadeemik ning Ayn Randi lähikondlane Leonard Peikoff, üks suurimaid objektivismi pooldajaid ja edasiarendajaid. 1991. aastal andis Peikoff välja teose *Objectivism: The Philosophy of Ayn Rand*, mis kujutab endast Randi filosoofia põhjalikku analüüsi. On täheldatud, et Randi filosoofias esineb teatud lünkilünki. Seda on märkinud ka filosoof Leonard Peikoff, kes mainis, et kuna Randi eesmärk oli luua täielik filosoofiline süsteem, siis võis see oma laiahaardelisuse tõttu spetsiifilistes küsimustes lugejale segaseks jääda (Binswanger 1988). Tsitaat pärineb Randi pooldajalt ning on positiivse tagamõttega, aga Nyquist (2001: 23) väidab, et Ayn Randi teooriad inimloomusest ja väärtustest põhinevad pelgalt sõnademängul. 1961.

aastal avaldati Ayn Randi esimese mitteilukirjanduslik teos *For the New Intellectual*, mis sisaldab Randi filosoofiat puudutavaid väljavõtteid autori ilukirjanduslikust loomingust, muuhulgas teostest *The Fountainhead* ja *Atlas Shrugged*. Ajalehe *The New York Times* arvustuses nimetas filosoof Sidney Hook (1961) Randi filosoofiat „tautoloogia ja absurdi ristaniks“. Samal aastal avaldas ameerika kirjanik Gore Vidal ajakirjas *Esquire* arvamust, et Randi filosoofia eon oma ebamoraalsuses peaaegu täiuslik (Vidal 1961). Olles ise lugenud nii *Atlas Shrugged*’i kui ka *The Fountainhead*’i, ning olles tutvust teinud ka Ayn Randi filosoofiat põhjalikult käsitleva teosega *Objectivism: The Philosophy of Ayn Rand*, võin öelda, et objektivism kujutab endast praktilist filosoofiat. Näiteks on Ayn Randi ideaalse inimese kardinaalvoorused omakorda tuletatud inimesele vajalikest voorustest, millest rääkisid Platon ja Aristoteles (Tuulik 2002, 70-83). Kui Ayn Rand peab inimese puhul ülioluliseks ratsionaalsust, eneseväärikust, õiglust ja teatud tasanditel ka meelekindlust, mehisust ja vaprust, siis on seetõttu võimalik koheselt nii Platoni kui ka Aristotelesega paralleele tõmmata.

1.1.1. Žanrimääratlus

Atlas Shrugged’i võib nimetada poliitilis-ideoloogiliseks düstopiaks. Põhjus, miks otsustasin antud teost just düstoopiana, mitte aga utoopiana kirjeldada, seisneb selles, et viimane iseloomustab midagi teostamatut, mingit ideaalolekut. Näiteks võib Platoni riiki nimetada utoopiaks, kuna see funktsioneeriks ideaaltasandil, aga selle reaalne teostamine oleks võimatu. Düstopia on aga pigem negatiivne ja seetõttu ka realistlikum, sest teostes, mida saab nimetada düstopiaks, kritiseeritakse ja kirjeldatakse reaalseid ühiskondlikke probleeme. Düstopiad on näiteks Jack Londoni *The Iron Heel*, mis ründab oligarhiat ja rahameeste võimu ning loomulikult

ka George Orwelli 1984, mis käsitleb manipulatsiooni, riikliku ja ühiskondliku kontrolli ning isikukultusega seotud probleeme. Antud düstopia definitsioon pärineb Janek Kraavilt, kes väidab, et düstopias on enamasti kesksel kohal nn. vigane keskkond, mida üksikisikutest kangelased parandama hakkavad Kraavi (2013: 6). Kõnealuse teose puhul räägib antud definitsiooni kasuks kolm asjaolu

- 1) teos on ajatu — see tähendab, et tegevus leiab aset teadmata ajal. Samas viitavad autode, raadiote, rongide, telefonide ja televiisorite olemasolu sellele, et tegevus võib aset leida kahekümnenda sajandi keskpaigas. Selle perioodi kasuks räägib eelkõige asjaolu, et teoses mainitakse televisiooni kui võrdlemisi hiljutist nähtust. Kõigest hoolimata pole teoses eneses ühtegi viidet aastaarvudele, millest võib teha järelduse, et tegevus toimub mingil alternatiivsel ajaperioodil, mis on iseloomulik just utoopia- ja düstopiakirjandusele;
- 2) tegevus leiab aset nn. vigases keskkonnas. Antud teose puhul on vigaseks keskkonnaks kogu inimühiskond, mis on valitsuse kontrolli all ning mida „ühiskonna heaolu“ ettekäändel meedia kaudu valitsusametnike isiklike eesmärkide nimel painutatakse ja hirmutatakse. Valitsus on moodustatud isikutest, kellel on „tutvusi“, aga kellel puudub võime valitseda. Teost läbib nn ähvarduse motiiv, mis ilmneb valitsuse rakendatavates meetmetes isikute vastu, kes ühiskonna norme eiravad. Vastasseisu üksikisiku ja korporatsiooni vahel nimetatakse samuti üheks düstopiale iseloomulikuks jooneks (Kraavi 2013: 6) — antud joon avaldub teoses võitluses individualismi ja kollektivismi vahel;

3) nn. vigast keskkonda asuvad parandama teose kangelased. *Atlas Shrugged* põhineb objektivistlike kangelaste tegevusel mitteobjektiivses maailmas. Ümbritsev ühiskond on tume ja vaenulik ning kangelased satuvad pidevalt olukordadesse, kus keskkond neile survet avaldab, mis sageli põhjustab ka terveid lehekülgi vältava sisemise dialoogi. Süžee käigus avastavad kangelased liitlasi ning lõpuks on nad kõik koos. Näiteks on teose lõpus, kui John Galt oma kõne peab, kõik olulised kangelased düstopiaühiskonnast eemaldatud ning üle viidud salajase asukohaga ideaalühiskonda, kus elavad objektiivsed ja mõistusest lähtuvad inimesed. Ülal osutatud vigase keskkonna lõplik parandamine toimub tõlgitud lõigus sisalduva John Galti kõne kaudu, kus viimane kõnealuse ühiskonna pahupoole ja vasturääkivused välja toob — aset leiab kangelaste triumf halva üle.

Lisaks ülalmainitule leidub teoses ka ulmekirjanduse elemente. Terasetööstur Hank Rearden, kes on üks teose peategelasi, avastab uue metallisulami, mis on terasest kergem ja tugevam ning on värvuselt rohekassinine. Teoses on olulisel kohal ka tehnoloogilised saavutused. Näiteks leiutas John Galt mootori, mis on suuteline staatilist elektrit mehhaaniliseks tööks muundama. Riggenbachi (2007: 126) kohaselt on Reardeni metall ja Galti mootor teoses kesksel kohal, kuna on süžee arengu poolelt olulised. Valitsuse käsutuses on tehnoloogia, mis võimaldab genereerida inimesele saatuslikke heliimpulsse ning neid suunata. Ka ei puudu teoses viited puutetundlikele ekraanidele ja häälkäsklustele reageerivatele mehhanismidele.

Kuigi tehnoloogia — ja kohati isegi ulmeline tehnoloogia — on raamatus olulisel kohal, on keskse tähtsusega siiski ideoloogilised, sotsiaalsed ja filosoofilised

küsimused. Peamine probleem seisneb ühiskonna nn. kollektiivses mõistuses, milles pole ratsionaalsust.

1.2 Miks tõlkida

Valisin teose tõlkimiseks, kuna raamatu temaatika oli mulle huvipakkuv ning tekstis sisalduvad filosoofilised arutlused kujutasid endast väljakutset nii tõlkimise kui ka tõlkeprobleemide analüüsi vallas. Eelkõige tundsin huvi tõlgitud lõigu osaks oleva John Galti kõnes sisalduvate filosoofiaterminite tähenduste vastu. Filosoofiaprüük on eesti keeles veel küllaltki kaardistamata, kuna paljud terminid pärinevad erinevatest allikatest (Blackburn 2002: tõlkijate märkused). See oli ka üks põhjus, miks otsustasin antud teoses filosoofiaterminite tähendust analüüsida ja ka mõningaid omapoolseid selgitusi pakkuda. Filosoofiakeel — antud magistritöö autori definitsioon filosoofilistes arutlustes esinevast sõnakasutusest — on teoses olulisel kohal ja moodustab tekstist suure osa. *Atlas Shrugged*i tõlkimine eesti keelde aitaks seetõttu kaasa meie keeles kasutatavate filosoofiaterminite juurdumisele ja nende tutvustamisele laiemale lugejaskonnale, kes tingimata spetsiifilisi filosoofilisi probleeme käsitlevaid teoseid ei loe.

2. TÕLKESTRATEEGIA

Teost tõlkides seadsin prioriteediks autori üldise sõnumi edastamise. Sellest printsiibist lähtub ka kogu minu tõlkeanalüüs ja valikud, mida töö käigus langetasin, kuigi paljudes kohtades, eriti filosoofiakeele valdkonnas, ei olnud võimalik alati sellisest strateegiast lähtuda. Filosoofiaterminite tõlkimisel kasutasin vastetena peamiselt kinnistunud termineid, milleni jõudsin mitmesuguseid vastavateemalisi teoseid läbi töötades. Peamisteks tugipunktideks olid filosoofiat käsitlevad teosed, näiteks Louis. P. Pojmani „Eetika. Õiget ja väära avastamas“, Maie Tuuliku „Eetika ja Moraal“, E.J. Lowe'i „Sissejuhatus vaimufilosoofiasse“, Bernard Williamsi „Moraal“ ning ka sõnaraamatud nagu Simon Blackburni „Oxfordi filosoofialeksikon“, Indrek Meose „Filosoofia sõnaraamat“ ja Festarti eesti-inglise-eesti sõnaraamat. Kahte esimest sõnaraamatut kasutasin võrdlemisi tihti, sest need sisaldasid seletusi ja ingliskeelseid vasteid filosoofiaterminitele. Festarti sõnaraamat oli abiks rohkem üldkeeles tõlkimisel. Eestikeelsete sõnade finitsioonide puhul lähtusin peamiselt „Eesti keele seletava sõnaraamatu“ internetiversioonist ja mõningatel juhtudel ka ülaloodud filosoofiaalastes teostes sisalduvatest finitsioonidest. Tõlkimisel oli abiks ka tõsiasi, et paljudes ülalmainitud teostes — eelkõige Pojmani, E.J. Lowe'i ja Blackburni puhul — olid tõlgete juures enamasi ka ingliskeelsed terminid. Väga kasulikuks allikaks osutusid just „Eetika. Õiget ja väära avastamas“ ning „Sissejuhatus vaimufilosoofiasse“, kuna sain allikadena kasutatud eestikeelseid tõlkeid võrrelda ingliskeelsete originaalidega ning analüüsida terminite kontekstuaalset tähendust. Filosoofias on valdkondi, kus sama termin võib tähendada erinevaid mõisteid ja erinevad terminid võivad viidata samale mõistele. Sellised probleemid nõudsid võrdlemisi sügavat analüüsi ning lahendusteni jõudsin subjektiivsete arutlustega, mis tuginesid sõnaraamatutes ja filosoofiat

puudutavates teostes sisalduvate terminite ja mõistete käsitlemisele. Tõlkelahenditeni jõudmine on kajastatud peamiselt töö teises osas, mis käsitleb filosoofiatermineid. Kirjeldaksin oma strateegiat üldiselt kui sellist, mis üritab sihttekstis saavutada Peter Newmarki (1988) kommunikatiivse ja semantilise tõlke hübriidi, kuigi teost tõlkides ma teadlikult teooriat abiks ei võtnud. Strateegia kommunikatiivne külg puudutab filosoofiatermineid ümbritsevat teksti, mis hõlmab näiteks sidusust, autori stilistilisi iseärasusi ja pärisnimede tõlkes kodustamist. Filosoofiaterminite tõlkimist aga väljendab semantiline taotlus, mida antud valdkonda arvestades võrdlemisi paindlikult rakendasin. Tuleks ka ära mainida, et Newmarki tõlkestrateegiad lähtuvad pigem tõlkeuurimisest ega kujuta endist soovitusi tõlkijale. Sellest hoolimata muundasin Newmarki uuringutel põhineva strateegia otseseks praktiliseks tõlkemeetodiks, mille ettekirjutusi võimalusel järgida.

Kommunikatiivne ja semantiline tõlge on põhimõtteliselt eristatavad kui vormile ja sisule keskenduvad tõlkimismeetodid, ent Newmarki (1991) strateegiate puhul pole tegemist nii jäiga määratlusega. Kommunikatiivse tõlke eesmärk on arusaadav ja loomulik tekst, mis on lugejale arusaadav ja küllaltki hõlbus lugeda. Vajadusel võib tõlkija originaali stiili, loogikat ja kummastavaid elemente normaliseerida ning ka faktivigu parandada (Newmark 1991: 11-13). Kommunikatiivsust taotlesin näiteks olustikukirjeldustes, dialoogides ja otsekõnedes ning ka kultuurispetsiifika tõlkimisel. Semantiline tõlge kujutab endast sisuliselt vastupidist lähenemist. Semantilist ekvivalentsust taotleb tõlkija üritab lähteteksti formaalset struktuuri ja täpset tähendust võimalikult täpselt ka sihtkeeles edasi anda; tõlge on enamasti kohmakam ja keerulisem ning järgib originaali lausestruktuuri, kuid on ka lühem. (*Ibid*). Semantilise tõlke poole püüdlesin John Galti kõnes sisalduvate filosoofiaterminite tähenduslikul tasandil.

Newmarki kommunikatiivne ja semantiline tõlge sarnanevad paljuski ka teiste tõlketeoreetikute väljakäidud tõlkemudelitele. Eugene Nida (2004: 134-136) eristab formaalset ja dünaamilist ekvivalentsust. Nida järgi on formaalne ekvivalentsus originaali sõnumi võimalikult täpne vormiline ja sisuline edasiandmine. Formaalse ekvivalentsuse saavutamiseks pöörab tõlkija suurt tähelepanu lausestruktuuri säilitamisele, sõnadele ja tähendusele lähteteksti kontekstis. Dünaamilise ekvivalentsuse all peab Nida silmas tõlke loomulikkust ja ladusust, selle paigutamist sihtkultuuri konteksti (Nida 1964: 159). Teisisõnu taotleb Nida dünaamiline ekvivalentsus sama, mida Newmarki kommunikatiivne ekvivalentsus — efekti või mõju teksti lugejale. Sama temaatikat on natuke teise nurga alt avanud Lawrence Venuti, kes räägib nn. tõlkija nähtamatusest, kuigi seda Anglo-Ameerika kontekstis. Venuti (2004:14) kohaselt peetakse heaks tõlkeks teksti, mis ei jäta muljet, et tegemist on tõlkega. Lühidalt öeldes — hea tõlge on sihtkultuuriga nii hästi kohandatud, et võõrapäraseid elemendid, mis muidu originaalkeeles olemas olid, on tõlkija poolt nähtamatuks muudetud, nagu tõlkija isegi. Nõustun Venutiga, et tõlkija ennast siiski päris nähtamatuks muuta ei saa — see on kõigest illusioon. Tõlkimisel mängivad rolli tõlkija väärtushinnangud, eelistused, maailmavaade ja kultuuriline taust. Kui rääkida kommunikatiivsest sihttekstist, mida teose *Atlas Shrugged* tõlkimisel taotlesin, siis andis see mulle vabaduse erinevates tõlkeolukordades oma äranägemise järgi otsustada. Siinkohal toon ühe näitelause originaalkeelest ja selle tõlke. Konkreetsemalt tuleb vaatluse alla sõna *cry*, mis pakub antud kontekstis erinevaid tõlkevõimalusi.

“Dagny, for Christ's sake!” cried James Taggart in panic. (Rand 1996: 922)

„Jumal küll, Dagny!” **ulgus** James Taggart paanikasse sattudes (lk 71)

Festarti sõnaraamat pakub vasteteks järgmisi sõnu: *hüüdma, hüüatama, nutma, kisama, itkema, karjatama, karjuma, kisama, pillima, pirisema, tõinama, tõnnima, ulguma, vesistama*. James Taggart on Dagny Taggarti argpükslik, teovõimetu ja silmakirjalik vend, kes saavutab oma sotsiaalse positsiooni pugemise ja alandlikkuse teel. Juttu on tegelasest, kes pole võimeline oma peaga mõtlema ning laseb seega teistel enda eest mõelda. Ta on välimuselt pikk, kiitsakas ja jõuetu ning tema olemus on lapsik. James Taggart on „parasiitlike“ inimeste — need, kes elavad nii vaimses kui materiaalses mõttes teiste kulul ega pole võimelised omal käel midagi saavutama — karikatuur. Kogu teda ümbritsevas kurbmängus on midagi koomilist. Ülaltoodud näitelause kontekst on selline: Dagny Taggart nõustus James Taggartiga „riigijuhtide“ koosolekule kaasa tulema. Riigijuhtide silmis lasub vastutus Dagny käitumise eest James Taggartil, mis muudab viimase tema iseloomu ja tausta arvestades veelgi närvilisemaks ja kohmakaks kui ta tavaliselt on. Näitelause illustreerib hetke, mis põhjusel Dagnyl sinna koosolekule üldse tulla paluti — tegemist on kriitilise momendiga, kus James Taggart on suure pinge all. Põhjus, miks ma ülalmainitud näitelauses otsustasin sõna „ulguma“ kasuks, on järgmine: kuna James Taggart pole enesekindel ning võiks isegi öelda, et Dagnyl on rohkem mehisust, kui temal, siis olen veendunud, et Taggart oma õde otseselt korrale kutsuma ei hakka, kuna ta lihtsalt ei julge. Seega ta Dagnyle midagi ei hüüa. Samas ei hakka Taggart ka pisaraid valama, kuna asi ilmselgelt nii tõsine ei ole. Olen arvamusel, et Taggart lasi omaette kuuldavale mõne kõvema häälistsuse, mis ei olnud otseselt Dagnyle suunatud, vaid nentis halavalt, et „Dagny astus minu hoiatustest üle, ma teadsin, et ta nii teeb; mis nüüd küll saab?“ Ulgumine iseloomustab väga hästi Taggarti abitust kõnealuses olukorras. Kui ta karjuks, siis oleks tal liigselt enesekindlust, jõulisust ja agressiivsust, mida tal aga pole.

Kui ta karjatakse, siis oleks ta justkui valu või imestuse pärast ehmatanud. Kisamine viitaks tema puhul aga üleliigsele lapsikusele ja isegi hüsteeriale. Kasutasin sõna „ulguma“, kuna see on kuskil nutmise ja kisamise vahepeal ning sulandub ilusti kokku kirjeldatava stseeniga, kus Rand on lagedale toonud kõik ühiskonna „koorekihti“ kuuluvad tegelased, kes tegelikult on oma ebakompetentsuses naeruväärsed — seega on ka tõlkes koomiline moment lubatud.

Kokkuvõtlikult võiks minu tõlkestrateegiat ülaltoodu alusel kirjeldada järgmiselt: muuta tekst lugeja jaoks võimalikult arusaadavaks ja taotleda autori sõnumi selgesõnalist edasiandmist, tuginedes muuhulgas filosoofiaterminite – ja mõistete väljakujunenud vastetele ja võttes arvesse nende tähenduslikke iseärasusi.

3. FILOSOOFIATERMINITEGA SEONDUVAD TÕLKEPROBLEEMID

Filosoofia valkond on väga lai. Põhjus on selles, et filosoofia küsimused on teiste akadeemiliste valdkondadega tihedalt põimunud (Blackburn 2002: 8). Ometi on kokku pandud sõnastikke, mis on üritanud koondada filosoofilise diskussiooni koha pealt olulisi termineid. Heaks näiteks on ka kõnealuses magistritöös kasutatud sõnastikud: Blackburni „Oxfordi filosoofialeksikon“ ja Meose „Filosoofia sõnaraamat“. Identse tähendusega terminid võivad filosoofilises kontekstis erinevaid tähendusi omandada. Kõnealusest magistritööst võib allpooltoodud tõlkenäidete juurest leida arutlusi näiteks sõnade „voorus“ ja „loomutäius“ ning „olemasolu“ ja „eksistents“ võimalikke eristusi. Kuigi analüüsitavate terminite hulk polnud suur, osutus filosoofiaterminite tõlkimisel kõige suuremaks raskuseks terminite defineerimine ja tähenduslikult samaväärsete terminite eristamine. Kõnealuses osas vaatlen ja analüüsin mõningaid olulisemaid filosoofilisi termineid, mis teose tõlkimisel ette tulid. Tõlkevalikule eelneb tõlkija arutluskäigu kirjeldamine, mida toetab minupoolne analüüs, mis tugineb erinevatele allikatele ning küsimuse all olevate terminite-mõistete definitsioonidele. Tõlkevalikuid üritasin jälgida ja dokumenteerida tõlkimise ajal ja põhjendada nii objektiivselt kui see oli võimalik, ent kahtlemata võib sellist objektiivsust siiski pidada minu kui tõlkija subjektiivseks intuitsiooniks. Kõnealune võib ehk abistada tulevasi tõlke-tõlkijaid antud valdkonnas orienteeruda ning heita valgust tõlkija peas toimuvale praktilisele analüüsiprotsessile. Järgnevad filosoofiaterminid on toodud illustreerivate näitelausetega, milledele olen lisanud omapoolsed kommentaarid. Mõningatel juhtudel pole näitelauseid kommenteeritud, kuna need on kontekstuaalselt ja sisuliselt sarnased, ning neis sisalduvad terminid on juba eelnevalt ära seletatud.

3.1. *Entity*

Sõna „entiteet“ on igapäevases vestluses võrdlemisi harvaesinev. *Entity* tähendab eesti keeles olemit, entiteeti, olemust, isikut, objekti ja ka vaadeldavat materiaalist või mittemateriaalist eset (Festart'i inglise-eesti sõnaraamat). Üldisemas tähenduses tähendab entiteet ka lihtsalt asja. Näiteks Indrek Meose (2013: 55) sõnul on asi kõige avaramas tähenduses miski, mille olemasolu tunnistatakse, ning sellisel juhul on asi sama, mis entiteet. Thomas Blume'i (2003) definitsiooni järgi on entiteet üksik, jagamatu, eraldiseisev, individuaalne asi, miski mis on või eksisteerib. Samal ajal on entiteet ka selle asja olemus, miski mis teeb asja selliseks, mis ta on ja ilma milleta asi eksisteerida ei saaks. Kõnealune sõna esines tõlgitud lõigus mitmel juhul ning olenevalt kontekstist kasutasin otsest vastet „entiteet“ vaid korra. Paljudel juhtudel, kuna tekstis peeti silmas elusolendit, kasutasingi vastena lihtsalt sõna „olend“, kuna sel juhul „entiteet“ just olendit tähendaski. Ühel juhul muundus "entiteet" ka "inimeseks". Järgnevad konkreetsete tõlkenäited.

Näide 1

*There is only one fundamental alternative in the universe: existence or non-existence—and it pertains to a single class of **entities**: to living organisms.* (Rand 1996: 926)¹

„Universumis on vaid üks fundamentaalne alternatiiv: olemasolu või olematus — ning see puudutab ainult üht sorti **entiteete**: elusorganisme“. (lk 78)

¹Edaspidi võib lähtetekstist pärinevad näitelaused leheküljeviidete järgi leida teose *Atlas Shrugged* 50. aastapäeva väljaandest ning sihttekstist pärinevad laused lisast 1.

Kasutasin siin sõna "entiteet", sest polnud põhjust otsetõlget vältida. Tegemist on küll sõnaga, mille tähendust mõned lugejad kindlasti sõnaraamatust uurima lähevad ja mis seetõttu satub vastuollu minu eesmärgiga teha tekst võimalikult lugejasõbralikuks, kuid pidin täpsuse huvides selle sõna siiski ka tõlkes säilitama. Valik oli suuresti intuiitiivne, kuid teadlikult võtsin aluseks Blume'i definitsiooni, mille järgi entiteeti võib näha nii asjana kui selle asja olemusena. Ülaltoodud näitelauses räägitakse konkreetsetest entiteetidest, mille tõeline olu väljendub selles, et need on elusorganismid. Seega tundus sõna "entiteet" palju täpsem, kui "asi".

Näide 2

*This, in every hour and every issue, is your basic moral choice: thinking or non-thinking, existence or non-existence, A or non-A, **entity** or zero.* (Rand 1996: 931)

„Teie esmane moraalne valik seisneb alati kas mõtlemises või mittemõtlemises, olemises või mitte-olemises, tunnistades kas $A=A$ või ei ole seda mitte, otsustades, kas olla **inimene** või olla null.“ (lk 86)

Lause läbis mitmeid arengufaase enne, kui ülaltoodud lõpliku variandini jõudsin. *Entity* ole tõlgitud otse, sest antud lahendis oleks see sõna kohmakas. Fraas "... kas olla entiteet või olla null" ei oleks ju loomulik. Ka ei sobinud "entiteedi" asemele ei "olend", "keegi" ega "asi", sest nimetatud sõnad jääksid lause kontekstis ebaselgeks. Sõna "inimene" on aga täiesti adekvaatne lahendus, kuna lause on adresseeritud inimestele — ja seda mõtet saab ka lõpplahendusena pakutud sõnaga kõige selgemalt edasi anda.

Näide 3

*/.../ man is an indivisible **entity**, an integrated unit of two attributes: of matter and consciousness, and that he may permit no breach between body and mind, between action and thought, between his life and his convictions /.../ (Rand 1996: 932)*

*/.../ "inimene on ühtne, jagamatu **olend** ning koosneb kahest peamisest atribuudist, materiasest ja teadvusest ning ei saa lubada konflikti oma keha ja mõistuse, tegude ja mõtete ning elu ja veendumuste vahel“ /.../ (lk 87)*

Kuna sõna "entiteet" lauses üliolulist rolli ei oma, siis olen kasutanud hoopis sõna "olend". Põhjus lihtne: inimene on olend.

3.2 Existence

Eestikeelsed vasted, mis antud sõna puhul teose tõlkimise käigus peamiselt kõne alla tulid, olid „eksistents“, „olemasolu“ ja „olemine“. Mitmesugustes sõnaraamatutes (EKSS, Indrek Meose Filosoofiasõnaraamat ning kahe esimese sõna puhul ka Simon Blackburni Filosoofialeksikon) viidatakse neile sõnadele tagasi kui samatähenduslikele. Ilma sügavasse filosoofilisse arutellu laskumata olgu siinkohal lihtsuse huvides ära toodud mõningad definitsioonid lähtuvalt sõnaraamatutes sisalduvatest ristviidetest, — ning põhjusel, et filosoofiasõnaraamatutes puudus otsene sissekanne „olemasolu“ kohta — mööndusega, et olemasolu tähendab sama, mis eksistents: (1) „[eksistents] on kõige selle olemasolu, mis tegelikult olemas on“ (Meos 2010: 115); (2) [olemine] on „reaalsus kui subjektist sõltumatu objektiivsus kõige üldisemas tähenduses“ (EKSS).

Meose (2010: 116) kohaselt peetakse eksistentsist rääkides mõnikord silmas ainult inimeksistentsi. Selle väitega seostatakse autentsuse mõistet, mis tähendab „inimese ehedat olemasolu, oma tõelise *mina* väljendamist“. Autentsus seondub omakorda eksistentsialismi „helgete“ kohtadega. Olenemata sellest, et filosoof-

objektivist Leonard Peikoff oma Randi filosoofiat puudutavas teoses *Objectivism: The Philosophy of Ayn Rand* mõistab eksistentsialismi hukka kui filosoofia, mis vihjab inimese täielikule abitusele siin maailmas, on autentse eksisteerimise mõiste siiski Randi maailmakäsitlusega seostatav. „Autentne tegutsemine tähendab juhendumist avatud võimalusteruumist, mida maailm meile ette seab“ (Blackburn 2002: 104). Võimalusi on võimeline kasutama vaid inimene, kes mõtleb ehk teisisõnu inimene, kes on ratsionaalne. Randi objektivism põhineb ratsionaalsel maailmakäsitlusel. Rand ise on öelnud: „Kui tunnustada mõistuse ülimuslikkust ning seda põhimõtet järjekindlalt rakendada, siis tuleneb sellest ka kõik ülejäänu“ (Rand 1971). Randi eksistentsikäsitluse sarnasus eksistentsialismi alla kuuluva autentsuse mõistega annab alust arvata, et sõna „eksistents“ saab vabalt inimeksistentsi mõistes ka *Atlas Shrugged*i tõlkimisel kasutada.

Seni on antud töö käsitlenud eksistentsi ja olemasolu kui samatähenduslikke mõisteid. Nii see ju ongi, kuid võimalikud on ka mõningad eristused. Filosoof Sören Kierkegaard räägib „filisterist“ — väikekodanlasest, keda iseloomustab olemasolu ilma eksistentsita. Filister on keegi, kes kujundab oma elu vastavalt parajasti kehtivatele arusaamadele, saab ühiskondlike arusaamadega kooskõlastunud „õigeks inimeseks“ (Kierkegaard, viidatud Sløk 2000: 42 kaudu). Filister toimib vastavalt ühiskonna standarditele, kuid ei väljenda oma tõelist, individuaalset *mina*, ta on üks karjast ning on minetanud oma iseseisva teadvuse ja mõtlemisvõime. Järelikult ei saa olemasolu ilma individuaalsuseta nimetada eksistentsiks. Sellest tulenevalt ei saa antud kitsamas kontekstis ka rääkida näiteks pastaka, taime või probleemi eksistentsist, kuna neil nähtustel puudub eneseteadvus. Olemasolu võib seega tähendada ka lihtsalt füüsilist olemasolu, mitte sügavama tähendusega eksisteerimist.

Oxfordi filosoofialeksikoni kohaselt kuulub „olemise valda kõik reaalne ja ei midagi ebareaalset“ (Blackburn 2001: 323) Antud sõnal on kõigist kolmest võimalikust valikust kõige kaalukamad seosed Ayn Randi filosoofia, objektivismiga. Reaalsus ei sõltu inimese teadvusest, ei kellegi teadmiste hulgast, uskumustest, tunnetest, soovidest ega hirmudest (Rand 1996: 1074) — seda teose autori enda väidet saab efektiivselt siduda üle-eelmises lauses toodud definitsiooniga. Rand ütleb John Galti kaudu järgmist: „Reaalsus on see, mis on olemas. Ebareaalsust pole olemas. Ebareaalseks saab nimetada vaid tõelisust, mis on ratsionaalsuse hüljanud inimteadvuse poolt maha salatud“. Kui Rand ütleb, et reaalsus on olemas, ebareaalsus aga mitte, siis järelikult räägib ta olemisest.

Toodud eristused kujutavad endast võimalusi, kuidas teatud juhtudel saaks kasutada nüansiti erinevaid vasteid ühele sõnale originaalkeeles. *Atlas Shrugged*i puhul osutus kõigi kolme kasutamine aga keeruliseks, kuna selline lähenemine võiks lugeja segadusse viia. Kuna filosoofia on valdkond, milles tähendusi on raske määratleda, sest definitsioone on palju, siis otsustasin tõlkes ainult ühte vastet kasutada. Selleks vasteks osutus „olemasolu“, kuna see on kõige neutraalsem. Näited on toodud ilma selgitusteta, kuna sai ära märgitud, et vastena kasutatakse vaid ühte sõna. Näide 2 ja Näide 3 illustreerivad mõningat väljenduslikku mängulisust.

Näide 4

/.../ a bird that fought to break its wings would not remain for long in the existence they affronted. (Rand 1996: 927)

„/.../ oma tiibu katki rebiv lind, kes säärasel viisil oma **olemasolu** teotab, ei elaks kuigi kaua.“ (lk 79)

Näide 5

*We, the men of the mind are now on strike against you in the name of a single axiom, which is the root of our moral code, just as the root of yours is the wish to escape it: the axiom that **existence exists**.* (Rand 1996: 929)

„Streik, mille meie kui mõistuseinimesed teie vastu korraldanud oleme, põhineb ühelainsal, meie moraalikoodeksi aluseks ja teie moraalikoodeksi suurimaks vaenlaseks oleval aksioomil: **olemasolu on olemas**.“ (lk 82)

Näide 6

*There is only one fundamental alternative in the universe: **existence or non-existence** /.../. (Rand 1996: 926)*

„Universumis on vaid üks fundamentaalne alternatiiv: **olemasolu või olematus** /.../.“ (lk 78)

3.3 The Good

Väljend *the good* on tihedalt seotud väärtuse ja hüve mõistega, eelkõige just viimasega. Tundub peaaegu enesestmõistetav, et antud sõna võiks otsekohe tõlkida eesti keelde kui *hea*. See vaste on õige, kuid antud väljendil on filosoofia kontekstis veel laiem tähendus. *The good* nimisõnana võib tähendada ka hüve. Tiiu Hallap on Louis P. Pojmani teose „Eetika: õiget ja väära avastamas“ neljanda peatüki *Value and the Quest for the Good* tõlkinud kui „Väärtus: hüve otsing“ (Pojman 2005: 110). Selle tõlke järgi on *the good* hüve. Peatükk käsitleb erinevaid väärtusi ja hüvesid ning esitab küsimuse: „Mis asjad on head?“. Teoses *Atlas Shrugged* räägitakse samuti hüvedest ja väärtustest samas mõttes nagu seda teeb Pojman. Seega oleks käesoleva teose tõlkimisel sõna *hüve*

kasutamine õigustatud. Nii Meos (2013: 199) kui Blackburn (2002: 154) annavad sõna *good* vasteks „hüve“. Mõnel juhul, nagu ilmneb alljärgnevatest näitelausetest, olen vastetena kasutanud ka sõnu „hea“ ja „heaolu“.

Näide 7

*You have destroyed all that which you held to be evil and achieved all that which you held to be **good**.* (Rand 1996: 924)

„Olete hävitanud kõik, mida pidasite kurjaks ning saavutanud kõik, mida pidasite **heaks**.“ (lk 75)

Sisuliselt oleks siin lauses sobinud ka sõna *hüve*, ent kuna eesti keeles on olemas väljend „hea ja kuri“, siis otsustasin väljendis sisalduvatele sõnadele truuks jääda ka ülaltoodud näitelauset tõlkides.

Näide 8

*You are asked to sacrifice your intellectual integrity, your logic, your reason, your standard of truth—in favour of becoming a prostitute whose standard is the greatest **good** for the greatest number.* (Rand 1996: 943)

„Teie moraal nõuab, et ohverdaksite oma intellektuaalse aususe, tõestandardid ja loogika, ning hakkaksite arutlusvõimetuks prostituudiks, kelle eesmärgiks on pakkuda suurimat **hüvet** suurimale hulgale.“ (lk 102)

Fraas *the greatest good for the greatest number* oli mul algselt tõlgitud kui „/.../ võimalikult paljusid võimalikult hästi rahuldada“. Fraasi viimase sõna tõin sisse selleks, et teravamalt edasi anda nii pilget kui ka viidet seksuaalse rahulduse pakkumisele, mida

prostituutsiooniga seostada saab. Põhjus, miks esialgne valik lõppvariandist välja jäi, seisneb selles, et väljend *the greatest good for the greatest number* on juba kahes allikana kasutatud filosoofiaväljaandes ära tõlgitud ning seda seostatakse utilitarismiga. Siinkohalt sügavamalt utilitarismiteooriasse ei laskuta, kuna see pole antud töö eesmärk. Küll aga võiks ära mainida, et ülaltoodud paralleeliga prostituudi ja utilitaristi vahel kritiseerib Rand ilmselgelt viimast, ja täpsemalt isegi utilitarismi altruistlikku vormi, mida saab kirjeldada John Stuart Milli enese sõnadega: „Sinu õnn on ka minu õnn“ (Tuulik 2002: 100). Kuna Randi teostest on teada, et tema filosoofia esindab individualismi, siis pole üllatav, et ta utilitarismi altruistlikku meelestatust teravalt kritiseerib.

Algse tõlkevariandi väljajätmine sai ära selgitatud eelmise lõigu alguses ning seda saab põhjendada sellega, et see ei viita piisavalt täpselt utilitarismile ning seetõttu suureneb oht, et lugejal jääb kriitika märkamata. Teiseks potentsiaalseks valikuks oli „suurim õnn suurimale hulgale“ (Williams 2012: 98). See variant ei ole paha, ent kuna õnn on hüve, siis oleks püsivuse mõttes mõistlik ka sõna „hüve“ kasutada. Lõppvariant põhines Pojmani (2005: 163) utilitarismi definitsioonil: „Utilitarism /.../ nõuab ühiskonna hüve maksimeerimist — see tähendab, suurimat hüvet suurimale hulgale“.

Näide 9

*If you search your code for guidance, for an answer to the question: “What is **the good**”—the only answer you will find is “**The good of others**”. (Rand 1996: 943)*

„Küsimusele „Mis on **hea**?“ annab teie moraalikoodeks ainsaks vastuseks: *teiste heaolu*.“ (lk 102)

3.4 Man

Probleem tekkis ka võrdlemisi lihtsa sõnaga *man*, mis on tavakeeles kahes peamises tähenduses — mees, inimene (EKSS) — laialdaselt kasutatav. Kui John Galt end kõne alguses kuulajatele tutvustab, alustab ta järgmiselt:

/.../ „I am the **man** who loves his life. I am the **man** who does not sacrifice his love or his values. I am the **man** who has deprived you of your victims and thus has destroyed your world, and if you wish to know why you are perishing—you who dread knowledge—I am the **man** who will now tell you.“ (Rand 1996: 923)

Ülaltoodud lõik tekitab minus esmapilgul segadust. Kuna John Galt on ju mees, siis miks mitte vastavat sõna ka sellisena tõlkida. Teose ja kõne kontekstist ilmneb aga pigem, et John Galt on sümbol. Galt sümboliseerib *inimest* kui mõtlevat inimolevust üldiselt, mitte ainult meessoost inimesi. Seega otsustasin ülaltoodud lõigu tõlkimisel üldinimlikuma tooni kasuks:

/.../ „see olen mina — **inimene**, kes armastab oma elu. **Inimene**, kes ei ohverda oma armastust ega väärtusi. **Inimene**, kes on teid ohvritest ilma jätnud ja läbi selle hävitanud teie maailma, ning kui teil — kes te teadmisi pelgate — , on soov teada saada, miks te hävingu äärel olete, siis mina olen see **inimene**, kes selle teile nüüd selgeks teeb.“ (lk 74)

John Galti kreedo ja teose üks peamisi mõtteid on selline: *I swear—by my life and my love for it—that I will never live for the sake of another man, nor ask another man to live for mine.*

Kuna John Galt oma kreedos viitab *inimesele*, mitte *mehele*, siis järelikut puudutab ta ka oma kõnes *inimest* üldiselt. Minu valiku kasuks räägib ka teose tõlge saksa keelde, kus ülaltoodud lause on tõlgitud nii: *Ich schwöre bei meinem Leben und meiner Liebe zum Leben, dass ich niemals um eines anderen **Menchen** willen leben werde, noch von einem Anderen verlagen werde, um meinetwillen zu leben* (Rand 1989). Kuna saksa keeles on sõna *mees* (meessoost inimese tähenduses) vasteks *mann*, siis ülaltoodud lause kontekstis mõeldakse ilmselgelt inimest üldisemalt.

3.5 Premise

Sõna defineerides lähtusin peamiselt kahes allikast: EKSSist ja „Oxfordi filosoofialeksikonist“. EKSSi seletus on selline: loogiliste arutluste kontekstis tähendab *premiss* eeldust. Blackburni (2002: 98) järgi on premiss (inglise keeles *premise*, *premiss*) argumendi eeldus, ehk üks väidetest, millest üheskoos tuletatakse järeldus. Seega, kuna filosoofias on premiss ja eeldus sisuliselt sama tähendusega, muutsin oma tõlke lihtsamaks ja otsustasin sõna „eeldus“ kasuks, kuna viimast kasutatakse tavakeeles oluliselt tihedamini kui esimest. Oli ka juhtumeid, kus pidin lause mõtte selgemaks edastamiseks hülgama ka sõna „eeldus“. Õeldut illustreerivad alljärgnevad näitelaused:

Näide 10

*/.../ that your character, your actions, your desires, your emotions are the products of the **premises** held by your mind /.../* (Rand 1996: 934)

*/.../ „et teie mõistuse poolt omaks võetud **eeldused** on ühtlasi ka teie iseloomu, tegude, soovide ja emotsioonide eeltingimusteks“ /.../* (lk 89)

Näide 11

*It is the act of unfocusing your mind and inducing an inner fog to escape the responsibility of judgment—on the unstated **premise** that a thing will no exist if only you refuse to identify it, that A will not be A so long as you do not pronounce the verdict “It is.” (Rand 1996: 931)*

„Selleks, et otsustusega käsikäes käiva vastutuse eest põgeneda, kutsute endas esile sisemise uduloori ja lähtute **varjatud eeldusest**, et teatud asju polegi olemas, kui vaid keeldute neid tunnistamast, et A ei ole A senikaua, kuni te pole langetanud otsust, et on ikka küll.“ (lk 86)

Siin kasutasin Blackburni (2002: 98) Oxfordi filosoofialeksikonist võetud kinnistunud vastet. Varjatud eeldus on see, mis on järelduse tegemiseks küll tegelikult vajalik, kuid mida pole otse esitatud. Taandades selle filosoofilise termini ühiskondlikule tasandile, kus Rand räägib tervet ühiskonda mõjutavast eeldusest (milleks on ratsionaalse mõistuse mahasalgamine), ilmneb, et „varjatud eeldus“ on vägagi sobilik vaste, kuna selle tähendus on kooskõlas ümbritseva lause mõttega. Kujutatavas ühiskonnas on nimetatud kande eeldus maha vaikitud, kuid järeldus ehk selle mahavaikimise tagajärg on realselt ilmsiks tulnud.

Näide 12

*To the extent to which a man is rational, life is the **premise** directing his actions. To the extent to which he is irrational, the **premise** directing his actions is death. (Rand 1996: 931)*

„Seni, kuni inimene toimib mõistuspäraselt, juhib tema tegevust elu. Seni, kuni inimene toimib mõistusevastaselt, juhib tema tegevust surm.“ (lk 86)

Kõnealuses näitelauses jätsin „eelduse“ lausest üldse välja, sest mõtte annab edasi viide elule ja surmale, mis võivad inimese tegevust juhtida.

Näide 13

*Whoever, to whatever purpose or extent, initiates the use of force, is a killer acting on the **premise** of death in a manner wider than murder: the **premise** of destroying man's capacity to live.* (Rand 1996: 936)

„Kes iganes kasutab vägivalda mistahes eesmärgil või ulatuses, tegutseb surma **ülesandel** hävitada inimese elamisvõime, ja tal lasub mõrvast rängem süü.“ (lk 92)

Näites esineb sõna *premise* kahel korral, kuid siinkohal loobusin sõnasõnalisest tõlkest lause sujuvuse ja mõtte selguse huvides. Seda valikut saab selgitada dünaamilise ekvivalentsuse printsiibiga. Nida (2004: 156) kohaselt püüdleb dünaamiline ekvivalentsus sihtkeeles võimalikult loomuliku väljenduse poole. Viimast antud lausega üritasingi taotleda ning seetõttu jätsin lausest ka nimetatud sõnad ära ning asendasin need kokkuvõtlikult ühe, ligikaudselt sarnase tähendusega sõnaga. Sõna „ülesanne“ tähenduslikkuse tuletasin sõnast „eeldus“. Antud kontekstis räägib Rand eeldusest, kui mingist algpunktist või väitest. Lause loogikat järgides on selleks algpunktiks mõiste „surm“, mis on lauses kirjeldatud vägivalda kasutaja peamiseks tugipunktiks. Ülekantud tähenduses on siin lauses surm eeldus, millest eelduse omaksvõtja tuletab ülejäänud väited, mis reaalses elus teisenevad tegudeks. Teisisõnu võib ju ka öelda, et surm annab nimetatud tegijale ülesande. Seda sõna kasutades sain sihtkeeles ka sõnade kordamist vältida, sest lähteteksti lausest tulenevalt hõlmab fraas *premise of death* tähenduslikult ka fraasi *the premise of destroying man's capacity to live*.

3.6 Reason

Tõlgitud lõigu üks kesksema tähtsusega sõnu, *reason*, on mitmetähenduslik. Pealtnäha ei tundu see küll kuhugi oskuskeelee alla kuuluvat, ent on filosoofiasõnavaras siiski olulisel kohal. Festarti inglise-eesti sõnaraamatu järgi tähendab *reason* muuhulgas põhjust, põhjendust, arutlemist, arutluskäiku, alust, aru, mõistust ja veenmist. Otsides sõnale „mõistus“ definitsiooni Oxfordi filosoofialeksikonist, suunatakse lugeja aga kandilisse sulgudesse paigutatud *reasoni* juurest ratsionaalsuse juurde (Blackburn 2002: 305). Ka tõlgitud lõigu raames omandas sõna peamiselt mõistuse ja eelkõige just ratsionaalsusega seotud tähenduse. Probleemid tekkisid situatsioonides, kus oli tarvis üht teisest eristada. Mõistus on teadvuse võime tunnetada nähtusi nende muutuvates seostes, tabada üldist üksiku kaudu, avastada ja formuleerida seaduspärasusi, intellekt; aru, arusaamisvõime. Ratsionaalsus seevastu on aga võime mõelda ja tegutseda lähtudes otstarbekusest, korrastatusest ja sihipärasusest (EKSS). Filosoofialeksikon ütleb: „Millegi ratsionaalseks pidamine tähendab tunnistada, et see on mõttekas, kohane, vajalik või vastav mingile üldtunnustatud eesmärgile, nagu näiteks püüdlus tõe või hüve poole. /.../ Mõned filosoofid (nt Platon, Aristoteles) on leidnud, et inimese suurim hüve seisneb suurel määral just mõistuse kasutamises“ (Blackburn 2002: 375). Nendest definitsioonidest saab tuletada mõistuse ja ratsionaalsuse vahelise peene eristuse: mõistusega seondub võime mõelda üldiselt, ratsionaalsusega aga sihipäraselt ning otstarbekalt. E. J. Lowe (2008: 226) eristab veel omakorda kaht liiki ratsionaalsust. Ratsionaalsus esimeses mõttes puudutab võimet hästi arutleda, ratsionaalsus teises mõttes on aga praktilisema suunitlusega: teises mõttes ratsionaalne on inimene, kes on hästi kohanenud oma sotsiaalse ja füüsilise ümbrusega ning kelle tegutsemine on kooskõlas tema eesmärkidega, viimased aga olemasolevaid ressursse silmas pidades

mõistlikud ja saavutatavad. Ratsionaalsus teises mõttes hõlmab ka „tervet mõistust“ (*Ibid*). Atlas *Shrugged* annab mõista, et mõistus peab alati lähtuma ratsionaalsusest ning seetõttu kasutasin sõna *rational* tõlkimiseks suuresti omasõnu, nagu mõistuslik ja mõistuspärane. Mõnel juhul rahuldusin ka sõnasõnalise tõlkega. Põhjus, miks vältisin sõna „mõistlik“ kasutamist tõlkes, tuleneb sellest, et mõistlikkus seondub enam tasakaalukuse ja mõõdukuse, kui ratsionaalsusega. Mõnel juhul võib mõistlikkus küll ratsionaalsuse tähendusega kattuda, — näiteks konkreetsetel juhtudel nagu ütleb EKSS — ent üldiselt, kui räägitakse mõistlikust inimesest, mõeldakse eelkõige inimest, kes on korralik ja talitsetud. Need omadused ei viita aga tingimata ratsionaalsusele.

Tegu on siiski ilukirjandusega ning vastavalt sellele üritasin teksti vürtsitamise eesmärgil erinevaid sünonüüme kasutada seal, kus viimased tähenduse kadu ei põhjustanud — ka Uno Liivaku on öelnud, et ilukirjanduses peetakse sünonüümirohkest hüveks (Liivaku ja Meriste: 1975). Vaatleme nüüd mõningaid asjakohaseid näiteid tõlgitud tekstist.

Näide 14

*You have sacrificed **reason** to faith.* (lk Rand 1996: 924)

„Olete ohverdanud /.../ **ratsionaalse mõtlemise** usule.“ (lk 75)

Esimesel korral kasutasin siin sõna *reason* vasteks väljendit „terve mõistus“, ent et see väljend on oma tähenduslikkuses liiga piiratud. Kui „terve mõistus“ tõlkida inglise keelde, saab vasteks *common sense* (Blackburn 2002: 445), mis tähendab inglise keeles järgmist: *Sound and prudent judgment based on a simple perception of the situation or facts* (Webster).

Van Holthoon ja Olson (1987: 9) väidavad, et terve mõistus põhineb teadmistel, otsustusvõimel ja väärtushinnangutel, mis on enam-vähem kõikide inimeste puhul ühised ega vaja suuremat tõestust ega järelemõtlemist. Ratsionaalsus on aga midagi enamat kui elementaarne järeldamine ning hõlmab argumentatsiooni ja keerulisemaid mõtteprotsesse. Ülaltoodud näitelause illustreerib ka momenti, kus otsustasin omasõna asemel võõrsõna kasuks. Kui oleksin lauses kasutanud sõna „mõistuspärasus“ või „mõistuslikkus“, siis oleksid neist tulenevad konstruktsioonid „olete ohverdanud mõistuspärasuse usule“ või „mõistuslikkuse usule“ kõlanud veidralt. Kui aga keegi ohverdab oma ratsionaalse mõtlemise usule, siis on mõte selgesti arusaadav.

Näide 15

*Both sides agreed that no **rational** morality is possible, that there is no right or wrong in **reason**—that in **reason** there's no **reason** to be moral.* (Rand 1996: 926)

„Nõustuti ka, et **mõistuslikku** moraali ei saa olemas olla, et **mõistuslikkuse** kontekstis ei ole õiget ega väära — et **mõistuspärasus** ei anna moraalsuseks **põhjust**.“
(lk 77)

Lauses on mainimisväärne mõttekriipsule järgnev osa, sest originaalis esineb seal väike tähenduslik sõnamäng, mis tuleneb ingliskeelsest sõnast *reason*. Lause mõttele see sõnamäng aga mingit mõju ei avalda. Mõttekriipsujärgses lauseosas tähendab teine *reason* põhjust või alust. Kõnealuse magistritöö autoril nende sõnade ja ratsionaalsuse, mõistuslikkuse või mõistuspärasuse vahel aga sõnamängu luua ei õnnestunud. Lahendus, mida illustreerib ülaltoodud näitelause, on kujunenud aja jooksul ega olnud esimene variant. Algselt tõlkisin mõttekriipsule järgneva lauseosa kui „mõistuspärasus välistab moraalsuse“, ent sõna „välistama“ oli liiga ekstreemne.

Ingliskeelne lause ütleb, et mõistuspärasel inimesel ei ole põhjust olla moraalne, kuid see ei välista, et ta võib seda olla.

Näide 16

*Man cannot survive except by gaining knowledge, and **reason** is his only means to gaining it.* (Rand 1996: 930)

„Elus püsimiseks peab inimene pidevalt teadmisi omandama ning seda saab ta teha ainult **mõistuse** abil“. (lk 84)

Indrek Meose (2010: 11) sõnul võib leida vastuse küsimusele, kust pärinevad meie teadmised, ajaloo jooksul välja kujunenud neljast filosoofiasuunast. Nende nelja hulka kuulub ka traditsiooniline ratsionalism, mille kohaselt pärineb tõsikindel teadmine mõistusest enesest. Kuna ratsionaalsus on võime teatud viisil mõelda ja mõtlemine sõltub mõistuse olemasolust, siis on sõna „mõistus“ sobilik ka ülaltoodud näitelause kontekstis.

Näide 17

***Reason** is the faculty that perceives, identifies and integrates the material provided by his [man's] senses.* (Rand 1996: 930)

„**Mõistus** aistib, identifitseerib ja integreerib meelte poolt edasiantava teabe“. (lk 84)

Sarnaselt näitele 16 on ka kõnealuses näitelauses tegemist mõistusega laiemas tähenduses ehk mõistuse kui võimega, mis on igal inimesel olemas. Põhjus, miks ma siin sõna „ratsionaalsus“ ei kasutanud, seisneb selles, et ratsionaalsus on mõistuse

omadus, mitte mõistus ise. Mõistus on teadmiste keskus. Inglise filosoofil John Locke'il on ideede päritolu kohta öelda muuhulgas järgmist: „Meie meeled, olles suunatud meeleliselt tajutavatele esemetele, annavad mõistusele erinevate asjade tajumused, vastavalt erinevatele viisidele, kuidas need esemed meeli mõjutavad (Locke 2010: 57). Kuna Locke'i ja Randi arusaamad meelte ja mõistuse vahelistest seostest antud juhul kattuvad, siis kasutasin pretsedendist lähtuvalt ka sõna „mõistus“.

Näide 18

To live, man must hold three things as the supreme and ruling values of his life: Reason—Purpose—Self-esteem. Reason as his only tool of knowledge /.../ (Rand 1996: 932)

„Elamiseks peab inimene oma elu kõige kõrgemateks väärtusteks pidama järgmisi asju: **mõistus**, eesmärk ja eneseväärikus. **Mõistus** kui inimese ainus teadmiste omandamise vahend /.../“ (lk 86)

Näitelause on osa pikemast lausest, mis sai välja toodud sõnaga *value* seotud arutluses sisalduvas näites 5. Otsustasin siin sõna „mõistus“ kasuks, sest ülaltoodud lausele järgneb originaaltekstis peatselt lause, mis eristab näitelauses sisalduvat kolme väärtust voorustest, mille hulka kuulub ka ratsionaalsus. Selgitav lause on järgmine:

„Nende kolme väärtuse eelduseks ja nõudeks on inimvoorused, mis kõik puudutavad olemasolu ja teadvuse vahelist seost. Nendeks voorusteks on ratsionaalsus, iseseisvus, isiku terviklikkus, ausus, õiglus, produktiivsus, uhkus.“ (lk 89)

Kahtlen, kas voorus saab ülaltoodud selgitava lause kontekstis olla sama, mis väärtus. Lisaks sellele selgitab ju autor, et mainitud voorused on väärtuste eeldused. Kui

oleksin mõistuse kui väärtuse asemel kasutanud hoopis sõna „ratsionaalsus“, siis oleks tekkinud loogiline viga: ratsionaalsusest oleks saanud nii väärtus kui ka voorus, ent tekstis tehakse ilmselgelt vahet sõna *reason* ja sõna *rationality* vahel. Sõna „mõistus“ kasuks räägib ka näide 16, millest tuli välja, et inimene saab teadmisi omandada ainult mõistuse abil. Koherentsuse huvides tuli nimetatud mõtte seetõttu siduda ka käesoleva näitelausega, kus räägitakse sisuliselt samast asjast, ehk mõistusest.

3.7 Value

Kõnealune termin on teoses olulisel kohal, kuna on mõtte edasiandmisel keskseks kontseptsiooniks. Probleem tekkis siis, kui avastasin, et Ameerika pragmatist R. B. Perry on öelnud, et „ükskõik mis, mida juhtutakse soovima, on definitsiooni põhjal väärtus ehk hüve“ (Perry 1954, viidatud Pojman 2005: 123 kaudu). Sellest tulenevalt ning nimetatud teoses äratoodud informatsioonist „hüve“ mõiste kohta, otsustasin sõnu „väärtus“ ja „hüve“ kasutada kontekstist sõltuvalt. „Eesti keele seletav sõnaraamat“ (edasipidi EKSS) pakub nende kahe sõna definitsiooniks välja alljärgnevad seletused:

Väärtus on (1) asja, nähtuse või olendi positiivne või negatiivne tähendus inimese jaoks; (2) väärtuslik, tähtis omadus või asi; (3) vara või teenus, mis suudab rahuldada mingit inimese tarvet ja mille eest ollakse seepärast valmis maksuma/ kauba või teenuste eest makstav rahasumma, maksumus; (4) millegi numbriline suurus.

Hüve on (1) see, mis on vajalik ja kasulik; hea külg, paremus eelis; (2) heaolu; kasu.

Ülaltoodud kaks definitsiooni on küll head, kuid selguse huvides lisan ka omapoolse arutluse. On teada, et inimestel on väärtushinnangud. Väärtushinnanguid aga

samastatakse tihti ka lihtsalt väärtustega, kuna mõningate arusaamade kohaselt ei saa mingil asjal enne väärtust olla, kui inimene seda väärtuslikuks hinnanud pole. Keegi pole aga tõenäoliselt kuulnud väljendist „hüvehinnangud“. See ebatavaline väljend, kui seda kõrvutada sõnaga „väärtushinnangud“, toob „väärtuse“ ja „hüve“ kontekstuaalse erinevuse tõlgitud lõigu raames võrdlemisi hästi välja. Kui rääkida väärtustest väärtushinnangute kontekstis, siis ilmneb, et väärtused saavad esineda näiteks omaksvõetud arusaamade ja ka põhimõtete tasandil — väärtused moodustavad inimese sisemise koodeksi, mille järgi elada. Väärtushinnang on hüve lähtepunktiks. Ausus, ratsionaalsus ja viisakus on väärtused. Väärtus on pigem abstraktne, aga hüve võib olla ka käegakatsutav, hüve saab kasutada kontekstis, kus mingit „väärtust“ on võimalik reaalselt kogeda, kus väärtus on objekt või seisund nagu näiteks uus auto, rikkus või kuulsus, mida ihaldatakse ja soovitakse.

Kuna teose *Atlas Shrugged* kontekstis avalduvad mõlemad mõisted nüansiliselt erinevates kontekstides, siis toon näitena mõned laused ning nende tõlked ja ka selgitused vastavate valikute kasuks. Eelmisel leheküljel äratoodud R.P. Perry tsitaadist ilmnes, et hüve ja väärtuse mõiste kattuvad, kuid käesoleva magistritöö autor esitas eelnevas lõigus võimaliku eristuse, mille kohaselt võib sõna „väärtus“ viidata ka inimese väärtustele ehk väärtushinnangutele, mis pole hüvedega seotud. Sellest eristusest lähtuvalt said langetatud ka alljärgnevad tõlkevalikud.

Näide 19

Value “ is that which one acts to gain and keep, “virtue” is the action by which one gains and keeps it. (Rand 1996: 926)

„**Väärtus** on see, mille poole püüeldakse ja mida soovitakse säilitada, voorus on omadus, mille abil **väärtus** kätte võidetakse ja säilitatakse.“ (lk 78)

Põhjus, miks otsustasin siin kasutada sõna „väärtus“, mitte „hüve“, seisneb selles, et antud kontekst nõuab laiemat tähendust. Kui ma oleksin siinkohal kasutanud sõna „hüve“, siis jääks lause mõte kitsamaks, sest „hüve“ välistaks seose väärtushinnangutega, millel on omakorda seos inimese sisemiste väärtustega. Kuna ülaltoodud näitelause on esimene kord, kus John Galt oma kõnes väärtustest juttu teeb, siis on oluline kasutada ka vastavat sõna, mis oleks tähenduselt võimalikult laiahaardeline, et nüansse kaduma ei läheks.

Näide 20

*To live, man must hold three things as the supreme and ruling **values** of his life: Reason—Purpose—Self-esteem. Reason, as his only tool of knowledge—Purpose, as his choice of the happiness which that tool must proceed to achieve—Self-esteem, as his inviolate certainty that his mind is competent to think and his person is worthy of happiness, which means: is worthy of living. These three **values** imply and require all of man's virtues, and all his virtues pertain to the relation of existence and consciousness /.../ (Rand 1996: 932)*

„Elamiseks peab inimene oma elu kõige kõrgemateks **väärtusteks** pidama järgmisi asju: mõistus kui inimese ainus teadmiste omandamise viis, — eesmärk, kui mõistusega saavutatav valikuline õnn, — ja eneseväärikus kui ümberlökkamatu veendumus, et inimese mõistus on võimeline mõtlema ja inimene ise on õnne vääriline ning sellest tulenevalt ka vääriline elama. Nende kolme **väärtuste** eelduseks ja nõudeks on inimvoorused, mis kõik puudutavad olemasolu ja teadvuse vahelist seost.“ (lk 86-87)

Lausest ilmneb, et siin on juttu inimväärtustest, mitte välistest hüvedest, mille poole püüelda. Ka väärtuste poole saab püüelda, kuid selles lausest tuleb hästi välja, et nimetatud väärtused — mõistus, eesmärk ja eneseväärikus — peavad olema olemas selleks, et õnne — hüve — saavutada.

Näide 21

/.../ these are the men who have renounced matter, the men who believe that the values of the spirit cannot be brought into material reality. (Rand 1996: 942)

/.../ „need on inimesed, kes usuvad, et vaimsed väärtusi ei saa ellu viia.“ (lk 101)

Siin võib rakendada eelnevale näitele sarnast arutluskäiku, sest järjekordselt on tegemist sisemiste inimväärtustega. Väärtus on väärtushinnang, millele antakse reaalses maailmas kuju. Kuju andmine ei pea olema otsene — eelmise näitelause varal saab mõistusele kuju anda näiteks ehitise või muusikalise kompositsiooni loomisega, mis on mõistuspärane ja milles seetõttu avaldub mõistus. Sama kehtib ka eesmärgi kohta — kui inimese üheks väärtuseks on eesmärk, siis saab see avalduda näiteks püsivas loomingulises protsessis *magnum opuse* suunas. Eneseväärikus saab ilmned mitmel tasandil, nii inimeses endas, tema käitumises kui ka töös, mille ta on valinud. Teose *The Fountainhead* peategelasel Howard Roarkil on eneseväärikus, sest tal pole kohustust oma tegevust kellelegi õigustada, ta ei otsi oma tegevusele vabandusi, ei aja taga populaarsust ega avalikku heakskiitu — ta vastutab iseenda eest väärikalt. Ta on inimene, kelle on eneseväärikus Tuuliku (2002: 79) mõttes: ta hoolitseb rohkem tõe kui kuulsuse eest, rääkides ja tegutsedes avalikult, sest ütleb otsekoheselt välja ka halvustava hinnangu.

Näide 22

*What standard determines your caste? What passkey admits you to the moral elite? The passkey is **lack of value**. Whatever the value involved, it is your lack of it that gives you a claim upon those who don't lack it. (Rand 1996: 944)*

„Mis on teie seisusse pääsemise kriteeriumiks? Mis valemiga pääseda moraalieliidi hulka? Vastuseks on **väärtuse puudumine**. Mingi väärtuse puudumisel on teil automaatne õigus nõuda seda inimeselt, kellel see olemas on.“ (lk 104)

Ülaltoodud rasvases kirjas väljend eestikeelses tõlkes ei olnud minu esmane valik. Enne parandamist kasutasin antud väljendi tõlkimiseks eesti keelde sõna „väärtusetus“. Viimane tuleneb sõnast „väärtusetu“, mis omakorda tähendab midagi, millel pole väärtust või mis on ilma väärtuseta (EKSS). Kui ma nimetatud sõna tõlkes oleksin kasutatud, siis oleks see hägustanud näiteks toodud kahe lause vahelist seost, sest lugeja tähelepanu oleks keskendunud tähendusele, mis viitab inimese kasutusele ja ebavajalikkusele ehk väärtusetusele. Minu lahend „väärtuse puudumine“, ja põhjus miks loobusin antud kontekstis sõna „väärtusetus“ kasutamisest, tuleneb just esimese ja teise lause vahelisest seosest. „Väärtusetus“ leiab ülaltoodud definitsiooni järgi kasutust peamiselt siis kui juttu on millegi ebavajalikkusest. Originaalteksti lause aga otseselt inimese ebavajalikkusele ei viita. Räägitakse mingi väärtuse puudumisest, mis seondub otsekohe ka järgneva lausega, kus räägitakse irooniliselt, kuidas selle omandamist õigustada. Sellest ka valik „väärtuse puudumine“.

Järgnevalt tuleb juttu sõnast „hüve“, mida kasutasin kitsamas kontekstis kui sõna „väärtus“.

Näide 23

(...) *life is a **value** to be bought and that thinking is the only coin noble enough to buy it.* (Rand 1996: 931-932)

(...) „elu on **hüve**, millel on hind ja mida saab osta ainult väärikas mõistus.“ (lk 86)

Lausest tuleb otse välja, et elu on midagi, mida soovitakse, midagi head ja kasulikku. Elu on abstraktne mõiste, mis võib olla ka inimväärtus, kuid antud kontekstis on see mingi seisund või eesmärk, mida soovitakse, miski, mis ei ole inimesel sees, vaid mida ta omandada soovib. „Väärtuse“ kahjuks räägib siin asjaolu, et kui ma oleksin seda sõna antud lauses kasutanud, siis oleks moodustunud fraas „elu on väärtus, millel on hind“ — see oleks aga segadusttekitav konstruktsioon.

Näide 24

*A holdup man seeks to gain wealth by killing me; I do not grow richer by killing a holdup man. I seek no **values** by means of evil not do I surrender my **values** to evil.* (Rand 1996: 937)

„Kui relvastatud röövel tahab mind tappa, et seeläbi minu vara endale saada, siis minu vara ju röövli tapmisest ei suurene. Ma ei saavuta **hüvesid** pahede abil ega loovuta **hüvesid** pahedele.“ (lk 93)

Ülaltoodud näites otsustasin „hüve“ kasuks sellepärast, et esimeses lauses räägitakse vara omandamisest kui mingist materiaalsest väärtusest. Vara on miski väärtuslik või väärtust omav asi; varandus (EKSS). Järelikult saab see olla ka miski, mis on vajalik ja kasulik ning toob endaga kaasa heaolu. Järelikult on vara hüve. Täpsemalt võiks vara omandamist röövli poolt antud kontekstis lugeda ka rahategemiseks, mida

Sokrates nimetab näiteks „puhtinsrumentaalseks hüveks“ (Pojman 2005: 113). See, kas kellegi tapmine ja tema vara omastamine on moraalselt õige tegu, pole tõlkevaliku langetamisel oluline, sest röövli jaoks kujutab kellegi teise vara endale saamine ikkagi hüve.

Näide 25

*Why is it moral to produce a **value** and keep it, but moral to give it away?* (Rand 1996: 944)

„Miks peetakse seda moraalseks käitumiseks, kui inimene loob mingi **hüve** ja annab selle teistele, aga kui ta jätab hüve endale, siis seda mitte?“ (lk 104)

Olen veendunud, et siinkohal mõtleb Rand hüvet kui mingit praktilise väärtusega asja. Heaks näiteks teosest enesest on Reardeni metall. Hank Rearden, kes selle sulami avastas, ei soovi oma avastust ülejäänud ühiskonnaga (silmas peetakse parasiite ja teiste kulul elajaid) jagada ning saab seetõttu avaliku hukkamõistu osaliseks. Reardeni metall on hüve, mille Rearden on loonud või tootnud. Väärtust saab samuti luua, kuid mitte sellises tähenduses — väärtushinnanguid saab luua, kuid väärtushinnang ise pole mingi konkreetne asi. Isegi kui antud lauset võtta väärtushinnangu kontekstis, siis väärtushinnangut kelleleki ära anda ei saa. Kui väärtuseks on näiteks sõprus, siis inimene ise sõprusest kui väärtusest ilma ei jää, kui ta seda teisele pakub.

3.8 Virtue

„Voorus on imetlusväärne iseloomujoon: ta muudab oma valdaja paremaks kas moraalses või intellektuaalses mõttes või spetsiifilistes olukordades tegutsejana“ (Blackburn 2002: 480). Sõna ja selle tähendus tulenevad kreeka sõnast *arete*, mille

tõlkevasteks on „loomutäius“ või „voorus“ (Pojman 2005: 252). Nende kahe eristamine on oluline, kuna esimest seostatakse peamiselt Aristotelesega ning see mõiste ei hõlma üksnes voorusi moraalses mõttes, vaid tähendab ka lihtsalt mistahes täiust (Liddell ja Scott 1940). Midagi sarnast on öelnud ka Aristotelese teose „Nikomachose eetika“ eesti keelde tõlkinud Anne Lill (1996), kes eristas loomutäiust voorusest järgmiselt: „loomutäius“ on mõiste, mille traditsiooniliseks vasteks eesti keeles on olnud *voorus* (ingl. *Virtue* /.../) Kreeka sõna aga ei tähenda mitte ainult moraali ja kombelisust, vaid igas suhtes täiuslikkust: nii tähendab sõduri-*arete* mehisust ja vaprust, silma-*arete* aga head nägemist. Ka täiuslik mõtlemisvõime e. mõtlemistäius on ilmselt muud kui vooruslik mõtlemine (Lill 1996). See allikas sai ka üheks minu peamiseks mõjutajaks tõlkevaliku tegemisel. Allikas toodud eristuse põhjal osutus eelistatumaks tõlkevasteks „voorus“, kuna see seondub eelkõige moraaliga, mis on ka tõlgitava teose keskmeks.

Näide 26

That world is not the product of your sins, it is the product and the image of your virtues. (Rand 1996: 924)

„See maailm ei ole mitte teie pattude, vaid teie **vooruste** peegelpilt ja võrdkuju /.../“. (lk 75)

Antud lause ei vaja suuremat selgitust, kuna originaalis viitab autor maailmale, mis on kõnealuse väärastunud moraalikoodeksi poolt aushoitavate vooruste peegelpildiks.

Näide 27

*If you devote your life to random strangers, it is an act of greater **virtue**.* (Rand 1996: 941)

„Märksa **vooruslikum** tegu on pühendada oma elu suvaliste võõraste inimeste teenimisele. (lk 99)

Act of virtue on eesti keelde otse tõlgituna „tegu, mis on tehtud voorusega“ ehk teisisõnu „vooruslik tegu“. Kuna sõna „vooruslik“ on igapäevakeeles laialdaselt levinud ja kõigile arusaadav, siis sellest ka vastav tõlge.

Näide 28

*If you give him [your friend] money at the cost of your own discomfort, it is only a partial **virtue** /.../. (Rand 1996: 941)*

„Kui aga annate [sõbrale] raha iseenda heaolu arvelt, siis on see /.../ vaid pooleldi **vooruslik** käitumine“. (lk 99)

Siin lisasin selguse huvides täiendi „käitumine“, kuna lause esimene pool viitab vooruseskaalal hinnatavale tegevusele. Sõbrale iseenda heaolu arvelt raha andmine on teatud viisil käitumine. Lause „kui annate sõbrale raha iseenda heaolu arvelt, siis on see vaid **pool voorust**“, oleks küll originaalile rohkem truu ega lisaks mingeid täiendeid, kuid kõlanuks kohmakalt.

Näide 29

*Your standard of **virtue** is not an object, not an act, not a principle, but an intention.* (Rand 1996: 943)

„Teie moraali järgi ei ole **vooruse** mõõdupuuks mitte mingi asi, tegu ega põhimõtte, vaid *kavatsus*. (lk 102)

EKSSi järgi tähendab „voorus“ lisaks ülaltoodud otsesele tähendusele ka vooruslik-olekut ehk vooruslikkust. Sõna „vooruslikkus“ aga voorusele kui konkreetsele omadusele ei viita. Pole kindel, kas originaalis soovis autor edasi anda kas üht või teist tähendust, kuid on tõenäoline, et pigem mõlemat, nii vooruse kui ka vooruslikkusega seonduvat. Sellest ka tõlkevalik: „voorus“. Sõna on võrreldes sõnaga „vooruslikkus“ igati kindel lahend, kuna katab mõlema tähendused — „vooruslikkus“ aga ei hõlmaks voorusi kui konkreetseid omadusi.

3.9 Volitional

Kõnealune omadussõna tuleneb sõnast *volition*, mis eesti keelde tõlgituna tähendab tahet, tahtmist või tahteakti (Festart). Blackburni filosoofialeksikonist võib sõnale „volitsioon“ leida järgmise selgituse: „[Volitsioon; eestipärasemalt ka tahtmus] on vaimne tahtmis- või üritamisakt, mille esinemine eristab mõne käsitleja arvates sihipärast ehk tahtlikku tegevust pelgast käitumisest (Blackburn 2002: 479). Lowe'i (2008: 263) kohaselt mõeldakse volitsionistliku teooria järgi „tahteaktist kui vaimu erilisest „täidesaatvast“ toimingust, mis leiab aset pärast asjaomaste uskumuste ja soovide tekkimist ning mis — juhul kui on tõhus — käivitab sündmuste sellise põhjusliku jada, mis viitab soovitud kehalisele liikumisele“). Seega on sõna *volition* seotud tahtega ning omadussõnana saaks selle otse eesti keelde tõlkida kui „tahtmuslik“ või „tahteline“. Neist kahest eelistasin teist, kuna esimene oli liiga vanapärane ning selline konstruktsioon ebaloomulik. Sõna „tahteline“ annab tahtega seotust ideaalselt edasi. Ka EKSSi järgi tähendab tahteline midagi või kedagi, mis on tahtest juhitud,

tahtest olenev või sellega seotud. Kaalusin ka sõna „volitsionaalne“ kasutamist, ent selline adjektiiv oleks liiga võõrapärane ja viitaks ehk liiga palju volitsionismile kui teooriale ja filosoofiasuunale, mitte aga sõna otsesele tähendusele, milleks on tahteakt. Sõna *volitional* esines tõlgitud tekstis kolmel korral ning kahel korral oli kontekst sama. Näiteid toon seetõttu kaks. Näidetele pole selgitusi lisatud, kuna ülaltoodud lõigu teine pool on selle ülesande juba täitnud.

Näide 30

*/.../ man is a being of **volitional** consciousness. (Rand 1996: 926)*

„Inimene on teadvust omav **tahteline** olend /.../ (lk 78)

Näide 31

*Man has no automatic code of survival. His particular distinction from all other living species is the necessity to act in the face of alternatives by means of **volitional** choice. (Rand 1996: 927)*

„Inimesele ei ole iseeneslikku ellujäämisoskust sisse kodeeritud. Tema erinevus teistest elusorganismidest tuleneb vajadusest langetada **tahtelisi** valikuid olukorras, kus on valida alternatiivide vahel. (lk 79)

4. MUUD TÕLKEPROBLEEMID

4.1 Pealkirjast ja selle tõlkimisest

Pealkiri on enamasti kaane ehk raamatu välise külje kõige olulisem osa — pealkiri loob esmamulje ja sellest tulenevalt ka esmase hinnangu, milline võiks olla raamatu sisu.

Pealkiri *Atlas Shrugged* viitab Vana-Kreeka mütoloogias sisalduvale titaanile, Atlasele, kellele määrati Olümpose jumalate vastu võitlemise eest karistus taevast enda õlul kanda. Kõnealuse teose puhul aga ei räägita mitte taevast, vaid maailmast. Konkreetsem viide Atlasele ilmneb tegelaste Francisco D'Anconia ja Hank Reardeni vahelises dialoogis:

„Mr. Rearden,“ said Francisco, his voice solemnly calm, „if you saw Atlas, the giant who holds the world on his shoulders, if you saw that he stood, blood running down his chest, his knees buckling, his arms trembling, but still trying to hold the world aloft with the last of his strength, and the greater his effort the heavier the world bore down on his shoulders—what would you tell him to do?

„I ... don't know. What ... could he do? What would you tell him?

„To shrug.“ (Rand 1996: 422)

Lühidalt öeldes võrdleb D'Anconia kõiki tootjaid, suurtööstureid, loomeinimesi — *produktiivseid ja moraalseid inimesi* — maailma enda õlul hoidva Atlasega. Ilmar Mikiver (2008) ütleb, et õlakehitusena“ näeb Rand maailma üleminekut turumajanduselt sotsialismile. Teosest tuleb välja mõte, et kui vabaturumajanduse — täpsemalt *laissez-faire* kapitalismi — põhimõttel tegutsevaid produktiivseid inimesi sunnitakse omaks võtma ekstreemset sotsialismi, siis variseb maailm kokku. Kuna aga riigid, majandused ja poliitika saavad alguse inimesest endast, siis võib antud „õlakehitust“ seondada sellega, mida oma kõnes ütles John Galt: „Meie, mõistuseinimesed, streigime“. Atlas — mõistuseinimeste sümbol — kehitab õlgu ning

raputab endalt illusoorsete kohustuste koorma, mida tema õlule paneb kollektivism. Viitasin Mikiveri tõlgendusele, et pealkirja tähendust laiemalt selgitada ning ka selleks, et viidata variandile, kuidas Mikiver pealkirja ise tõlkinud on: „Atlas kehitab õlgu“.

Pealkirja õige otsesemast tõlkest rääkides saab valida kolme variandi vahel: „Atlas kehitab õlgu“, „Altas kehitab õlgu“ ja „Atlase õlakehitus“. Toon välja punktid, mis räägivad iga variandi kasuks ja kahjuks ning lisan ka mõned tõlkenäited teistest keeltest. Pealkirja puudutava lõigu võtan kokku otsusega, milline variant esialgu pealkirjaks sobiks — tegemist pole aga lõpliku otsusega, kuna teose pealkirja tõlge tegelikult antud töö raames ülioluline pole, seetõttu olen töös ka läbivalt teose ingliskeelset pealkirja kasutanud.

Varianti „Atlas kehitab õlgu“ Google'i otsingumootorist ei leia. Mikiver (2008) on seda aga kaudselt kasutanud oma artiklis „Ameerika päevik: Euroopa kehitab õlgu“ *Estonian World Review* elektroonilises väljaandes. Variandi kasuks räägib asjaolu, et see on olevikuvormis ja muudab pealkirja seetõttu kuidagi jutustavamaks ja familiaarsemaks. „Atlas kehitab õlgu“ on Google'i otsingumootoris laialdaselt levinud eestikeelne tõlkevaste originaali pealkirjale. Sama tõlget on kasutanud ka raamatupood Apollo oma kodulehe Ayn Randi esimese suurteose „Allikas“ tõlke tutvustuses. Tõlge „Atlas kehitab õlgu“ sisaldub ka Donald Demarco ja Benjamin Wikeri raamatu eestikeelses tõlkes „Surmakultuuri arhitektid“ (Demarco, Wiker 2012: 65). Ka eelmisel leheküljel toodud Ilmar Mikiveri tsitaat pärineb allikast, kus Mikiver ise viitab teosele kui „Atlas kehitab õlgu“. Tegemist on otsetõlkega, mis kannab originaali tähenduslikkust. Nii selle kui ka teiste variantide puhul võib aga segadus tekkida sõnaga „kehutama“. Õlgade kehitamist seostatakse enamasti ükskõiksuse, kahtluse või nõutuse väljendamisega. EKSS annab nõu: „kehutama“ tähendab natuke tõstma (ja langeda

laskma), kergitama; kergitades kohendama või seadma. Kuna maailma raskus Atlase õlul on suur, siis tuleb viimasel seda ilmselgelt kergitades kohendada. Seega on sõna „kehitama“ antud pealkirja kontekstis täitsa lubatud. Variant on otsingumootorite kohaselt kõige populaarsem, kuid on minevikuvormis — see aga võib lugeja ja pealkirja vahel ebavajaliku distantssi tekitada.

Tõlkevarianti „Atlase õlakehitus“ mainimisväärsete allikatega seostada ei saa. Pealkirjana oleks valik iseenesest hea, sest annab väga täpselt edasi teose peamõtet ehk „õlakehitust“, mille läbi vana maailm kukutatakse. Samas on see valik minu meelest natuke liialt lakooniline ja vähem loomulik kui esimene ning järgib liiga jäigalt originaali pealkirja.

Näiteks vene keeles on teose pealkiri on tõlgitud kui *Атлант расправил плечи* (Tõlkinud Ю.Соколов, В.Вебер, Д.Вознякевич), mis otsetõlkes tähendab: „Atlas sirutas õlgu“ — see lahendus on väga sarnane käesolevas töös kaalutletud esimesele variandile ning ühtlasi ka üheks tugipunktiks, miks seda kasutada. Saksa keeles on teos ilmunud mitme erineva pealkirja all. 1989. aasta väljaande pealkirjaks on *Atlas Wirft die Welt ab* (Tõlkinud Hans-Jurgen Wille ja Barbara Klaus), mis eestikeelse tõlke näol võiks kõlada järgmiselt: „Atlas viskab maailma oma õlgadelt“. Tõlkija on siin pealkirja tõlkides endale võrdlemisi suure vabaduse võtnud ning originaali sõnastusest kõrvale kaldunud. Kuigi ilukirjanduses on selline vabadus sageli täiesti õigustatud, arvan, et nimetatud saksakeelne tõlge on liialt ekstreemne ning sellest ei saa eestikeelse tõlke produtseerimisel eeskuju võtta. Põhjus on lihtne: kui Atlas kehitab või raputab oma õlgu, siis ta ei viska tervet maailma enda õlgadelt maha nagu John Galt ja teised maailma alustaladena kirjeldatavad inimesed ei hülga maailma, vaid hoopis seda valitseva moraali. „Õlakehitus“ on pisinüanss, mis omab pealkirja puhul suurt tähendust

— ja sellest tulenevalt on tarvis see ka alles jätta. Analoogselt on teose tõlked saksa keeles valminud veel kahe erineva pealkirja all. 1997. aastal ilmus teos pealkirja all *Wer ist John Galt* (Tõlkinud Hans-Jurgen Wille, Barbara Klaus ja Werner Habermehl), mis viitab kogu raamatut läbivale olulisele lausele: „Kes on John Galt?“. Selline lahendus on küll meeldejääv, ent kaotab viite Atlasele sootuks ja hävitab originaalpealkirja konnotatsiooni, mis minu meelest on antud teose puhul tähtis. 2012. aastal ilmus teosest tõlge pealkirjaga *Der Streik* (Tõlkinud Hans-Jurgen Wille ja Barbara Klaus) (eesti keeles „Streik“), mis kaugeneb algsest pealkirjast veelgi, kuigi annab raamatu ideed lihtsustatud tasandil edasi. Prantsuse – ja hispaaniakeelsed tõlkenäited on vastavalt 2011. aastal avaldatud *Le Grève* (Tõlkinud Sophie Bastide-Foltz) ja 1959. aastal avaldatud *La Révolte d'Atlas* (Tõlkinud Henri Daussey), ning 2004. aastal avaldatud *La rebelión de Atlas* (Tõlkinud Herman Alberro, Luis Kofman ja Fredy Kofman). Sarnaselt viimasele saksakeelsele tõlkele puudutab esimene prantsuskeelne pealkiri streiki. Teises prantsuskeelses näites ja hispaaniakeelses näites on juba tegemist vastuhaku või mässuga. Kuna mõlema keele näited on tähenduslikult sarnased, siis võiks neil eesti keeles olla näiteks kaks potentsiaalset vastet: kas „Atlas hakkab vastu“ või „Atlase vastuhakk“. See tõlge kannab endas juba rohkem originaalile sarnanevat tähendust, kui näiteks kaks viimast tõlkenäidet saksa keeles. Kuna aga sõna „vastuhakk“ eeldab küsimust: „Kellele või millele“?, siis võib selle variandi kasutamine pealkirjas natuke segadust tekitada. Lugeja, kes on kursis Atlase legendiga võib arvata, et Atlas hakkab vastu olümposlastele, kes ta ikestasid. Sellest aga tekiks paralleel Olümpose jumalate ja kõnealuses teos sisalduva valitseva klassiga, kellest enamuse moodustavad ebapädevad inimesed. Sellise seose tekkimine on praegu kindlasti subjektiivne, kuid pole lugejate puhul välistatav. Vaevalt, et autorgi sellist tähendust silmas pidas.

Kokkuvõtteks võiks nentida, et kuigi variant „Atlas kehitab õlgu“ on otsetõlge, internetis populaarseim ja viidatud teistes väljaannetes (Mikiveri „Ameerika päevik: Euroopa kehitab õlgu“ ning Wikeri ja DeMarco „Surmakultuuri arhitektid“), kaldub kõnealuse magistritöö autor siiski esimese variandi suunas, milleks oli „Atlas kehitab õlgu“. Põhjus on lihtne: minus kui lugejas tekitab olevikuvorm pealkirjaga loomulikuma suhte. Teise variandi minevikuvorm osutuks aga segavaks faktoriks.

4.2 Nimede tõlkimine

Kõnele eelnevas tekstiosas sisalduvad mõned huvitavad nimed. Neid esines viiel korral. Neljal korral juhtudest oli tegemist asutuste ja organisatsioonide nimedega ning ühel juhul oli juttu riiklikust seadusaktist. Kõikidel juhtudel otsustasin tõlkes pärisnimede kodustamise kasuks, kuna vastasel juhul oleks aset leidnud liigne võõrapärastamine, mis lisaks eksootilisi elemente sinna, kus seda otseselt vaja ei ole. Samuti on tegemist väljamõeldud nimedega, mis eesti lugejale teada ei ole. Nimede muutmatul kujul ülevõtmine oleks lugejas, kes inglise keelt ei mõista, segadust tekitanud. Kuna minu strateegia peab väljaspool filosoofiatermineid silmas tõlke kommunikatiivsuse olulisust, siis langeb ka nimede kodustamine selle eesmärgi alla.

Näited nimede tõlkimisest

Amalgamated Switch and Signal Company - Raudteekommutaatorite ja Signalisatsioonisüsteemide Tootjate Ühendus

Jansen Motor Company – Janseni Mootoritehas

Miller Steel Foundry - Milleri Terasevalukoda

Rearden Steel - Reardeni Terasefirma

4.3 Stilistilised elemendid

Prominentsemate autori stiili väljendavate nüansside koha pealt võiks mainida kaldkirja ja mõttekriipsude kasutamist, viimast ka sidususe koha pealt.

4.3.1 Kaldkiri

Kaldkirja kasutab autor John Galti kõnes teatud kohtade intensiivistamiseks ja tähtsamate mõtete rõhutamiseks. Tõlkimisel kõnealune nähtus suuremaid probleeme ei tekitanud, küll aga oli tarvis silmas pidada, milline sõna eesti keeles kaldkirja panna ja et see sõna ka enamikel juhtudel originaalis vastava sõnaga kattuks. Kuna võõrkeelne näitelause ise on kaldkirjas toodud, siis markeerin originaalis kasutatava kaldkirja rasvaste tähtedega.

Näiteid kaldkirja kasutamisest

Näide 1

„/.../ *Do you understand what that means?*“

„*Do you?*“ (Rand 1996: 915)

„Saad sa aru, mida see tähendab?“

„Kas *sina* saad?“ (lk 62)

Näide 2

*The key to what you so recklessly call human nature, the open secret you live with, yet dread to name, is the fact that **man is a being of volitional consciousness.***
(Rand 1996: 926)

„See, mida te nii hooletult „inimloomuseks“ nimetate, teie avalik saladus, millest te kõva häälega ei räägi, on tõik, et *inimene on teadvust omav tahteline oled.* (lk 78)

Näide 3

*A being who does not hold his own life as the motive and goal of his actions, is acting on the motive and standard of **death.*** (Rand 1996: 928)

„Elusolend, kelle tegevuse eesmärgiks ei ole iseenda elu edendamine, on oma tegevuse eesmärgiks ja standardiks valinud *surma.* (lk 80)

4.3.2 Sidusus

Autor kasutab mõttekriipse valdavalt pikkade lausete selgemaks liigendamiseks, liigsete komade vältimiseks ja mõttelise ühtsuse säilitamiseks. Arvestades sellega, et tegemist on kõnega, võiks siinkohal ka teoretiseerida, et mõttekriipsud kujutavad endast hingetõmbe- või mõttepause. Algselt ignoreerisin ma mõttekriipsude kasutamist ja eraldasin lauseosad enamasti komadega. Kuid seejärel tabasin end teksti uuesti üle lugemast ja mõistsin, et pikk lause on palju selgemini arusaadav, kui selle osad on mõttekriipsudega eraldatud, rääkimata sellest, et sellised stilistilised elemendid võiks ja saaks tõlkes säilitada. Ka Newmark ütleb, et „tõlge peab olema nii otsene kui võimalik ja nii vaba kui vajalik (Leit 2005: 13). Näide:

Productiveness is your acceptance of morality, your recognition of the fact that you choose to live—that productive work is the process by which man's consciousness controls his existence, a constant process of acquiring knowledge and shaping matter to fit one's purpose, of translating an idea into physical form, of remaking the earth in the image of one's values—that all work is creative work if done by a thinking mind, and no work is creative if done by a blank who repeats in uncritical stupor a routine he has learned from others—that your work is yours to choose, and the choice is as wide as your mind, that nothing more is possible to you and nothing less is human—that to cheat your way into a job bigger than your mind can handle is to become a fear-corroded ape on borrowed motions and borrowed time, and to settle down into a job that requires less than your mind's full capacity is to cut your motor and sentence yourself into another kind of motion: decay—that your work is the process of achieving your values, and to lose your ambition for values is to lose your ambition to live—that your body is a machine, but your mind is its driver, and you must drive as far as your mind will take you, with achievement as the goal of your road—that the man who has no purpose is a machine that coasts downhill at the mercy of any boulder to crash in the first chance ditch, that the man who stifles his mind is a stalled machine slowly going to rust, that the man who lets a leader prescribe his course is a wreck being towed to the scrap heap, and the man who makes another man his goal is a hitchhiker no driver should ever pick up—that your work is the purpose of your life, and you must speed past any killer who assumes the right to stop you, that any value you might find outside your work, any other loyalty or love, can be only travelers you choose to share your journey and must be travelers going on their own power in the same direction. (Rand 1996:

933-934)**KASUTATUD ALLIKAD**

Esmased:

Rand, Ayn. *Atlas Shrugged*. 1996. New York: Signet.

Teisesed:

Aristoteles. 1996. Nikomachose eetika. Tõlkinud Anne Lill. Saadaval

<http://www-1.ut.ee/klassik/aristoteles/nikomachos/>

Binswanger, Harry. 1988. *The Ayn Rand Lexicon: Objectivism form A to Z*. New York: Dutton.

Blackburn, Simon. 2002. Oxfordi filosoofialeksikon. Tõlkinud Märt Väljataga ja Bruno Mölder. Vagabund.

Blume, Thomas. 2003. „Entität“. Saadaval <http://www.philosophie-woerterbuch.de/>

Chambers, Whittaker. 1957. *Big Sister is Watching You*. *National Review*, 28. detsember, 1957.

Den Uyl, Douglas J. Rasmussen, Douglas. 1986. *The Philosophic Thought of Ayn Rand*. Chicago: University of Illinois Press.

Demarco, Donald. Wiker, Benjamin. 2012. *Surmakultuuri arhitektid*. Tõlkinud Toomas Help ja Madis Kivisild. Elukultuuri Instituut.

Hook, Sidney. 1961. *Each Man for Himself*. *The New York Times Book Review*, lk 3. 9. aprill, 1961.

Kraavi, Janek. 2013. *Post-sõnastik 12: düstoopia*. *Sirp*, Number 6, lk 6.

Leit, Kadri. 2005. *Ekvivalentsusest erinevates tekstiitüüpides ja ilukirjandusliku tõlke poetikast Isabel Allende romaani Armastusest ja Varjust tõlke näitel*. Magistritöö. Filoloogiateaduskond, Tõlkekoolituskeskus, Tallinna Ülikool.

Liddell, Henry George. Scott, Robert. 1940. *A Greek-English Lexicon*. Saadaval [http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=LSJ%20a\)reth/&lang=original](http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=LSJ%20a)reth/&lang=original)

Liivaku, Uno. Meriste, Henno. 1975. *Kuidas seda tõlkida*. Tallinn: Valgus.

Locke, John. 2010. *Essee inimõistusest*. Meos, Indrek (toim.) *Filosoofia põhiprobleemid*. Saadaval http://hum.ttu.ee/indrek/e_raamat/Meos_I_Filos_pohiprobleemid.pdf

Lowe, Jonathan. 2008. *Sissejuhatus vaimufilosoofiasse* Tõlkinud Tiiu Hallap. Tartu Ülikooli Kirjastus.

Meos, Indrek. 2013. *Filosoofia sõnaraamat*. Elektrooniline väljaanne. Saadaval

http://hum.ttu.ee/indrek/e_raamat/Meos_I_Filosoofiasraamat.pdf

Merriam-Webster Online Dictionary. Saadaval <http://www.merriam-webster.com/>

- Mikiver, Ilmar. 2008. *Ameerika päevik: Euroopa kehitab õlgu*. *Estonian World Review* 14 märts, 2008. Saadaval <http://www.eesti.ca/ameerika-paevik-euroopa-kehitab-olgu/article19306>
- Newmark, Peter. 1991. *About Translation*. Great Britain: Cromwell Press.
- Newmark, Peter. 1988. *A Textbook of Translation*. Hempstead, New York: Prentice Hall International.
- Nida, Eugene. 2004. *Principles of Correspondence*. Venuti, Lawrence (toim.) *The Translation Studies Reader*. London, New York: Routledge.
- Nyquist, Greg S. 2001. *Ayn Rand Contra Human Nature*. iUniverse.
- Pojman, Louis P. 2005. *Eetika. Õiget ja väärast avastamas*. Tõlkinud Tiiu Hallap. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Peikoff, Leonard. 1991. *Objectivism: The Philosophy of Ayn Rand*. Meridian.
- Rand, Ayn 1959. *La Révolte d'Atlas*. Tõlkinud Henri Daussy.
- Rand, Ayn. 1964. *The Virtue of Selfishness: A New Concept of Egoism*. New York: Signet.
- Rand, Ayn. 1971. *Brief Summary*. The Objectivist Rand, Ayn. 1997. *Journals of Ayn Rand*. Harriman, David (toim.) New York: Dutton.
- Rand, Ayn. 1989. *Atlas wirft die Welt Ab*. Tõlkinud Hans-Jürgen Wille ja Barbara Klaus. München: Goldmann.
- Rand, Ayn. 1993 *The Fountainhead*. New York: Signet.
- Rand Ayn. 1997. *Wer ist John Galt*. Tõlkinud Hans-Jürgen Wille, Barbara Klaus ja Werner Habermehl.
- Rand, Ayn. 2004. *La rebelión de Atlas*. Tõlkinud Herman Alberro, Luis Kofman ja Fredy Kofman.
- Rand, Ayn. 2007. *Атлант расправил плечи*. Tõlkinud Ю.Соколов, В.Вебер, Д.Вознякевич. Moskva: kirjastus Alpina Publications.
- Rand, Ayn. 2011. *Le Grève*. Tõlkinud Sophie Bastide-Foltz. Kirjastus Belles Lettres.
- Rand, Ayn. 2012. *Der Streik*. Tõlkinud Hans-Jürgen Wille ja Barbara Klaus. München: Kirjastus Kai M. John.
- Riggenbach, Jeff. 2007. *Atlas Shrugged as a Science Fiction Novel*. Younkins, Edward W (toim.) *Ayn Rand's Atlas Shrugged: A Philosophical and Literary Companion*. Burlington, Vermont: Ashgate Publishing.
- Slök, Johannes. 2000. *Kierkegaardi maailm*. Tallinn: Olion.
- Tuulik, Maie. 2002. *Eetika ja moraal*. Tallinn: kirjastus Ilo.

Van Holthoon, Frits. Olson, David. 1987. *Common Sense: The Foundations for Social Science*. London: University Press of America.

Vidal, Gore. 1961. *Comment. The Esquire*. Juuli, 1961.

Summary

Hendrik Koger

Ayn Randi teose *Atlas Shrugged* kolmanda osa seitsmenda peatüki esimese poole tõlge ja tõlke analüüs

Translation of the First Half of Chapter 7 of Part Three of Ayn Rand's *Atlas Shrugged* and an Analysis of Said Translation

Master's thesis

2014

The aim of this paper was to translate a segment of John Galt's speech as well as a portion of text preceding the speech, both contained in chapter 7 part three of Ayn Rand's *Atlas Shrugged*. The translation is accompanied by an analysis in which I mainly approach the problems related to translating philosophical terms as well rendering names and stylistic peculiarities of the author's writing from English to Estonian.

The introduction consists of some background information about Ayn Rand, her work and philosophy. In this part I have offered a potential genre definition for *Atlas Shrugged* and stated reasons why I chose to translate this specific piece.

In the second part I present an overview of my translation strategy in which I address the goals set forth in the strategy. The section includes a detailed description of my approach to translating philosophical terms — a strategy encompassing my own subjective analysis of the terms and choosing the appropriate equivalent based on fixed equivalents obtained from dictionaries and various philosophical publications. I shall also provide a loose theoretical basis for my strategy designed to achieve a hybrid of communicative and semantic translation.

The third part offers a concise roundup of difficulties concerning translation of the language of philosophy and shows why translating philosophical terms can be a formidable task. This is also the lengthiest part of the thesis, including a thorough translation-related analysis of nine philosophical terms that serve as key points of the philosophical speech in *Atlas Shrugged* as well as of reasons to why some specific terms were chosen over others in certain contexts. Example sentences from both languages are also included in the analysis of each term.

The fourth and final analytical section of the thesis involves possible solutions for translating the title of the novel, comparing with each other the existing translations of the title in several languages such as Estonian, English, Russian, German, French and Spanish. I also argue why I chose domestication over foreignisation when names were concerned and how I chose to approach the problems of rendering some stylistic elements of the author's writing — such as the use of italics and dashes — into Estonian.

The thesis has shed some light on the problems and solutions concerning translation of philosophical terms and on the process of translation when choosing equivalents. In the thesis, several philosophical terms were analysed and potential differences between seemingly identical terms in meaning were offered, hopefully providing a guidepost for future translators to consider.

Lisa 1: tõlge

Atlas kehtas õlgu

Ayn Rand

VII peatükk JOHN GALT VÕTAB SÕNA

Uksekell helises nagu häiresignaal, mille pikk, nõudlik kisa kellegi meeletute ja kannatamatute sõrmevajutuste vahel aeg-ajalt katkes.

Voodist välja karates märkas Dagny hilise hommikutunni külma ja kahvatut päikesevalgust ning ühe kauge torni tipus asetsevat kella, mis näitas kümnet. Ta oli kuni kella neljani hommikul kontoris tööd teinud ning jättis teate ennast mitte enne keskpäeva tagasi oodata.

Ukselt vaatas talle vastu James Taggart, kelle näolt oli paanikahoog röövinud viimsegi jume ja esinduslikkuse.

„Ta on läinud!” karjus Taggart.

„Kes?”

„Hank Rearden! Ta on läinud, lahkunud, kadunud, nagu maa pealt minema pühitud!”

Dagny tardus hetkeks liikumatult paigale, hoides käes oma hommikumantli vööd, mida ta oli parajasti kinni sidumas — ning seejärel, olles asjast täielikult aru saanud, tõmbas ta selle säärase jõuga kinni, et tema keha keskelt peaaegu pooleks praksatas, ja purskus naerma. Tema naerus kõlas triumf.

Taggart jõllitas teda hämmelduses. „Mis sul viga on?” küsis ta õhku ahmides. „Kas sa ei ole siis veel aru saanud?”

„Astu sisse, Jim,” ütles Dagny, keeras talle põlglikult selja ja läks elutuppa. „Oo jaa, ma saan väga hästi aru”.

„Ta pani ameti maha ja kadus! Nagu kõik need teisedki! Jättis maha oma tehased, pangakontod, varad, kõik! Lihtsalt haihtus õhku! Ta võttis kaasa ainult mõningad riided ja kõik, mis tal oma korteri seifis oli — tema magamistoast leiti seif, mis oli lahti jäetud — muud mitte midagi! Ei mingit teadet, kirja, ega selgitust! Mina sain Washingtoni kaudu teada, aga terve linn teab juba isegi! Kujuta ette, milline uudis see on! Seda nüüd küll vaka all hoida ei suudeta! Üritati küll, aga ... keegi ei tea, mismoodi jutud levima hakkasid, need voolasid läbi tehaste nagu sulametall, mis mõnest vigasest sulatusahjust välja purskub, ja siis ... enne, kui keegi midagi teha jõudis, oli järsku veel terve hunnik inimesi kadunud! Valveoperaator, peametallurg, peainsener, Reardeni sekretär ja isegi tehase haigla arst! Jumal teab paljud veel! Need kaabakad deserteerivad! Nad jätavad meid maha, siin ei aita ükski karistus, millega me neid muidu ähvardada saaks! Rearden pani ameti maha ja teised teevad sedasama, ning kõik tehased jäävad lihtsalt tühjana seisma! Saad sa aru, mida see tähendab?”

„Kas *sina* saad?” küsis Dagny.

Taggart oli talle oma jutu lause-lause haaval näkku visanud, justkui üritades Dagny näolt seda iseäralikku, liikumatut, pooleldi võidurõõmsat ja pooleldi kibestunud naeratust minema pühkida, kuid see ei läinud tal korda. „Tegemist on üleriigilise katastroofiga! Mis sul viga on? Kas sa ei mõista, et see on meile surmahoop! See laostab viimasegi sellest moraalist ja funktsioneerivast majandusest, millele riik veel toetuda saab! Me ei saa lasta tal lihtsalt õhku haihtuda! Sa pead ta tagasi tooma!”

Dagny naeratus kadus.

„*Sina* saad!” karjus Taggart. „Sina oled ainus, kes saab! Ta on ju su armuke! ... Ah, ära tee sellist nägu! Praegu pole aeg peps olla! Praegu on vaja ta ainult tagasi saada! Sa pead teadma kus ta on! Sina leiad ta üles! Sa pead ta üles leidma ja meile tagasi tooma!

Dagny vaatas teda näoga, mis oli moondunud kohutavamaks, kui sellel ennist peegeldunud naeratus – tema näost paistis nagu näeks ta Taggartit alasti ega suudaks seda vaatepilti enam taluda. „Ma ei saa teda tagasi tuua,” ütles ta tasasel häälel. „Ja isegi kui ma saaksin, ei teeks ma seda. Nüüd aga kao siit minema.”

„Aga riiklik katastroof— „

„Kao minema.”

Dagny ei pannud Taggarti äraminekut tähelegi. Ta seisis langetatud päi ja longus õlgadega üksinda oma elutoa keskel, suul naeratus, mis väljendas õrnust, piina, ja austusavaldust Hank Reardenile. Dagny ei saanud päris hästi aru, miks ta nii rõõmus on, et Rearden oma vabaduse leidis ja nii veendunud on, et mees õige valiku oli teinud, ning miks ta küll ometi iseendale sedasama vabadust keelab. Tema peas tagus kaks mõtet, esimene oli kui juubeldav võidupuhang: ta on vaba, ta on nende käeulatusest väljas! — teine oli nagu pühendumispalve: veel on võimalus võita, aga las mina üksi olla ainuke ohver ...

Kummaline — mõtles ta järgnevatel päevadel ümbritsevaid inimesi vaadates —, et inimesed polnud varem Hank Reardeni saavutustele erilist tähelepanu pööranud, kuid nüüd, kus juhtunud oli katastroof, oli ta tähelepanu keskpunktis — nagu oleks nende teadvus vaid õnnetusele, mitte väärtustele avatud. Ühed kriiskasid tema pihta needusi — teised rääkisid temast ainult sosinal, silmis peegeldumas süütunne ja kabuhirm, nagu ootaksid nad mingit nimeta kättemaksu enda peale laskuvat — mõned üritasid hüsteeriliselt olukorda maha salata ja teeselda nagu midagi poleks juhtunud.

Nagu ühest suust kisasid kõik ajalehed samadel kuupäevadel ühesuguse sõjakusega — üks põrutas: „Need, kes Hank Reardeni deserteerimisele liigset tähtsust omistavad ja arvavad, et üksikisik ühiskonna mastaabis mingit kaalu omada saab, on ühiskonnareeturid.“ Teine pajatas: „Hank Reardeni kadumise kohta kuulujuttude levitamine on ühiskonna suhtes reeturlik käitumine; hr Rearden ei ole kuhugi kadunud, ta on oma kontoris ja juhib oma tehaste tööd nagu ikka, ning Rearden Steel’is Reardeni Terasefirmas ei ole peale ühe väikse töölisrahutuse mingeid probleeme olnud.“ Kolmas kinnitas: „Hr Reardeni traagilisele hukule ebapatriootilise valguse heitmine võrdub ühiskonna reetmisega. Hr Rearden ei ole deserteerinud, ta hukkus autõnnetuses teel tööle ning ta murest murtud perekond soovib matusetalituse isekeskis läbi viia.“

Dagny meelest oli veider kuulda mahasalgamiste filtrist läbikäinud uudiseid, see jättis mulje nagu oleks olemasolu olemast lakanud, faktid kui tina tuhka kadunud, jättes alles vaid ametiisikute ja publitsistide pöörased eitused, mis veel kuidagiviisi tegelikkust kajastasid. „Pole tõsi, et New Jerseys asuv Milleri Terasevalukoda on pankrotti läinud.”

„Pole tõsi, et Michiganis asuv Janseni Mootorifirma on ukсед sulgenud .” „Väide, nagu oleks terasetoodete tootjad ähvardava terasepuuduse all kokku kukkumas, on õel, ühiskonnavastane vale. Terasepuudust ei saa ju olla.” „Väide, nagu oleks iga hetk valmimas olnud „Terasetootjate Ühendamise Plaan“, mida toetas hr Orren Boyle, on laim ja täiesti alusetu kuulujutt. Säärast kõmu eitas otsustavalt ka hr Boyle'i advokaat, kes kinnitas ajakirjanikele, et Hr Boyle on nüüd kirglikult säärase plaani vastu. Hr Boyle kannatab hetkel närvivapustuse all“.

Ent külmadel ja rõsketel sügisõhtutel võis New Yorgi hämaratel tänavatel näha seda, mis riigis tegelikult toimus — võis näha rahvasumma, mis oli kogunenud ühe rauakaupluse ette, kus omanik oli ukсед valla paisanud ja kutsunud inimesi oma poe kasinast kaubavalikust viimast võtma, samal ajal kui ta ise, üheaegselt valjult nii nutta kui naerda tihkudes, hakkas oma kaupluse aknaid puruks peksma — või hunnikut inimesi, kes olid kogunenud ühe lagununud korterelamu ette, kus ootas kiirabiauto, ja ühest gaasi täis toast toodi parasjagu välja kellegi mehe, tema naise ja nende kolme lapse surnukeha. Mees oli olnud valuterase väiketootja.

Kui nad nüüd oskavad Hank Reardenit hinnata — mõtles Dagny — miks nad seda siis varem ei teinud? Miks ei olnud nad omaenda hukatust ära hoidnud ja säästnud tedagi aastatepikkusest tänamatust piinast. Dagny ei leidnud sellele küsimusele vastust.

Unetute ööde vaikuses mõtles ta, et tema ja Hank Reardeni kohad olid vahetunud: Rearden oli nüüd Atlantises, mida valgusekraan Dagnyst eraldas — võib-olla hüüdis Rearden teda samamoodi nagu Dagny oli hüüdnud tema õhus heitlevat lennukit, kuid seda ekraani ei olnud võimeline läbistama ükski signaal.

Ometi tekkis ekraani viivuks väike pragu ühe kirjakese näol, mille ta sai nädal pärast Reardeni haihtumist. Ümbrikul puudus saatja aadress, sellel oli ainult mingi Colorado aleviku postmark. Kiri koosnes kahest lausest:

Ma kohtusin temaga. Ma ei süüdista sind.

H.R.

Dagny istus kirja vaadates kaua liikumatult paigal, võimetu ennast liigutama ja midagi tundma. Ta arvas, et ta ei tunne midagi, kuid pannes tähele, et ta õlad värisesid ja

nendest käis pidevalt läbi vaevumärgatav judin, mõistis ta, et temas mässav raevukas vägivald kujutas endast korraga juubeldavat lugupidamisavaldust, tänulikkust ja ahastust — lugupidamisavaldust võidule, mida nende kahe mehe kohtumine endas kätkes, nende mõlema lõplikule võidule — tänulikkust neile seal Atlantises, et nad pidasid teda endiselt nende sekka kuuluvaks ning tegid talle teate saatmisega oma põhimõtetes erandi — ahastust temas valitseva tühjuse ees, mida ta teadvustas kui heitlust mitte kuulda enda peas küsimusi, mida ta nüüd kuulis. Kas Galt oli ta hüljanud? Kas ta oli läinud tagasi orgu, et kohtuda oma suurima vallutusega? Kas ta tuleb tagasi? Kas Galt oli temast loobunud? Olukorda ei muutnud talumatuks mitte see, et nendele küsimustele polnud vastust, vaid see, et vastus oli tema käeulatuses, kuid tal ei olnud mingit õigust selle järgi kätt sirutada.

Ta ei teinud katset Galti näha. Viimase kuu jooksul igal hommikul oma kabinetti sisenedes ei teadvustanud ta endale mitte teda ümbritsevat tuba, vaid hoone all asuvaid tunnelid — ja töötades tundis ta, et samal ajal kui mingi kõrvaline osa tema ajust tegeles elutus tuhinas arvutamise, aruannete lugemisega ja otsuste tegemisega, ei olnud tema passiivsesse mõtisklusesse tardunud mõistus suuteline ühestainsast mõttest kaugemale liikuma: ta on seal all. Ainus järelepärimine, mida ta endale lubas, oli pilguheit terminali töötajate palgalehtede registrisse. Ta nägi nime: Galt, John. See oli nimekirjas olnud üle kaheteistkümne aasta. Nime kõrval oli aadress, mida ta oli üritanud kuu aega unustada.

Viimast kuud oli olnud raske üle elada — nüüd aga, silmitsedes saadud kirja, piinas teda teadmine, et Galti ei olnud enam temaga. Isegi tema ligidusele vastupanemine oli olnud mingi side temaga, miski, mille eest tuli oma hinda maksta, tema nimel saavutatud võit. Nüüd aga oli kõigest sellest järel vaid küsimus, mida ei tohtinud küsida. Mõte Galti viibimistest tunnelites oli Dagnyt läbi nende päevade kandnud — just nagu tema olemasolu linnas oli Dagnyt läbi selle suve kuude kandnud — just nagu see, et Galt maailmas kuskil olemas oli, teda läbi nende aastate kandnud oli, kui ta veel mehe nimegi kuulnud polnud. Nüüd tundis Dagny nagu temagi mootor oleks seiskunud.

Dagny elas edasi ja tema viimaseks kütuseks oli tema taskus peituv eredalt ja puhtalt läikiv viiedollariline kuldmünt. Ta elas edasi ning tema viimaseks kaitseks maailma eest oli ükskõiksus.

Ajalehtedes ei mainitud kogu riigis lahvatanud väivallapuhanguid — nendest kõnelesid aga konduktorite aruanded, mis rääkisid sõelapõhjaks lastud rongivagunitest, lõhutud rööbastest, kallaletungidest rongidele, ümberpiiratud jaamahoonetest Nebraskas, Texases, Oregonis, Montanas — need olid kasutud, hukulemääratud ja meeleheitest ajendatud vägivallapuhangud, mis said ainult hävinguga lõppeda. Ühed plahvatused olid lokaalsed ja kohalike jõukude poolt sepistatud, teised levisid kaugemale. Mõned piirkonnad tõusid pimedas mässumeeles üles, võtsid kohalikud ametnikud vahi alla, tagandasid Washingtoni esindajad ametist ja tapsid maksuinspektorid — ning seejärel, justkui üritades nende kallal toime pandud veretöö vastu enesetapuga võidelda, kuulutasid nad, et lõövad riigist lahku ning laskusid sellesama kurjuse tasemele, mis neid ennastki hävitanud oli: nad võtsid enda valdusse kõik lähedalasuvad omandid, et välja kuulutada kogukonnaorjus, mis lähtus põhimõttest „igaüks igaühele, kõik kõigile”, et nädala möödudes ja oma kasina röövsaagi lõppedes selle põhimõtte sigitatud vihavaenu ja relvavõimu kaoses oma ots leida ning hukkuda mõne kurnatud sõduri letargilisest täägilöögist, kelle Washington oli saatnud varemetses asulatesse korda looma.

Kõik see jäi ajalehtedel mainimata. Need aga vatrasid — kasutades kulunud väljendeid, mille tülgestamapanev mahedakõlalikus oli võrreldav haiglates hõljuva eetrilõhnaga —, kui oluline on ennastsalgavus ühiskonna edasise arengu seisukohalt, et eneseohverdus on igaühe moraalne kohustus, et ühiskonna suurimaks vaenlaseks on ahnus, et kõige lahenduseks aga on armastus. Kūūnilises kabuhirmus levisid kuulujutud sosinal üle kogu riigi — ometi lugesid inimesed ajalehti ja tegid nagu usuksid nad, mis seal kirjas on; kõik võistlesid üksteisega, kes suudab ümbritseva suhtes kõige pimedamaks ja tummemaks jääda, igaüks teeskles, et ei nad teadnud, mida nad teadsid, igaüks üritas ennast uskuma panna, et seda, mida ei tunnistata, ei ole olemas — nagu inimesed purskava vulkaani jalamil, kes eiravad nende ümber äkki tekkivaid lõhesid, musta auru ja pulbitsevaid laavaniresid ja arvavad, et ainus reaalne oht seisneb nende ohumärkide tunnistamises.

„Kuulake 22. novembril hr Thompsoni ettekannet maailma kriisiolukorrast!”

See oli esimene tunnistus sellest, millest muidu ei räägitud. Teadaanded hakkasid ilmuma nädal varem ja varsti oli neid kuulda üle kogu riigi. „Hr Thompson annab

inimestele maailma kriisiolukorrast ülevaate! Hr Thompsoni kõnet saab kuulda igal raadiokanalil 22. novembril kell kaheksa õhtul!”

Alguses jagasid ajalehed ja hõikuvad raadiohääled selgitusi: ”Et takistada rahvavaenlaste poolt levitatavaid kuulujutte ja kartusi, pöördub hr Thompson 22. novembril rahva poole ja annab meile sel tõsisel ülemaailmsel kriisihetkel maailma hetkeolukorrast täieliku ülevaate. Hr Thompsoni kõne teeb lõpu neile kurjadele jõududele, kelle eemärk on meis hirmu ja meelegeid külvata. Hr Thompson toob maailma pimedusse valgust ja aitab meil meie traagilistest probleemidest väljapääsu leida — see väljapääs saab olema karm, nagu on kohane antud hetke tõsidusele, kuid sellel helgib aupaiste, mida lubab valguse taassünd. Hr Thompsoni kõne edastavad kõik riigi raadiojaamad ning ka raadiojaamad kõigis ülejäänud maailma riikides, kus iganes raadiolaineid veel kuulda on.“

Siis hakkas nende kisa päev-päevalt valjenema — ajalehtede esilehtedel kirjutati: „Kuulake 22. novembril hr Thompsoni kõnet!” Iga saate lõpul kisasid raadiojaamad: „Ärge unustage 22. novembril hr Thompsoni kõnet kuulata!” „Hr Thompson räägib teile tõtt!” — oli kirjas metroodes ja bussides olevatel plakatitel — ja siis —majade seintel olevatel plakatitel — ja siis inimtühjade maanteede ääres seisvatel reklaamitahvlitel.

Valitsuse autode küljes lehvivatel vimplitel oli kirjas: „Ärge heitke meelt! Kuulake hr Thompsoni kõnet!” Poodidesse ja kontoritesse olid üles seatud loosungid, mis ütlesid: „Ärge andke alla! Kuulake hr Thompsoni kõnet!” Kirikutes helisesid hääled: „Uskuge! Kuulake hr Thompsoni kõnet!” Sõjaväelennukid maalisid taevasse lause „Hr Thompsonil on vastus!” — aga enne, kui nad jõudsid lause lõpule viia, oli suur osa sellest tühjusesse hajunud ning taeva laotusele jäi hõljuma vaid viimane sõna.

Kõne toimumise päevaks olid New Yorgi väljakutele paigaldatud valjuhääldid, mis kaugete kellahelide saatel iga tunni tagant kriginal ellu ärkasid, kisades oma kõlaval mehaanilisel häälel ärevalt üle tuhmi liikluse müra ja räsitud rahvasumma: „Kuulake 22. novembril Hr Thompsoni ettekannet maailmas valitsevast kriisiolukorrast!” — kuni nende hüüded linna kohal kõrguva tühja kalendriekraani all udusse mattuvate katuste vahel voogavas jäises õhus vaibusid.

22. novembri pärastlõunal ütles James Taggart Dagnyle, et hr Thompson kutsub teda enne kõne algust peetavale nõupidamisele.

„Washingtonis?” küsis Dagny oma käekellale pilku heites umbuslikult.

„Tuleb tunnistada, et sa pole viimasel ajal ajalehti lugenud ega end oluliste sündmustega kursis hoidnud. Kas sa siis ei tea, et hr Thompson peab oma kõne siinsamas New Yorgis? Ta tuli siia, et pidada nõu tööstusjuhtidega, töölisjuhtidega, juhtivate ametiisikutega, juhtivate teadlastega ja üldse kõigi riigijuhtimises osalevate silmapaistvate inimestega. Ta tahtis, et ma su nõupidamisele toaksin.”

„Kus see toimub?”

„Ringhäälingustuudios.”

„Ega nad ometi oota, et ma eetris nende poolt mingi kõne peaks?”

„Ära muretse, *sind* nad küll kuhugi mikrofoni lähedusse ei lase! Nad tahavad lihtsalt su arvamust kuulda, ja sa ei saa keelduda, mitte siis, kui tegemist on riikliku eriolukorraga, mitte siis, kui sind kutsub hr Thompson isiklikult!” Ta rääkis kärsitult ja vältis silmsidet.

„Mis kella ajal see nõupidamine pihta hakkab?”

„Pool kaheksa.”

„See ei jäta just eriti palju aega, et riikliku eriolukorra üle nõu pidada, või mis?”

„Hr Thompsonil on väga palju tegemist. Ära palun vaidle, ära hakka puiklema, ma ei saa aru, mida sa—

„Hea küll”, ütles Dagny ükskõikselt, „ma tulen,” ja tundes, nagu läheks mafioosodekoosolekule ilma tunnistajata, lisas seejärel: „aga ma võtan Eddie Willersi kaasa.”

Taggart kortsutas kulmu ja mõtles hetke järele, näol ilme, mis meenutas rohkem tüütust kui ärevust. „Ah, olgu siis nii,” turtsatas ta õlgu kehitades.

Dagny saabus ringhäälingustuudiosse, James Taggart nagu politseinik ühel ja Eddie Willers nagu ihukaitsja teisel küljel. Taggarti nägu oli pinges ja tige, Eddie näol oli aga

alistunud, kuigi uudishimulik ja huvitatud ilme. Tohutu avara ruumi üks nurk oli ümber tehtud vineerseintega eraldatud poodiumiks, mis kujutas endast jäigalt traditsioonile alluvat ristandit väärika külalistoa ja tagasihoidliku kabineti vahel. Poodiumi keskel asetsesid poolringis tühjad tugitoolid, justkui oleks need sinna perepildistamiseks ette valmistatud, ning toolide vahel seisis pikad ridvad, mille otsas rippusid suudest poetatavate sõnade väljaõngitsemiseks ettenähtud söödataolised mikrofonid.

Riigi juhtkonna koorekiht, mida võis näha närviliste parvedena toas ringi liikumas, meenutas stseeni mingi pankrotistunud poe lõpumüügist: Dagnyl ei jäänud märkamata Wesley Mouch, Eugene Lawson, Chick Morrison, Tinky Holloway, dr Floyd Ferris, dr Simon Pritchett, Ema Chalmers, Fred Kinnan ega ka käputäis kasimatuid ärimehi, kelle hulgas võis ära tunda Raudteekommutaatorite ja Signalisatsioonisüsteemide Tootjate Ühenduse juhi, pooleldi hirmunud ja pooleldi meelitatud moega hr Moweni, kes, nii väheusutav kui see ka oli, koosolekul tööstusmagnaadi osa etendas.

Ent kui Dagny silmas dr Robert Sadlerit, sai ta hetkeks šoki. Ta ei teadnud, et üks nägu saab aasta jooksul nii kiiresti vananeda: ajatu energia ja poisilik agarus, mis seda nägu enne ehtisid, olid kadunud ning järel polnud muud kui sügavad vaod, mille oli sinna kündnud põlastav kibestumus. Ta seisis üksinda ja teistest eemal ning Dagny tajus seda hetke, kui Sadler nägi teda ruumi sisenemas; ta nägi välja nagu litsimajas olev mees, kes on teadlik sellest, kus ta on, kuid jääb ühtäkki oma naisele vahele: tema nägu väljendas süütunnet, mis hakkas parasjagu just vihkamiseks muutuma. Siis nägi Dagny, et dr Robert Sadler, suur teadlane, pöörab ennast temast ära nagu ei oleks teda näinudki — nagu suudaks see, et ta keeldub tegelikkust tunnistamast, fakte olematuks teha.

Hr Thompson, kes gruppide vahel kiiresti ringi sammus, pildus suunurgast suvaliste kõrvalseisjate suunas põgusaid lauseid nagu tegudeinimene, kes kõnedest suurt ei hooli. Ta hoidis kramplikult käes mingit kirjutusmasinal trükitud paberipatakat, mis meenutas kohe prügikasti lendavat vana riidepundart.

James Taggart sai ta poolelt sammult pidama ning lausus ebakindlalt ja valjul häälel: „Hr Thompson, ma sooviksin teile tutvustada oma õde, preili Dagny Taggartit.”

„Nii tore, et saite tulla, preili Taggart,” ütles hr Thompson tema kätt surudes nagu oleks Dagny üks neist paljudest suvalistest valijatest tema kodukandis, kelle nime ta polnud iialgi kuulnud; seejärel marssis ta vilkalt kuhugi eemale.

„Kus see nõupidamine siis on, Jim?” küsis ta ja vaatas kella: see oli suure valge numbrilauaga kell, mille must sõrmelaadne seier nagu nuga kella kaheksa suunas liikus ja muudkui läbi minutiosutite lõikus.

„Ma ei saa sinna midagi parata! Mul pole siin sõnaõigust!” nähvas ta.

Eddie Willers heitis Dagnyle üllatunud pilgu, mis väljendas kibedat kannatlikkust, ning astus talle lähemale.

Raadiovastuvõtjast kuuldus mingit sõjaväemarsside saadet, mida parasjagu kuskilt teisest stuudiost üle kanti; see uputas enda kõmasse kellegi närvilisi kõnekatkeid, kellegi sihitult tõtlikke samme ja külalistoa poole tõmmatava stuudiomasinavärgi krigisevaid helisid.

Kui suure kella sõrm jõudis kolmveerand kaheksani, kostus raadiovastuvõtjast teadustaja sõjakas hää: „Kell kaheksa kantakse üle hr Thompsoni ettekanne maailmas valitsevast kriisist, olge kuuldel!”.

„Kiiremini, kiiremini, poisid!” käratas hr Thompson samal ajal kui raadiovastuvõtja hakkas jälle marsihelisid välja purskama.

Kell oli kümne minuti pärast kaheksa kui Moraalitreener Chick Morrison, kes paistis olevat vastutav isik, näitas valgustatud tugitooliringi suunas, käes hunnik rullitud märkmepabereid, mida ta viibutas nagu taktikeppi: „Nii, poisid ja tüdrukud, istume nüüd maha!”.

Hr Thompson, potsatades kõige keskmisele tugitoolile, jättis mulje nagu oleks ta kuskil metroos endale vaba istekoha krabanud.

Chick Morrisoni abilised karjatasid kohalolijaid valgusringi suunas.

„Peame end riigile näitama õnneliku perekonnana,” seletas Chick Morrison, „suure, tervikliku ja õnneliku— mis tollel asjandusel häda on?” Raadios mänginud muusika oli

järsult ühe kõlava fraasi juures katkenud ning nüüd oli kuulda ainult staatilist müra. Kell oli üheksa minuti pärast kaheksa. Morrison kehtas õlgu ja jätkas: „—õnneliku perekonnana. Tehke kiiremini, poisid. Tehke kõigepealt hr Thompsonist mõned lähivõtted.”

Samal ajal kui minutid suure kella sõrme all kadusid, klõpsusid ajakirjanike kaamerad hr Thompsoni rahulolematu ja kannatamatust väljendava näo ees.

„Hr Thompson istub teaduse ja tööstuse esindajate vahel!” kuulutas Chick Morrison. „Dr Sadler, istuge palun hr Thompsoni vasakule küljele. Siiapoole palun, preili Taggart, teie istute paremale.”

Dr Sadler kuuletus. Dagny jäi liikumatuks.

„See pole ainult ajakirjanike jaoks, vaid rohkem televaatajate jaoks,” selgitas Chick Morrison ergutaval toonil.

Dagny astus sammu edasi. „Ma ei võta sellest saatest osa,” ütles ta rahulikult hr Thompsoni poole pöördudes.

„Kas tõesti?” küsis ta tühja ilmega näol, mis oleks sama pilguga vaadanud ka lillevaasi, mis järsku keeldub oma funktsiooni täitmast.

„Jumal küll, Dagny!” ulgus James Taggart paanikasse sattudes.

„Mis tal häda on?” küsis hr Thompson Taggartilt

„Aga miks ometi, preili Taggart?” hüüdis Chick Morrison.

„Te kõik teate, miks,” ütles ta ümbritsevatele nägudele. „Te oleksite pidanud juba teadma, et see ei lähe teil läbi.”

Dagny pööras ümber, et ära minna ja Chick Morrison hõikas talle järgi: „Preili Taggart! See on riiklik häda—,”

Seejärel tormas üks mees hr Thompsoni suunas ja kõik, sealhulgas Dagny, tardusid ühtäkki paigale — mehe näol olev ilme muutis rahvahulga äkitselt hiirvaikseks. Mees

oli raadiojaama peainsener ning tema näol peegelduv ürgse hirmutunde ja tsiviliseeritud enesekontrolli viimse raasukese vaheline võitlus oli ebaharilik vaatepilt.

„Hr Thompson,” ütles ta, „me ... me peame vist saate edasi lükkama.”

„*Mida?*” hüüatas hr Thompson.

Kella sõrm oli kaks minutit kaheksa peal.

„Me üritame olukorda lahendada, hr Thompson, me üritame aru saada, milles probleem on, aga me ei jõua võib-olla õigeaks ajaks ja— „

„Millest te räägite? Mis juhtus?”

„Me üritame— „

„Mis juhtus?”

„Ma ei tea! Aga ... me ... me ei saa eetrisse, hr Thompson.”

Pärast hetkelist vaikust küsis hr Thompson ebatavaliselt madala häälega: „Kas te olete peast segi?”

„Vist küll. Ma loodan, et asi selles ongi. Ma ei saa aru, mis toimub. Jaam oleks nagu välja surnud.”

„Ah, et tehnilised probleemid!” karjus hr Thompson jalule karates. Kurat võtaks, praegu ei saa endale tehnilisi probleeme lubada! Kas niimoodi te siis selle jaama tööd— „

Peainsener vangutas aeglaselt pead nagu täiskasvanu, kes ei taha last hirmutada. „Hr Thompson, probleem ei ole ainult selles jaamas,” ütles ta pehmel toonil. Niipalju kui ma asjast tean, on kõikide riigi raadiojaamadega sama lugu. Kuskil pole tehnilisi probleeme, iga jaama aparatuur on täiesti korras ja töötab suurepäraselt, aga ... aga kell seitse viiskümmend üks kadusid kõik raadiojaamad järsku eetrist ... ja keegi oska seda kuidagi seletada.”

„Aga— „karjatas hr Thompson, peatus seejärel, vaatas hetkeks enda ümber ja huilgas siis: „Mitte täna! Te ei tohi lasta sellel täna juhtuda! Ma pean eetrisse saama!”

„Hr Thompson,” ütles peainsener aeglaselt, „me helistasime Riikliku Teadusinstituudi elektroonikalaborisse. Nad ... nad ei ole säärast asja varem näinud. Nad ütlesid, et tegemist võib olla mingisuguse loodusnähtusega, mingi seninägematu kosmilise häirega, ainult, et — „

„Noh?”

„Nad ei usu, et asi selles on. Meie ka mitte. Nende arvates paistavad siin raadiolained mängus olevat, aga need võnguvad inimkonnale tundmatu sagedusega.”

Keegi ei vastanud midagi. Mõne hetke pärast jätkas ta kuidagi iseäralikult tõsise häälega: ”Eetril oleks nagu mingi segaja peal, nagu oleks meil mingi raadiolainetest sein ees, millest ei saa läbi, mida ei saa puudutada ega murda Kõigele lisaks ei ole meil enda tavapäraste vahenditega võimalik selle allikat tuvastada Paistab, et need lained tulevad saatjast, mille ... mille kõrval meie omad on nagu lapse mänguasjad!”

„Aga see ei ole ju võimalik!” Karjatus tuli hr Thompsoni selja tagant ja kõik toasviibijad, ehmudes hääles peituvast ebaharilikust hirmunoodist, pöördusid järsult sinnapoole; hääli kuulus dr Robert Sadlerile. „Sellist asja pole olemas! Maailmas ei ole kedagi, kes sellist asja valmistada oskaks!”

Peainsener laiutas käsi. „Nii on, Dr Sadler,” ütles ta roidunult. „See ei ole võimalik. See ei tohiks võimalik olla. Aga näete — siin see on.”

„Võtke midagi ette!” karjus hr Thompson kõigile.

Keegi ei vastanud ega liigahtanudki.

„Ma ei luba sel sündida!” karjus hr Thompson. „Ei luba! Pidi see just täna õhtul juhtuma! Ma pean selle kõne ära pidama! Tehke midagi! Milles iganes probleem on, lahendage see ära! Ma käsin teil see probleem lahendada!”

Peainsener vaatas teda tühja pilguga.

„Ma lasen teid kõiki töölt lahti! Ma lasen terve riigi elektroonikainsenerid töölt lahti! Ma annan kogu selle ametiala saboteerimise, deserteerimise ja riigireetmise eest kohtu alla! Kas kuulete? Nüüd võtke midagi ette, kurat võtaks! Võtke midagi ette!

Peainsener vaatas teda osavõtmatu ilmega nagu poleks sõnadel enam mingit tähendust.

„Kas keegi ei allu enam korraldustele?” karjus hr Thompson „Kas siit riigist on tõesti kõik ajud minema voolanud?” Kell sai kaheksa.

„Mu daamid ja härrad,” kõlas raadiovastuvõtjast selge, rahulik ja kindel mehehäääl — selline häääl, mida ei olnud eetris enam aastaid kuulda olnud — „hr Thompson täna teiega ei räägi. Tema aeg on otsakorral, sest nüüd kuulub see mulle. Täna pidite te kuulma ettekannet maailmas valitsevast kriisist. Seda te ka kuulete.“

Hääle tundsid ära kolm inimest, kuid kohalolijate üürgavate häälightsuste hulgas, mis oli juba ületanud igasuguse karjumise piiri, ei olnud keegi suuteline nende ahhetusi tähele panema. Esimeses väljendus triumf, teises hirm ja kolmandas — hämming. Kolm inimest olid rääkija ära tundnud: Dagny, dr Sadler ja Eddie Willers. Viimase poole ei vaadanud keegi, kuid Dagny ja dr Sadler vahetasid pilke. Sadleri näol peegeldus niivõrd kuratlik hirm, et seda ei kannatanud vaadata; ta nägi, et Dagny teadis selle hirmu põhjust ja pilk, millega Dagny teda vaatas, oli justkui kõrvakiil mehe poolt, kellele kuulus häääl.

„Kaksteist aastat olete te küsinud kes on John Galt? See olen mina. Olen Inimene, kes armastab oma elu. Inimene, kes ei ohverda oma armastust ega väärtusi. Inimene, kes on teid ohvritest ilma jätnud ja läbi selle hävitanud teie maailma, ning kui teil — kes te teadmisi pelgate — on soov teada saada, miks te hävingu äärel olete — siis mina olen see inimene, kes selle teile nüüd selgeks teeb.“

Ainuke liikumisvõimeline inimene oli peainsener; ta jooksis teleekraani juurde ja hakkas selle juhtpaneeli juures metsikult askeldama. Ent ekraan jäi tühjaks; kõneleja ei soovinud, et teda nähtaks. Ainult tema häääl kõlas kõigil riigi raadiosagedustel — tema hääält kuulis kogu maailm, mõtles peainsener — kuid tundus nagu kõneleks ta siinsamas ruumis mitte paljude inimestega, vaid üheainsa inimesega; häääl ei kõlanud nagu oleks see adresseeritud paljudele inimestele mingil rahvakoosolekul, see oli adresseeritud mõistusele.

„Olete kuulnud, et elame moraalikriisi ajastul. Teie isegi olete seda väitnud, nii pooleldi kartes ja pooleldi lootes, et need sõnad midagi ei tähenda. Te olete kõva häälega

hüüdnud, et inimese patud viivad maailma hukka, ja kirunud inimloomust, kuna see ei vasta teie voorusenõuetele. Kuna teie jaoks võrdub voorus ohverdusega, siis olete ohvrit nõudnud iga teise katastroofi puhul. Olete kõik selle kurja, mida oma armetu olukorra põhjustajaks pidasite, ohverdanud selle nimel, et moraali juurde tagasi pöörduda. Olete ohverdanud õigluse halastusele. Iseseisvuse ühtsusele. Ratsionaalse mõtlemise usule. Jõukuse vajadusele. Eneseväärikuse ennastsalgavusele. Õnne kohustusele.“

„Olete hävitanud kõik, mida pidasite kurjaks ning saavutanud kõik, mida pidasite heaks. Miks tunnete siis õudust ümbritseva maailma suhtes? See maailm ei ole mitte teie pattude, vaid teie vooruste peegelpilt ja võrdkuju, teie moraalsete ideaalide võrdkuju täies suuruses ja hiilguses. Te olete selle nimel võidelnud, te olete sellest unistanud ja te olete seda soovinud, ning mina — mina olen inimene, kes on teie soovi täide viinud.“

„Teie ideaalidel oli lepitamatu vaenlane ning te töötasite välja moraalikoodeksi, mis selle hävitama pidi. Minu juhtimisel see vaenlane taandus. Ta ei seisa enam teil ees, ta on teile kättesaamatu. Ma olen eemaldanud allika, millest tulenes see kurjus, mille erinevaid tahke te ükshaaval ohverdasite. Ma tegin teie lahingule lõpu. Ma võtsin teilt liikumapaneva jõu. Ma võtsin teie maailmalt inimhõimuse.“

„Ütlete, et inimene ei ole mõistuslik olend? Ma eemaldasin need, kes seda on. Ütlete, et mõistus on jõuetu? Ma eemaldasin need, kelle mõistus seda ei ole. Ütlete, et on olemas mõistusest kõrgemaid väärtusi? Ma eemaldasin need, kelle jaoks midagi kõrgemat pole.“

„Samal ajal kui teie õiglaseid, iseseisvaid, jõukaid ja väärikaid mõistuseinimesi oma ohvrialtareile tirisite — jõudsin mina teist ette, ma jõudsin nendeni enne teid. Ma rääkisin neile, millist mängu te siin mängite ja selgitasin neile teie moraalikoodeksi olemust, mida nad oma heldes pahaaimamatuses ise ei mõistnud. Ma näitasin neile, et on võimalik ka teistsuguseid moraaliprintsiipe järgides elada. Seda nad otsustasidki teha.“

„Kõik need inimesed, kes haihtusid, keda te vihkasite, kuid kartsite kaotada, mina olin see, kes nad teilt ära võttis. Ärge tehke katset meid leida. Me eelistame leidmatuks jääda. Ärge kisage, et me oleme kohustatud teid teenima. Säärast kohustust me ei tunnista. Ärge kurtke, et me oleme teile vajalikud. Me ei pea vajadust mingiks

argumendiks. Ärge kisendage, et me kuulume teile. Ei kuulu. Ärge anuge, et me tagasi tuleksime. Meie, mõistuseinimesed, streigime.“

„Me streigime eneseohverduse vastu. Me streigime vaadete vastu, mis väärtustavad teenimata tasusid ja tasustamata tööd. Me streigime kivilinenud dogma vastu nagu oleks iseenda õnne poole püüdlemine kurjast. Me streigime õpetuse vastu, mis jutlustab, et elu võrdub süüga.“

„Meie streigi ja teie poolt sajandeid praktiseeritud streikide vahel on üks erinevus: meie streik ei kätke endas nõudmisi, vaid hoopis nõudmiste rahuldamist. Kuna teie moraali järgi oleme me kurjad, siis otsustasime teile mitte enam halba teha. Kuna teie majandusteadlased ütlevad, et oleme kasutud, siis otsustasime teid mitte enam ekspluateerida. Kuna teie poliitikud ütlevad, et oleme ohtlikud ja meid tuleb aheldada, siis otsustasime teid mitte enam ohustada ega ka ise ahelaid kanda. Kuna teie filosoofid ütlevad, et me oleme vaid meelepete, siis otsustasime teid mitte enam pimestada ning andsime teile vabad käed, et seista silmitsi reaalsusega— reaalsusega, mida te tahtsite saavutada, maailmaga, mida te enda ees nüüd näete, maailmaga, milles pole mõistust.“

„Meie, kes me alati oleme olnud andjad, kuid seda alles nüüd mõistame, oleme teile andnud kõik, mida meilt nõudsite. Meil pole teile mingeid nõudmisi esitada, teiega mitte millegi üle tingida ega mitte millegi suhtes kompromissi saavutada. *Meil pole teid vaja.*“

„Kurdate ehk nüüd: oh ei, me ei tahtnud ju, et asi nii läheks. Me ei tahtnud ju, et meie maailm kokku variseks ja viimsedki ajad sellest kaoks. Me ei tahtnud, et te meid maha jätaksite. Just see teie eesmärk oligi, te moraalikannibalid, ja ma tean, et te olete seda alati teadnud. Aga *nüüd*, kus ka meie sellest lõpuks teadlikud oleme, on teie mäng läbi.“

„Olete kõigi nende sajandite jooksul, kus teie moraalikoodeks teile muudkui nuhtlusi ja katastroofe kaela on saatnud, karjunud, et moraalinorme on rikutud, et kõik need nuhtlused on karistuseks reeglite rikkumise eest, et inimesed on liiga nõrgad ja isekad, et valada nii palju verd, kui normid ette näevad. Te mõistsite hukka inimese, elu ja maa, kuid oma moraalireeglites ei julgenud te kunagi kahelda. Süü langes teie ohvritele, kes pingutasid endast kõike andes edasi ja said oma märterluse eest vaid teie hukkamõistu osaliseks, sel ajal kui teie ikka kisendasite, et teie moraalinormid on õilsad, kuid

inimloomus pole piisavalt hea, et nende järgi talitada. Kuid keegi ei küsinud: Hea? — mis standardite järgi? „Te tahtsite teada, kes on John Galt — John Galt on inimene, kes esitas selle küsimuse.

„Jah, see *on* moraalse kriisi ajastu. Jah, te *kannate* oma kurjuse eest karistust. Ent kohut ei mõisteta mitte inimkonna üle, süüd ei aeta mitte inimloomuse kaela, vaid seekord on lõpp hoopis teie *moraalireeglitel*. Teie moraalinormid on saavutanud haripunkti, jõudnud tupikusse. Kui te soovite eluga edasi minna, ei tule teil — kes te ei ole kunagi moraalist midagi kuulnud — mitte moraali juurde *tagasi pöörduda*, vaid selle alles *avastada*.“

„Teie arusaam moraalist põhineb vaid müstilistel ja sotsiaalsetel kriteeriumitel. Teile on õpetatud, et moraal kujutab endast mingi suurema kapriisi poolt teile peale surutud käitumisnorme — olgu see miski siis kas üleloomulik jõud või ühiskond —, mis käsivad teil elada Jumala või ligimese, aga mitte *enda* heaolu nimel, ning alluda mingile hauatagusele autoriteedile ja teenida oma naabrite huve. Teile on õpetatud, et teie õnn peitub surematuses, et teie isiklikud huvid on kurjast ja et moraalinorme ei luua mitte teie *kasuks* vaid teie *kahjuks*, mitte teie elu edendamiseks, vaid selle ruineerimiseks.“

„Sajandite viisi pidasid kaks osapoolt moraalilahinguid: ühed väitsid, et teie elu kuulub Jumalale ja jutlustasid, et hüve tähendab end taevaste vaimude nimel ohverdada; teised väitsid, et see kuulub ligimestele ja jutlustasid, et hüve tähendab end hoopis maiste võhikute nimel ohverdada. Keegi ei öelnud aga, et teie elu kuulub teile endale ja et hüve seisneb selle elamises.“

„Mõlemad osapooled olid ühel meelel, et moraali tingimuseks on omahuvist ja ratsionaalsusest loobumine, et moraalne ja praktiline käitumine on teineteise vastandid ning et moraal ei ole mitte ratsionaalsuse, vaid usu ja väevõimu kants. Nõustuti ka, et ratsionaalset moraali ei saa olemas olla, et mõistuslikkuse kontekstis ei ole õiget ega väära — et ratsionaalsus ei anna moraalsuseks põhjust.“

„Olenemata muudest põhjustest, mille pärast nad omavahel võitlesid, on kõik teie moraalitsejad alati inimese mõistuse vastu ühise rinde moodustanud. Kõik nende septsused ja süsteemid on keskendunud inimmõistuse laastamisele ja hävitamisele.

Nüüd seisate te valiku ees: kas hukkuda või aru saada, et mõistusvastane elu võrdub surmaga.“

„Mõistus on inimese peamiseks ellujäämisvahendiks. Inimesele on antud elu, kuid kas ta ka ellu jääb, pole kindel. Talle on antud keha, kuid elatise peab ta ise teenima. Talle on antud mõistus, kuid teadmised peab ta ise omandama. Eluspüsimiseks peab ta tegutsema, kuid enne seda peab ta teadma, milles tema tegevus seisneb ja mis on selle eesmärgiks. Ta ei saa endale toitu muretseda enne kui ta ei tea, mida toit endast kujutab ja kuidas seda on võimalik hankida. Ta ei saa kraavi kaevata — või tsüklotroni ehitada, — ilma et tal oleks aimu, mis ta eesmärk on ja kuidas selleni jõuda. Eluspüsimiseks peab ta mõtlema.“

„Mõtlemine on aga valikuline. See, mida te nii hooletult „inimloomuseks“ nimetate, teie avalik saladus, millest te kõva häälega ei räägi, on tõik, et *inimene on teadvust omav tahteline olend*. Ratsionaalsus ei ole automaatne, mõtlemine ei ole mehaaniline protsess ja loogikast tuletatavad seoseid ei looda instinktiivselt. Teie kõht, kopsud ja süda töötavad iseeneslikult, kuid teie mõistus mitte. Igal ajal või ükskõik millise probleemiga silmitsi seistes on teil alati vabadus valida, kas mõelda või mitte. Kuid oma olemuse eest – selle eest, et mõistus on teie ellujäämisvahend – te aga põgeneda ei saa — seega, teile kui inimolendile tähendab küsimus „kas olla või mitte olla“ hoopis küsimust „kas mõelda või mitte mõelda“.“

„Teadvust omaval tahtelisel olendil ei ole iseeneslikke käitumismaneere. Ta vajab väärtushinnanguid, mis tema tegevust suunaksid. Väärtus on see mille poole püüeldakse ja mida soovitakse säilitada, voorus on omadus, mille abil väärtus kätte võidetakse ja säilitatakse. Mõiste „väärtus“ eeldab küsimust: kellele väärtuslik ja millise tasu eest? „Väärtus“ eeldab alternatiivi ning väärtuse kättevõitmiseks läbiviidava tegevuse viisi, eesmärgi ja vajaduse olemasolu. Kui puuduvad alternatiivid, ei saa olla ka väärtuseid, mille poole püüelda.“

„Universumis on vaid üks fundamentaalne alternatiiv: olemasolu või olematus — ning see puudutab ainult üht sorti entiteete: elusorganisme. Elutu aine on tingimusteta olemas, elu aga mitte, kuna viimane sõltub kindlast tegevuskäigust. Materia on hävimatu ja muudab oma kuju, kuid ei saa lakata olemast. Ainult elusorganismid

seisavad püsiva alternatiivi – elu ja surma küsimuse – ees. Elu võrdub enesealalhoiu ja tegutsemisega. Kui see toiming ebaõnnestub, siis organism sureb – tema keemiline koostis jääb küll samaks, aga tema elu muutub olematuks. Vaid elu teeb väärtuse võimalikuks. Asjad saavad head või kurjad olla üksnes elusolendile.“

„Taim vajab elus püsimiseks toitu, päikesevalgust, vett ja muid keemilisi aineid, kuna ta taotleb loomumaseid väärtusi— tema tegevust juhib tema enda elu, mis on ka tema väärtusstandardiks. Taimel puudub aga valikuline tegevusvabadus — erinevates kasvutingimustes on tal küll elus püsimiseks alternatiivseid võimalusi, kuid tema funktsioon on ikka üks: taime tegevus on iseeneslik ja suunatud tema elu edendamisele, ta ei saa ennast sihilikult hävitada.“

„Loomal on ellujäämiseks olemas vastavad omadused. Enesealalhoiuintinktid võimaldavad tal iseeneslikult tegutseda ning ka iseeneslikult heal ja kurjal vahet teha. Loom ei ole võimeline oma teadmiste hulka suurendama ega ka enda olemasolevate teadmiste kasutamisest hoiduma. Senikaua kui loom elab, tegutseb ta iseeneslikult ja ilma valikuvõimeta oma teadmiste kohaselt ning ei saa eirata omaenda heaolu ega ennast hävitada.“

„Inimesele ei ole iseeneslikku ellujäämisoskust sisse kodeeritud. Tema erinevus teistest elusorganismidest tuleneb vajadusest langetada *tahtelisi* valikuid olukorras, kus on valida alternatiivide vahel. Inimene ei oma juba olemasolevat teavet selle kohta, mis on tema jaoks hea või halb, millised on talle eluks vajalikud väärtused, ja kuidas nendeni jõuda — teie aga vatraste mingist enesealalhoiuintinkist. Nimelt enesealalhoiuintinkt on see, mida inimesel pole. Instinkt kujutab endast millegi eksimatut, iseeneslikku teadmist. Soov ei ole instinkt. Soov elada ei anna veel elamiseks vajalikke teadmisi. Isegi inimese soov elada pole sissekodeeritud valik: just *selle* soovi puudumises seisneb tänapäeval teie ühiskonna varjatud kurjus. Surmahirm ei tähenda veel armastust elu vastu ega anna elu säilitamiseks vajalikke teadmisi. Inimene omandab teadmisi ja kujundab oma tegevuse mõtlemisvõime kaudu, milleks tal looduslik sund puudub. Inimene on võimeline ennast hävitama — ja kogu inimkonna ajaloo vältel on ta suuremalt jaolt niimoodi ka toiminud.“

„Elusolend, mis arvab, et abinõud, millele ta ellujäämiseks toetub, on kurjast, ellu ei jää. Oma juuri purustav taim või oma tiibu katki rebiv lind, kes säärasel viisil enda olemasolu teotab, ei elaks kuigi kaua. Inimkond on aga kogu oma ajaloo vältel üritanud oma mõistust maha salata ja hävitada.“

„Öeldakse, et inimene on mõistuslik olend, kuid tegelikult on see valiku küsimus — inimese olemus võimaldab talle ainult kahte: kas olla mõistuslik olend või ennasthävitav elajas. Et olla inimene, et enda elu väärtustada ja et õppida ennast ülal pidama, peab inimene selleks ka valiku langetama — valikuliselt peab ta avastama eluks vajalikud väärtused ja toimima oma vooruste kohaselt.“

„Valikuliselt omaks võetud väärtushinnangud moodustavad inimese moraalikoodeksi.“

„Sina, kes iganes sa ka oled, kes sa praegu minu häält kuuled, ma pöördun sinu *mõistuse*, selle viimse inimlikkuseraasukese poole, mis sinus on veel säilinud ja rikkumata; ja ma ütlen: mõistuslikku moraali järgides *on* võimalik elada — see on ainus inimesele kohane moraal, mille normid põhinevad *inimese elu* edendamisel.“

„Kõik, mis on mõistusliku olendi eluks sobiv, on hea ning kõik, mis seda hävitab, on kuri.“

„Inimese loomus näeb ette, et ta elaks oma elu nagu mõistuslik olend, mitte nagu arutu jõhkard, teisi riisuv röõvel ega teiste kulul elav müstik — inimese elu ei tohi tugineda mitte vägivallale ja pettustele, vaid saavutustele — elu ei tohi kujuneda iga hinna eest ellujäämiseks, sest elu eest on võimalik tasuda vaid ühega: mõttetööga.“

Inimelu on moraali *kriteeriumiks*, kuid just teie oma elu on moraali *eesmärk*. Selles maailmas elamiseks peate oma tegevuse ja väärtused kujundama inimesele sobivate moraalistandardite järgi, mille kohaselt peate te oma asendamatu väärtusega elu täiuseni elama, seda hoidma ja nautima.“

„Elu eeldab kindlat tegutsemisviisi, millest kõrvalekaldumine selle hävitab. Elusolend, kelle tegevuse eesmärgiks ei ole iseenda elu edendamine, on oma tegevuse eesmärgiks ja standardiks valinud *surma*. Selline olend on metafüüsiline peletis, kes ohjeldamatult ning arutult kõikjale hävingut külvab ja omaenda eksistentsile vastu töötab, seda eitab ja salgab, ning pole võimeline tundma muud kui valu.“

„Õnn on hea elu seisund, valu on surma volinik. Õnn on väärtuste saavutamisega kaasnev teadvuse seisund. Moraal, mis sõandab teha ettekirjutusi, et õnn seisneb omaenda õnnest lahtiütlemises ja et soovitu taotlemisel tuleb väärtustada omaenda väärtuste puudulikkust — eirab jultunult tõelise moraali mõtet. Doktriin, mille ideaaliks on inimene kui vabatahtlik ohvriloom oma ligimeste altaril, lehvitab surma lippu. Tegelikkusele ja elu olemusele au andes on inimene — iga inimene — eesmärk iseeneses. Inimene elab vaid iseenda nimel ja tema kõrgeimaks moraalseks eesmärgiks on omaenda õnne saavutamine.“

„Kuid ei õnne ega elu valemit saa leida irratsionaalsetele kapriisidele voli andes. Niisamuti nagu inimesel on vabadus üritada ükskõik mis viisil ellu jääda, – need püüdlused aga ebaõnnestuvad, kui ta oma loomuse kohaselt ei ela – on inimesel ka täielik vabadus üritada mistahes sõgedate kelmustükkidega oma õnne poole püüelda, ent nii langeks talle osaks vaid piinav tusk, kuna õnn saab eksisteerida ainult kooskõlas inimese loomusega. Moraali eesmärgiks on õpetada teid mitte kannatama ja surema, vaid elu nautima ja elama.“

„Heitke kõrvale parasiidid, kes pesitsevad riigi poolt rahastatud õppeasutustes ja elavad teiste mõistuse kulul ning kuulutavad, et inimene ei vaja mingisugust moraali, mingit käitumiskoodeksit ega mingeid väärtusi. Nead, kes nad teesklevad ennast olevat teadlased, ja väidavad, et inimene on üksnes loom, ei pea inimest loomuseaduse vääriliseks, mille olemasolu nad möönavad isegi kõige madalamat liiki putukate puhul. Nad nõustuvad, et igal elusorganismil on loomukohane ellujäämisvõime: nad ei väida nagu suudaks kala väljaspool vett elada või koer ilma lõhnatajuta elada — küll aga väidavad nad, et inimene, kes on kõige keerukam elusolend, suudab igal võimalikul moel elus püsida, sest inimesel puudub identiteet ja loomus, sest ei ole ju mitte mingisugust reaalselt põhjust, miks inimene ei võiks hakkama saada ka siis, kui hävitada tema loomupärased ellujäämisvahendid, lüüa tema mõtlemisvõime ning jätta see *nende* suva järgi jagatavate korralduste meelevalda.“

„Heitke kõrvale vihkamist täis müstikud, kes peidavad end inimlikkuse maski taha ja jutlustavad, et suurim voores, mille poole inimene saab püüelda, seisneb omaenda elu mitteväärtustamises. Nende õpetuste kohaselt on moraali eesmärgiks inimese

enesealalhoiduinstinkti ohjeldamine, kas pole? Tegelikult vajab inimene moraali just enesealalhoiduks. Ainult inimene, kes soovib elada, soovib olla ka moraalne.“

„Ei, te ei pea elama, sest elamine on valiku küsimus, aga kui otsustate elu kasuks, peate ka elama nagu inimesele kohane — lähtuvalt oma mõistuse tööst ja otsustusvõimest.“

„Ei, te ei pea elama nagu inimesele kohane, see on moraalse valiku küsimus. Kuid te ei saa elada ka mingil muul viisil — vastasel juhul on teie saatuseks elada nagu mõni olemasoluks kõlbmatu elav surnu, milliseid nüüd enda ümber ringi liikumas näete ja mille algeid enda sees tunnete — säärane olevus on määratud elu lõpuni piinu kannatama ja arutu enesehävitusse küüsis vaevlema teda ei saa enam inimeseks pidada ning ta ei vääri ka looma staatust.“

„Ei, te ei pea mõtlema, see on moraalse valiku küsimus. Aga et teid elus hoida, pidi keegi teie eest mõtlema. Otsustades mitte mõelda, hülgate omapoolsed elulised kohustused ning eeldate, et keegi moraalne inimene korvaks teie vajakajäämise ning ohverdaks omaenda heaolu teie valeelu nimel.“

„Ei, te ei pea olema inimene, kuid need, kes seda on, neid enam teie kõrval pole. Ma olen teilt võtnud ellujäämisvahendid — teie ohvrid“.

„Kui tahate teada, mida ma nendele inimestele ütlesin, et nad teie juurest lahkusid — siis kuulete seda praegu isegi. Sisuliselt rääkisin ma neile sedasama, mida praegu teilegi räägin. Need inimesed elasid samade moraalipõhimõtete järgi, mida minagi tunnustan, kuid nad ei teadnud, kui suurt voorust nende järgi elamine endast tegelikult kujutas. Ma avasin nende silmad. Minu roll seisnes lihtsalt selles, et aitasin neil juba olemasolevaid väärtusi tuvastada, mitte ümber kujundada.“

„Streik, mille meie kui mõistuseinimesed teie vastu korraldanud oleme, põhineb ühelainsal, meie moraalikoodeksi aluseks ja teie moraalikoodeksi suurimaks vaenlaseks oleval aksioomil: *olemasolu on olemas*.“

„Olemasolu on olemas — ning sellest väitest saab kahe aksioomi näol teha otsese järelduse: et miski, mida tajutakse, on olemas ning et inimesel on teadvus, millega olemasolevat tajuda.“

„Teadvust ei saa olla, kui midagi olemas ei ole: teadvus, millel pole midagi, millest teadlik olla, kujutab endast vastuolu. Ka ainult iseendast teadlik olev teadvus kujutab endast vastuolu: enne iseendast teadlikuks saamist pidi teadvus ka millegi muu olemasolu teadvustama. Te ei evi teadvust, kui väidate end tajuvat midagi, mida tegelikult ei eksisteeri.“

„Olgu teie teadmistepagas nii suur kui tahes, nende kahe — olemasolu ja teadvuse — eest ei ole võimalik pageda, sest nende kahe primaarse, taandumatu aksioomi tähendus väljendub kõiges, mida elu jooksul ette võtate, kõigis teie teadmistes, alates teie elu esimesest valguskiirest ja lõpetades suurima eruditsiooniga, mille ehk loojanguaastateks olete omandanud. Olenemata sellest, kas teie mõistus on võimeline hoomama ainult mingi väikse kivikese kuju või isegi tervete päikesesüsteemide ehitust, need kaks aksioomi peavad ikka paika: *miski* on olemas ja te olete sellest *teadlik*.“

„Olemasolu — erinevalt olematusest, mille peamiseks teguriks on eimiski — eeldab tajutavat, kindlaloomulist ja eriomaste tunnustega entiteeti. Üks inimene, kes oma eksimustest olenemata oli teie suurim filosoof, formuleeris sajandeid tagasi eksistentsi mõiste ja seaduse $A=A$, millest tulenevad ja millele alluvad kõik teadmised. Iga asi on see, mis ta on. Te pole iialgi mõistnud, mida see väide tähendab. Mina olen siin, et see lõpuni viia: Olemasolu on iseendaga identne ning teadvuse ülesanne on seda identifitseerida.“

„Identsusseadus jääb samaks kõikide asjade puhul, olgu need objektid, omadused või tegevused. Leht ei saa samal ajal ka kivi olla, ta ei saa korraga punane ja roheline olla, ta ei saa ühel ja samal ajal nii külmuda kui põleda. $A=A$. Lihtsamalt öeldes: ega korraga kahte head või tahta.“

„Kas te tahate teada, mis selle maailmaga valesti on? Kõik teie maailmas hävingut külvanud katastroofid on tulenenud sellest, et teie juhid üritasid kõrvale põigelda tõsiasjast, et $A=A$. Teie sisemuses hiiliv salajane kurjus, millele te ei julge otsa vaadata ning kogu valu, mida oma elu jooksul taluma olete pidanud, tuleneb sellest, et teiegi olete püüdnud seda tõsiasja vältida. Need, kes teid nii käituma õpetasid, üritasid panna teid unustama, et inimene on inimene.“

„Elus püsimiseks peab inimene teadmisi omandama ning seda saab ta teha ainult mõistuse abil. Mõistus aistib, identifitseerib ja integreerib meelte poolt edasiantava teabe. Meeled annavad olemasolu kohta reaalselt tõendusmaterjali, mille identifitseerimine aga lasub mõistusel. Meeled annavad inimesele üksnes teada, et miski *on olemas*, mõistuse ülesanne aga on selle *miski* tuvastamine.“

„Mõtlemine kujutab endast saadud teabe identifitseerimist ja integreerimist. Oletame, et inimene näeb mingit värvilaiku, seejärel otsustab ta seda puudutada ning saab teada, et tegemist on tahke esemega, kuna tema mõistus on integreerinud kompimis- ja nägemismeelelt saadud teabe, — sealt edasi saab inimene aru, et tegemist on lauaga, et laud on puidust, et puu koosneb rakkudest, et rakud koosnevad molekulidest ja et molekulid omakorda koosnevad aatomitest. Kogu see identifitseerimisprotsess kujutab endast pidevat vastamist üheleainsale küsimusele: *mis* see on? Oma vastuste tõepärasuses veendub inimene loogika abil, ja loogika põhineb aksioomil, et olemasolu on olemas. Loogika on *vasturääkivusteta identifitseerimine*. Vasturääkivust ei saa olemas olla. Aatom on aatom, universum on universum, kumbki neist kahest ei saa iseenda identsusega vastuolus olla, samuti ei saa ka üks osake tervikuga vastuolus olla. Inimese arusaamad on põhjendatud vaid siis, kui ta on need vasturääkivusteta oma koguteadmistesse integreerinud. Vastuolu tekkimine annab tunnistust, et mõttekäigus on aset leidnud viga, vasturääkivuse mittekorrigeerimine aga tähendab mõistusest loobumist ja enese tegelikkusest pagendamist.“

„Reaalsus on see, mis on olemas. Ebareaalsust pole olemas, ebareaalsuseks saab nimetada vaid tõelisust, mis on ratsionaalsuse hüljanud inimteadvuse poolt maha saladud. Tõde seisneb tegelikkuse tunnistamises ning mõistus on inimese ainsaks standardiks mille järgi seda tõde mõõta ja ainsaks vahendiks mille abil teadmisi omandada.

„Kõige madalamat sorti küsimus, mida te praegu selle väite kohta esitada saaksite oleks järgmine: *kelle* mõistus? *Teie* mõistus. Olgu teie teadmised nii suured või väiksed kui tahes, omandada saate neid vaid iseenda mõistuse abil. Inimene saab toimida vaid oma teadmiste piires. Teadmised, mida väidate end omavat ning mida kutsute teisi inimesi üles arvesse võtma, saavad olla ainult teie, aga mitte kellegi teise omad. Vaid oma mõistuse abil saate tõde hinnata — ning kui teised teie arvamusega ei nõustu, siis

otsustab küsimuse reaalsus. Mõtlemine on keeruline, peen ja ülioluline identifitseerimisprotsess ning on omane üksnes inim mõistusele. Mõtlemine saab juhinduda ainult inimese enda otsustusvõimest. Viimane aga sõltub inimese moraalsest terviklikkusest.“

„Teie, kes te räägite „moraalsest instinktist“ nagu oleks see mingi mõistusest eraldiseisev võime — võtke teadmiseks, et inimese moraalsus *tulenebki* tema mõistuslikkusest. Mõtlemine kujutab endast pidevat vastamist küsimustele: „Õige või väär?“ — hea või halb?“. Kas on *õige või väär* tegu istutada seeme mulda, et see kasvama läheks? Kas on *õige või väär* tegu puhastada inimese haav, et ta ellu jääks? Kas on *õige või väär* arvata, et atmosfäärielektrit võib kineetiliseks energiaks muundada? Vastused säärasele küsimustele pärinevad inimmõistuse kompromissituist püüdlusist selle poole, mis on *õige* — ning just need vastused on andnud teile kõik selle, mis teil olemas on.“

„Mõtlemine on *moraalne* protsess. Selle protsessi käigus võib ette tulla eksimusi, millede hulk sõltub üksnes teie enesekriitika rangusest, ent võite ka sohki teha ning üritada tegelikkusest pärinevat teavet võltsida ja mõtlemispingutust vältida — kui aga võtta tõele pühendumist kui moraalsuse kullaproovi, siis võib mõtleva inimese vastutust moraali ees pidada kõige suuremat, üllamat ja kangelaslikumat liiki pühendumuseks üldse.“

„See, mida te nimetate oma hingeaks või vaimuks, on teie teadvus ning see, mida te nimetate „vabaks tahteks“ on teie mõistuse vabadus mõelda või mitte mõelda, teie ainus tahe ja ainus vabadus, valik, mis mõjutab kõiki teie edasisi valikuid ning määrab kindlaks teie elu ja iseloomu.“

„Mõtlemisvõime on inimese fundamentaalne voorus, millest tulenevad kõik tema ülejäänud voorused. Inimese fundamentaalne pahe ja kogu sellest johtuva kurjuse allikaks on aga üks nimetu toiming, mida te kõik harrastate, ent kunagi ei tunnista: reaalsuse eiramine, oma teadvuse töö tahtlik seiskamine, mõtlemisest keeldumine — mitte võimetuse näha, vaid keeldumine nägemast, mitte teadmatuse, vaid keeldumine teadmast. Selleks, et otsustusega käsikäes käiva vastutuse eest põgeneda, kutsute endas esile sisemise uduloori ja lähtute varjatud eeldusest, et teatud asju polegi olemas, kui

vaid keeldute neid tunnistamast, et A ei ole A senikaua, kuni te pole langetanud otsust, et *on*. Mittemõtlemine võrdub hävitamisega, olemasolu eitamisega ja katsega reaalsust olematuks teha. Ent olemasolu on olemas ja kes üritab reaalsust olematuks teha, muutub selle käigus ise olematuks, kuna reaalsust ei saa olematuks teha. Keeldudes ütlemast, et „miski on olemas“, keeldute ka ütlemast „mina olen olemas“. Kui te oma otsustusvõimet ei rakenda, siis eitate te iseennast. Kui keegi ütleb: „kes olen mina, et midagi teada?“, ütleb ta tegelikult: „kes olen mina, et elada?“.

„Teie esmane moraalne valik seisneb alati mõtlemises või mitte mõtlemises, olemises või mitte-olemises, tunnistades kas $A=A$ või ei ole seda mitte, otsustades, kas olla inimene või olla null.“

„Seni, kuni inimene toimib mõistuspäraselt, juhib tema tegevust elu. Seni, kuni inimene toimib mõistusevastaselt, juhib tema tegevust surm.“

„Teie kes te jahvatate, et moraal on pelgalt sotsiaalne nähtus ja et üksikul saarel elades poleks inimesel mingit moraali tarvis, see eksib — just sellises olukorras vajab inimene moraali kõige rohkem. Üritagu keegi säärases situatsioonis väita, kui tal ei ole ohvreid, kes tema tahtmise täidaksid, et kivi võrdub majaga, et liiv võrdub riietega, et toit kukub talle põhjusest ja temapoolse jõupingutusega lihtsalt suhu, et täna kõik oma seemnevarud nahka pistes, lõikab ta homme suure saagi — ja tegelikkus muudab ta põhjendatult olematuks, näidates talle, et elu on hüve, millel on hind ning mida saab osta ainult väärikas mõistus.“

„Kui räägiksin teie keett, siis ütleksin, et inimese ainsaks moraalikäsuks on: „sina pead mõtlema“. Ent moraalikäsk on mõiste, mis on iseendaga vastuolus. Moraal on vaba valik, seda ei saa peale sundida, seda tuleb mõista, mitte sellele lihtsalt kuuletuda. Moraal on ratsionaalne valik, mõistust ei saa käskida.“

„Minu moraal, mõistuslik moraal väljendub ühesainsas aksioomis: olemasolu on olemas, — ning ühesainsas valikus: elada. Kõik ülejäänu tuleneb nendest kahest. Elamiseks peab inimene oma elu kõige kõrgemateks väärtusteks pidama järgmisi asju: mõistus, eesmärk ja eneseväarikus. Mõistus kui inimese ainus teadmiste omandamise vahend, — eesmärk, kui mõistuse abil saavutatav valikuline õnn, — ja eneseväarikus kui ümberlökkamatu veendumus, et inimese mõistus on võimeline mõtlema ja inimene

ise on õnne vääriline, ning sellest tulenevalt ka vääriline elama. Nende kolme väärtuste eelduseks ja nõudeks on inimvoorused, mis kõik puudutavad olemasolu ja teadvuse vahelist seost. Nendeks voorusteks on ratsionaalsus, iseseisvus, terviklikkus, ausus, õiglus, produktiivsus, uhkus.“

„Ratsionaalsus on olemasolu tunnustamine, ning tähendab nõustumist tõsiasjaga, et tõde ei saa miski muuta ja et mõtlemise — võime, mille läbi tõde tajutakse — suhtes ei saa miski eelisõigust omandada — et vaid mõistusega, oma ainsa teejuhiga, saab inimene väärtuste üle otsustada — et ratsionaalsus on absoluut, mis ei luba kompromisse; et ebareaalsusele mööndusi tehes annulleerib inimene oma teadvuse ja hakkab tegelikkuse tajumise asemel seda hoopis võltsima — et usk, väidetav otsetee teadmiseni jõudmiseks, on vaid mõistust hävitav lühis — et mingi müstilise väljamõeldise aktsepteerimine võrdub sooviga tegelikkus hävitada, ent selle asemel saab õiglase hävingu osaliseks hoopis teadvus, mille abil tegelikkust võltsida üritatakse.“

„Iseseisvus on otsustuse ja sellega kaasneva möödapääsmatu vastutuse tunnustamine, mis tähendab, et mitte miski ega mitte keegi saa teie eest mõelda ja teie eest teie elu elada — et kõige põlastusväärsem viis ennast alandada ja hävitada on allutada oma mõistus kellegi teise mõistusele, anda oma aju mingi autoriteedi meelevalda, võtta viimase väiteid tõe pähe ning lasta sel autoriteedil olla vahendajaks teie teadvuse ja olemasolu vahel.“

„Terviklikkus tähendab tunnustada tõsiasja, et oma teadvust ei saa võltsida, just nagu aus olemine tähendab tunnustada seda, et olemasolu pole võimalik võltsida — et inimene on ühtne, jagamatu olend ning koosneb kahest peamisest atribuudist, materiast ja teadvusest, ning ei saa lubada konflikti oma keha ja mõistuse, tegude ja mõtete ning elu ja veendumuste vahel — et inimene on nagu õiglane kohtunik, kes ei anna sisse avaliku arvamuse survele ega ohverda oma veendumusi teiste soovidele, karjugu kasvõi kogu inimkond tema suunas palveid või ähvardusi — et julgus ja enesekindlus on praktilised vajadused, et olla julge tähendab eksisteerida reaalses kooskõlas olemasoluga ning olla enesekindel tähendab eksisteerida kooskõlas omaenda teadvusega.“

„Ausus tähendab tunnustada tõsiasja, et ebareaalsus on ebareaalsus ning ei oma mingit väärtust ja et ei pettuse teel omandatud armastust, kuulsust ega raha saa hüveks pidada — et väärtuste omandamise nimel teisi pettes tõstetakse oma ohvrid reaalsusest kõrgemale ning hakates seeläbi nagu tuld nende taiplikkust, ratsionaalsust ja läbinägelikkust pelgama, muututakse ise oma ohvrite sõgeduse, mõtlematuse ja riugaste orjaks — et inimesel ei ole soovi elada iseseisvuseta, veel vähem kellegi rumaluse võimualusena, või narrina, kelle väärtused tulenevad sellest, kui palju tal on õnnestunud teisi omasuguseid ninapidi vedada — et ausus pole ei sotsiaalne kohustus ega teiste nimel enese ohverdamine, vaid kõige isekam inimvoorus üldse: keeldumine ohverdamast omaenda tegelikkust kellegi teise pettekujutelmis vaevleva teadvuse nimel.“

„Õiglus tähendab seda, et inimeste, nagu loodusegi olemust ei saa võltsida, et ausast ja *ratsionaalsest* identifitseerimisprotsessist lähtudes tuleb kõiki inimesi hinnata niisama tõetruult ja samasuguse siira läbinägelikkusega kui eluta asjugi — et inimest hinnatakse ja koheldakse vastavalt sellele, milline ta *tegelikult* on, et lurjust ei hinnata kõrgemalt kui kangelat, nii nagu roostes metallitükigi eest ei maksta rohkem kui läikiva metalleseme eest — et inimese vooruste ja pahede tasuks on teistepoolne moraalne hinnang, mis antakse samasuguse ausa täpsusega nagu viiakse läbi rahalisi tehinguid; et teiste pahede vastu oma põlguse tagasihoidmine on moraali võltsiv käitumine ning teiste vooruse suhtes oma imetluse tagasihoidmine on moraalne riisumine — et mistahes huvi õiglusest kõrgemale seades devalveerite oma moraalse valuuta, ning võitjaks osutub halb ja kaotajaks hea, kuna õigluse puudumisest saab kasu vaid kuri ning kahju vaid hea — et õigluse vältimine toob kaasa täieliku kõlbelise laostumise, olemasolu hävitamisele ja surmale pühendatud inimteadvuse musta missa ning moraalse pankrotistumise, mis oma põhjatus mülkas omab ühtainsat eesmärki: karistada inimesi nende vooruste eest ja premeerida inimesi nende pahede eest.“

„Produktiivsus tähendab seda, et inimene on otsustanud elada ning aktsepteerib moraali — et teadvus juhib inimese olemasolu produktiivse tegevuse kaudu, ning viimane kujutab endast püsivat protsessi, mille käigus inimene, ideedele reaalselt kuju andes ning maailma omaenese väärtuste järgi ümber kujundades, alatasa uusi teadmisi omandab ja mateeriat oma tahtmise järgi vormib — et *iga* töö, mis on tehtud mõistusega, on

loominguline ning ükski töö, mis on tehtud mõtlematus, kriitikameeleta teadvuseuimas ning kelleltki õpitud tuimas rutiinis, ei ole seda mitte; et teie töö on teie oma vaba valik ning et see, kui palju teil valikut on, sõltub teie mõistusest, et sellest rohkemat te teha ei saa, ning et vähemaga leppimine ei ole inimesele vääriiline — et omandades pettuse teel töö, millega teie mõistus hakkama ei saa, muutute teiste liigutusi järeleahvivaks pelglikuks pädikuks, keda ootab ees vältimatu ebaõnnestumine, ning valides töö, mis ei nõua teie mõistusest täit rakendust, võtate endalt liikumapaneva jõu ja hakkate alla käima — et oma töö kaudu saavutate oma väärtused, ning kui kaob soov väärtuste poole püüelda, kaob ka soov elada — et teie keha on teie mõistuse poolt juhitud masin, mis peab mööda saavutusteteed minema nii kaugele kui teie mõistus lubab — et ilma eesmärgita inimene on nagu vabakäigul mäest alla tuiskav masin, mis võib iga hetk mingi rahnuga kokku põrgata või kuhugi kraavi lennata ja et oma mõistuse lämmatanud inimene on justkui seiskunud, tasapisi roostetav masin ja et mingil juhul end suunata laskev inimene on nagu lammutusse veetav vrakk ja et inimene, kes on oma eesmärgiks seadnud teise inimese, on nagu hääletaja, kellele ükski juht kunagi küüti ei tohiks anda — et teie töö on teie elu eesmärk ning igast teid peatada üritavast mõrvarist tuleb mööda kihutada ja et mistahes väljaspool teie tööd esinev hüve, truudus või armastus saab olla vaid teie enda poolt valitud kaasreisija, kes omal jõul teiega ühes suunas liigub.“

„Uhkus tähendab seda, et suurim väärtus, milleks olete te ise, tuleb välja teenida nagu teisedki inimväärtused — et kõik teile võimalikud saavutused teeb võimalikuks teie enda poolt loodav iseloom — et teie mõistuse poolt omaks võetud eeldused on teie iseloomu, tegude, soovide ja emotsioonide eeltingimusteks — et sarnaselt inimese alalhoidmiseks vajalikele füüsiliste hüvede tootmisele peab inimene omandama ka enesealalhoidu põhjendavad iseloomuväärtused — et inimene on nii rikkuselt kui ka hingelt isetehtud olend — et eneseväärikus on eluks vajalik, kuid et inimesele ei ole sündides juba olemasolevaid väärtusi ega iseeneslikku eneseväärikust kaasa antud ja et kuna tal on siiski aga kaasasündinud võime kujundada endast, ehkki valikuliselt, mõistuslik olend, siis peab ta viimase väljateenimiseks enda hinge oma moraaliideali — Inimese — järgi välja vormima — et eneseväärikustunde peamiseks eelduseks on hiilgav enesearmastus, mis ajendab iseennast kõige kõrgemalt väärtustavat inimhinge, kõiges, nii vaimsel kui ka materiaalsel tasandil, parimat otsima ja püüdlema üle kõige just moraalse täiuse suunas — et olete saavutanud eneseväärikuse, kui tunnete, et teie

hing väljendab vastumeelsust ja põlgust mistahes alatute ja jultunud arusaamade suhtes, mis õigustavad teie ainulaadse ning võrratu, hiilgava väärtusega teadvuse ja olemasolu ohverdamist teiste inimeste loiduse ja tegelikkust eirava taipamatu käitumise nimel.“

„Kas nüüd hakkab teile koitma, kes on John Galt? Ma olen inimene, kes on välja teeninud selle, mille nimel teie ei arvanud heaks olnud võidelda ning mille te tagasi lükkasite, reetsite ja ära rikkusite, kuid mida te siiski lõplikult hävitada ei suutnud ning seetõttu nüüd nagu oma räpast saladust varjate, sellepärast lipitsetegi nüüd kogu oma elu iga ettejuhtuva ametliku inimsööja ees et keegi mitte mingi hinna eest teada ei saaks, et oma hingepõhjas tahate tegelikult välja öelda sedasama, mida te kõik praegu minu suust kuulete: et olen uhke oma väärtusele, olen uhke selle üle, et soovin elada.“

„See soov — mida te kõik jagate kuid kurjuse pähe alla surute — on ainus kübeke teis säilinud heast, kuid seda soovi tuleb õppida ära teenima. Isiklik õnn on küll inimese moraalne eesmärk, kuid selleni jõuab ta üksnes iseenda vooruste abil. Voorus aga pole eesmärk iseeneses. Voorus pole iseenda tasu ega ka pahede eest tasuna antav ohverdatav kahuriliha. Vooruse tasuks on *elu* — ning elu eesmärk ja tasu on õnn.“

„Teie teadvusel on kaks fundamentaalset emotsiooni — rõõm ja kannatus — samuti nagu teie keha kaks peamist aistingut on mõnu ja valu, mis annavad märku heaolust või vigasaamisest ning kujutavad endast vastavalt elu ja surma baromeetrit. Emotsioonid annavad teile välkkiire kalkulatsiooni kaudu esialgse hinnangu teie elu edendavatest või ähvardavatest asjaoludest, võimaliku kasumi või kahjumi suurusel. Teil on võime tunda, kas miski on teile hea või halb — selles suhtes pole teil valikut —, aga see, *mida* te heaks või halvaks peate, mis toob teile rõõmu või valu, mida hakkate armastama või vihkama, soovima või kartma, sõltub teie väärtustest. Emotsioonid on inimesele loomuomased, kuid nende sisu tuleneb mõistusest. Teie emotsioonivõime on kui mootor ning väärtused on kütus, millega teie mõistus seda mootorit varustab. Kui teie kütuseks on hulk vasturääkivusi, siis kiiluvad teie mootor ja jõuülekanne kinni ning teete oma masinaga, mille teie kui juht ise olete rikkunud, esimesel silmapilgul avariit.“

„Kui teie väärtusstandardid pole mõistuslikud ning teie arusaam heast põhineb võimatusel, kui soovite endale teenimata tasu, varandust või armastust, lünka põhjuslikkuse seaduses, A-d, mis muutub teie soovil mitte-A-ks, kõike olemasolule

vastupidist — siis kõige selleni te ka jõuate. Ent siis ärge kisage, et elu on üks suur pettumus, et õnne on võimatu saavutada, vaid heitke oma kütusele pilk peale — see tõi viis teid sinna, kuhu jõuda tahtsite.“

„Õnne ei saa saavutada kapriiside ajendil. Õnn ei seisne mingite suvaliste, mõistusevastaste soovide rahuldamises. Õnn on vasturääkivusteta ning kõigi teie väärtushinnangutega kooskõlas olev rõõmuseisnud, mis ei tööta teie enda vastu ning milles pole kohta ei karistusel ega süütundel — õnn ei tähenda mitte enda mõistuse eest põgenemist, vaid selle täie jõu kasutamist, mitte tegelikkuse võltsimist, vaid reaalsete väärtuste saavutamist, õnn pole mitte joodiku joomarõõm, vaid tootja tootmisrõõm. Õnn on saavutatav ainult mõistuslikule inimesele, kellele valmistab rõõmu mõistuspärane tegevus ning kelle eesmärgid ja väärtusedki on mõistuspärased.“

„Nii nagu mina ei pea end ülal mitte kerjamisega ega teiste riisumisega, vaid omaenda tööga, nii ei tulene minu õnn ka mitte teistele liiga tegemisest ega nende poolehoiu võitmisest, vaid minu enda saavutustest. Ma ei sea oma elu eesmärgiks teiste inimeste heaolu ning ei eelda, et nemadki minu suhtes samamoodi käituksid. Nii nagu pole vasturääkivusi minu väärtushinnangute ja soovide vahel — ei ole ka ohvreid ega huvide konflikte ratsionaalsete inimeste vahel, kes ei soovi teenimata tasusid ega vaata üksteist inimsööja pilguga, kes ei too ohvreid ega aktsepteeri ohvreid.“

„Selliste inimeste omavaheliste suhete ja inimaustuse moraalseks sümboliks on *kaupmees*. Meie, kes me elame hüvedest, mitte röövsaagist, oleme nii materiaalsel kui ka vaimsel tasandil kaupmehed. Kaupmeheks saab nimetada inimest, kes on saadu ära teeninud, ei luba teistele teenimatut tasu ning ei võta seda ka ise vastu. Kaupmees ei nõua, et talle tema ebaõnnestumiste eest makstaks ega teda tema vigade pärast armastataks. Kaupmees ei loovuta oma keha kahurilihaks, ei pilli oma hinge ega anneta seda teistele inimestele. Kaupmees töötab vaid materiaalsete väärtuste nimel ning oma vaimuväärtused — armastuse, sõpruse ja lugupidamise — annab ta vaid tasuna ja vahetuskaubana tema austuse ära teeninud inimeste vooruste eest, mis talle isiklikku rahulolu pakuvad. Müstikutest parasiidid on läbi aegade kaupmehi kirunud ja põlanud, ning aus hoidnud hoopis kerjuseid ja röövleid, sest need parasiidid teavad väga hästi oma põlglike irvituste salajast põhjust: kaupmees sümboliseerib õiglast inimest — inimest, keda nad kardavad.

„Kas tahate siinkohal küsida, millist moraalset kohustust ma oma kaasinimeste suhtes tunnen? Mitteringisugust — kui välja arvata kohustus — mõistuslik käitumine — iseenda, materiaalsete esemete ja kogu olemasolu suhtes. Suhtes inimestega käitun nagu meie loomusele kohane — lähtun mõistuslikkusest. Peale suhete, millesse nad astuvad oma vabal valikul, ei taha ega soovi ma neilt midagi. Mul on võimalik lävida üksnes nende mõistusega ja ainult omahuvi eesmärgil ning seda juhul, kui meie huvid kattuvad. Vastasel juhul ei astu ma mingisse suhtesse, jään oma põhimõtete juurde ning teisitimõtlejaid ümber veenma ei hakka. Ma võidan ainult loogikaga ning ma allun ainult loogikale. Ma ei tagane oma põhimõtetest ega lävi inimestega, kes seda teevad. Mulle pole kasu lollpeadest ega argpüksidest, samuti ka mitte inimpahedest nagu rumalus, ebaausus ja hirm. Mulle on väärtuslik ainult inimeste mõttetöö vili. Juhul, kui satun lahkarvamusele ratsionaalse inimesega, otsustab küsimuse reaalsus, — kui temal on õigus, õpin sellest mina, kui aga minul, siis tema — üks meist võidab, kasu saavad aga mõlemad.“

„Lahkarvamusi võib olla kõiges, välja arvatud ühes asjas — on olemas üks teatud kuritegu, mida ükski inimene ei tohi ei lubada, andestada ega teiste vastu toime panna. Senikaua kui inimesed tahavad koos eksisteerida, ei või ükski inimene teiste vastu vägivalda *algatada* — kas kuulete? — ega käiku lasta.“

„Inimese ja tema reaalsusetaju vahele füüsilise hävinguohu seadmine tähendab halvata tema loomupärased ellujäämisvahendid ning neid talle keelata, sundida inimest tegema midagi tema enda tahte vastaselt tähendaks justkui sundida teda oma nägemisvõimet eirama. Kes iganes kasutab vägivalda mistahes eesmärgil või ulatuses, tegutseb surma ülesandel eesmärgiga hävitada inimese elamisvõime, ja tal lasub mõrvast rängem süü.

„Kui tahate mulle öelda, et teie arusaamade kohaselt on teil õigus minu mõistust jõuga sundida, siis hoidke enda suu koomal. Jõud ja mõistus on teineteise vastandid — seal, kus algab püssitoru, seal lõpeb moraal. Kui kuulutate, et inimesed on mõistusevastased loomad ja neid ka vastavalt kohtlete, määratlete seeläbi oma iseloomu ega saa oma tegevust enam mõistuslikkusega õigustada — ükski inimene, kelle tegevus põhineb vasturääkivustel, ei saa mõistuslikkust ettekäändena kasutada. Ei ole olemas „õiget“ põhjust, mis annaks loa kõigi õiguste allikat, mõistust, hävitada, kuna õiget saab vääristada ainult mõistus ise.“

„Kui sunnite inimest mõistusest loobuma ja teie tahet — mille lõplikuks argumendiks on surm ning mille teostab mitte loogiline süllogism, vaid relvatoru oimukohal ning mitte tõestus, vaid terror — aseaine pähe aktsepteerima, siis trotsite reaalsust. Viimane nõuab, et inimene tegutseks lähtuvalt iseenda mõistuslikust omahuvist, ent tema pihta relva suunates sunnite teda vastupidiselt käituma. Kui inimene ei lähtu iseenda mõistuslikust omahuvist, ähvardab tegelikkus teda surmaga, kui ta aga sellest lähtub, ähvardate teie teda surmaga. Sääraselt käitudes paigutate inimese maailma, kus tema elu hinnaks on loobumine kõikidest eluks vajalikest voorustest — kui inimühiskonnas on võiduargumendiks ja valitsevaks võimuks surm, siis saab antud süsteemi lõpptulemuseks olla samuti vaid surm, mis saabub järkjärgulise hävingu tagajärjel.

„Nii maanteeröövli poolt rändajale esitatav ultimaatum „sinu raha või sinu elu“ kui ka poliitiku poolt riigile esitatav ultimaatum „teie laste haridus või teie elu“ tähendavad sisuliselt üht ja sedasama: „teie mõistus või teie elu“ — inimene vajab aga mõlemat.“

„Raske on öelda, kumb suuremat põlastust väärib: kas jõhkard, kes arvab endal olevat õiguse teiste mõistust jõuga sundida või moraalne degenerant, kes teistele oma mõistuse üle vaba voli annab. Üks on kindel — inimõistuse iseseisvus on ülim moraalne absoluut. Minu mõistust riisuda üritavatele inimestele ma õigustusi ei luba. Ma ei vaheta mõtteid inimestega, kes arvavad, et neil on õigus mind mõtlemast keelata. Ma ei anna oma moraalset heakskiitu mõrvarile, kes soovib mind tappa. Kui keegi üritab minu vastu vägivalda kasutada, siis vastan samaga.“

„Vägivalda võib kasutada ainult vastuabinõuna selle vastu, kes vägivallatsemist alustas. Kasutades vägivalda vastuabinõuna ei võta ma omaks vägivallatseja moraaliarusaamasid ega jaga tema kurjust, vaid tulen kõigest tema soovile vastu: tal oli õigus ainult iseenda, mitte kellegi muu hävingu kasuks otsustada. Kui vägivallatseja kasutab jõudu mingi väärtuse omastamiseks, siis mina kasutan jõudu vaid hävitustöö hävitamiseks. Kui relvastatud röövel tahab mind tappa, et minu vara endale saada, siis minu vara ju röövli tapmisest ei suurene. Ma ei saavuta hüvesid pahede abil ega loovuta hüvesid pahedele.“

„Esitan teile kõikide nende tootjate nimel, kes teil hinge sees hoidsid, kuid kelle te hävitasite, meiepoolse lõpliku ultimaatumi: meie töö või teie relvajõud. Võite valida

neist ühe, mõlemat te ei saa. Me ei algata teiste vastu vägivalda ega alistu teistepoolsele vägivaldale. Kui tahate veel kunagi tööstusühiskonnas elada, saate seda teha vaid *meie* moraalitingimusi järgides. Meie moraalitingimused ja liikumapanev jõud on teie moraalile täielikuks vastandiks. Teie karistate inimest surmaga, kui ta teie moraalist keeldub, teie relvaks on hirm. Meie aga pakume inimesele täisväärtuslikku elu selle eest, et ta meie moraali omaks võtab.“

„Teie, nullikumardajad, ei ole iial mõistnud, et surma vältimine ei tähenda veel elamist. „Valu puudumine“ ei tähenda rõõmu, „rumaluse puudumine“ ei tähenda arukust, „pimeduse puudumine“ ei tähenda valgust ning „mitte-olemise puudumine“ ei tähenda olemist. Lammutamisest hoidumine ei tähenda ehitamist; te võite sajandite viisi oodata ja mitte midagi lammutada, kuid nii ei suudaks te ühtki ehitustala püstitada, mille lammutamisest edaspidi hoiduda — mulle kui ehitajale ei saa te enam öelda, et ma vastutasuks selle eest, et te minu toodangut ei hävitaks, oleksin tootlik ja teid toidaksin. Siin on vastulause kõigi teie ohvrite nimel: hukkuge omaenda tühjuses ja koos sellega. Eituse eitamine ei ole eksisteerimine. Eitus ja tühjus esindavad kurjust, mitte väärtust, kurjus on jõuetu, see omab meie üle vaid nii palju võimu, kui endilt välja pressida laseme. Hukkuge — elu ei ole hüpoteek, mille pidajaks on null.“

„Teie otsite pääsu valu eest, meie aga teed õnne juurde. Teie elu kujutab endast karistuse vältimist, meie elu aga tasu teenimist. Ähvardused meid tegutsema ei pane ning hirm meid ei innusta. Me tahame elada, mitte surma vältida.“

„Teie, kes te ei oska enam ei esimesel ega teisel vahet teha ning väidate, et hirm ja rõõm on võrdse jõuga stiimulid — lisate salaja, et „praktilisem vahend“ on hirm. Tegelikult ei taha te elada; pelgalt surmahirm hoiab teid veel teie enda poolt äraneetud olemasolu küljes. Teie argipäevast on saanud lõks, visklete paaniliselt sinna-tänna ja otsite väljapääsu, mille olete selle enda ees ise sulgenud — põgenete mingi nimeta tagaajaja eest mingi hirmuvalitseja juurde, kelle olemasolu te ei julge tunnistada, ning mida suurem on teie hirm, seda rohkem kardate mõelda, mõistmata, et mõtlemine on teie ainsaks päästerõngaks. Teie heitluse eesmärgiks on mitte teada, mitte mõista, nimetada ega kuulda seda, mida te nüüd minu suust kuulete: seda, et te elate Surmamoraali järgi.“

„Teie väärtusstandardiks on surm ja teie eesmärgiks on surm, seega ei jää teil muud üle kui põgeneda selle teadmise eest, et see tagaajaja, kes teid hävitada tahab, olete te ise. Lõpetage ükskord see põgenemine ning seiske oma hirmudega silmitsi, joosta pole ju kuhugi — vaadake end tõelises valguses, nii nagu minagi teid näen, ja heitke pilk sellele, mida te moraalikodeksiks nimetada söandasite.

„Teie moraali vundamendiks on inimkonna hukkamõist ning selle abinõuks ja lõppeesmärgiks on häving. Kõigepealt tembeldab teie moraal inimese kurjaks, siis kirjutab ette normid, mis määratlevad ära selle, mis on „hea“, ning seejärel nõuab, et inimene nende teostamatute normide järgi toimiks. Esmase vooruseproovina nõuab teie moraal inimeselt, et ta iseenda pahelisust ilma tõestuseta aktsepteeriks ning astuks ellu mitte puhta lehega, vaid kurjuse poolt moonutatud väärtusstandardiga – milleks on tema ise –, ning määratleks viimasest lähtuvalt selle, mis on hea — milleks tema ise olla ei saa.“

„Seejärel pole enam oluline, kes inimese tagasilükatud aupaiste ja piinatud hinge pealt kasu hakkab lõikama, olgu selleks siis kas mingi müstilise plaaniga Jumal või mõni suvaline mööduja, kelle mädanevad haavad annavad talle kaasinimeste üle mingi seletamatu nõudeõiguse — inimene ei peagi ju aru saama sellest, mis on „hea“, tema kohuseks on end vaid läbi piinarikaste patukahetsusaastate vedada ning igale vastujuhtuvalle võlgade sissenõudjale oma olemasolu eest mingit mõistatuslikku võlga tagasi maksta, tema ainus ettekujutus väärtusest on null: hüve on see, mis ei ole inimesega seotud.“

„Seda absurdsuse tippu nimetatakse pärispatuks.“

Mõiste „tahtetu patt“ on moraalile kõikaid kodaratesse pildiv hābematu vasturāākivus: kõik, mis jääb välja valikuvõimaluse piiridest, jääb välja moraali võimupiirkonnast. Kui inimene sünnib kurjana, siis ei saa tal olla ka mingit tahet ega võimu oma sünnipärast loomust muuta, tahte puudumisel aga ei saa ta olla ei hea ega halb; sel viisil võib amoraalne olla vaid robot, kuid mitte inimene. Nimetada inimese patuks midagi, mis asub väljaspool inimese valikuvõimalusi, on moraali pilkamine. Inimloomuse patuks nimetamine on looduse pilkamine. Inimese karistamine enne tema sündi sooritatud kuriteo eest on õigluse pilkamine. Inimese süüdimõistmine asjas, kus süütust ei ole, on

mõistuslikkuse pilkamine. Üheainsa kontseptsiooniga nii loodus, moraal, õiglus kui ka mõistuslikkus minema pühkida on niivõrd kuratlik saavutus, millele vaevalt veel võrdset leidub — aga ometi on *see* teie moraalikoodeksi aluseks.“

„Ärge ajage sellist udu nagu oleks inimesel sündides küll vaba tahe, ent siiski „kalduvus kurjusele“. Kalduvuste külge aheldatud vaba tahe muudab inimelu mingiks ebaausaks mänguks, mille eest inimene peab tasuma ja vastutust kandma ning mille kestel ta vahetpidamata peab heitlema, kuid mille tulemuse on juba ette ära määranud „kalduvus“, mille üle inimesel puudub igasugune võim. Kui inimene ise on valinud endale mingi kalduvuse, siis ei saa see tal juba sündides olemas olla; kui see kalduvus aga valikuline ei ole, siis pole inimese tahe vaba.“

„Mida kujutab endast see süü, mida teie õpetajad inimese pärispatuks nimetavad? Millised olid pahed, mille inimene pärast oma esialgsest väidetavast täiuslikkuse seisundist langedes omandas? Pattulangemise müüdi kohaselt sõi inimene hea ja kurja tundmise puu viljast — ta omandas mõistuse ning muutus mõistuslikuks olendiks. Ta omandas võime heal ja halval vahet teha — ja muutus moraalseks olendiks. Tema karistuseks sai tööga leiba teenida — temast sai produktiivne olend. Osana tema karistusest mõisteti inimene iha tundma — ta ta õppis tundma mõnu, mida pakub seksuaalvahekord. Kõik need niinimetatud „pahed“ – mõistuslikkus, moraalsus ja rõõm –, mille eest inimest hukka mõistetakse, on tegelikult ju tema olemasolu peamised väärtused. Pattulangemise müüdi eesmärk pole mitte inimese pahesid ega vigasid hukka mõista, vaid talle hoopis tema loomust süüks panna. Kes iganes see mõistuseta, väärtusteta, tööta ja armastuseta robot seal Eedeni aias kunagi oli — inimene ta küll polnud.“

„Kui teie uskuda õpetajaid, siis pattulangemisega omandas inimene eluks vajalikud voorused. Nemad nimetavad neid voorusi patuks. Nende kohaselt on inimene kuri, sest ta on inimene. Ta on süüdi selles, et elab.“

„Seda nimetavad teie õpetajad armastuse- ja halastuseõpetuseks.“

„Ei, ütlevad nad, ega nad siis inimest ennast kurjaks pea, kuri on ainult see „võõrkeha“, inimese keha. Ei, nad ei taha ju inimest tappa, nad tahavad kõigest tema keha ära

kaotada. Nad seovad inimese oma õpetuste piinapingile ja hakkavad tema keha ja hinge erinevas suunas rebima — ja ütlevad, et tahavad tema valu leevendada.“

„Teie õpetajad on inimese pooleks lõiganud ning tema kehast ja hingest teineteise vaenlased teinud. Nad õpetavad, et inimese keha ja teadvus on kaks omavahel lahingut lõõvat vastandliku loomusega ning vastandlike nõudmiste ja vajadustega verivaenlast, et ühele head tehes kahjustab ta teist, et tema hing kuulub mingisse üleloomulikku maailma, kuid tema keha on kuri vangikong, mis hoiab tema hinge maakera küljes ikestatuna — et oma keha aastate viisi kannatlikus heitluses hävitada on hea, sest nii jõuab inimene lõpuks selle hiilgava vabaduseni, mis teda hauas ees ootab.“

„Inimesele on sisse juurutatud, et ta on kahest surma sümboliseerivast elemendist koosnev lootusetu olend, kes ümbritseva maailmaga kuidagi kokku ei sobi. Ilma hingeta keha on laip, ilma kehata hing aga tont — teie õpetajate arvates on inimene laiba ja tondi vaheline ristand, kus laibal on olemas mingi kuri vaba tahe ja tondil teadmine, et kõik inimesele teadaolev on tegelikult olematu ning et olemas on vaid see, mida pole võimalik teada.“

„Kas täheldate, millise inimvõime olemasolu eitamiseks selline õpetus välja töötati? Inimese purustamiseks oli tarvis vaid üht —maha salata tema mõtlemisvõime. Olles nii sunnitud oma mõistusest loobuma, sattus inimene oma seletamatute instinktide poolt juhitava keha ja müstiliste ilmutuste poolt juhitava hinge, kahe hoomamatu ja kontrollimatu koletise, meelevalda, kus temast sai passiivne ohver nende kahe – roboti ja diktofoni – vahel peetavas lahingus.“

„Nüüd, kus lahing on läbi ja inimene pimesi ja kobamisi otsib mingitki viisi, kuidas edasi elada, tulevad teie õpetajad lagedale abistava moraaliga, mille kohaselt ei leia inimene selles maailmas ei eneseteostust ega lahendust oma eksistentsiaalsele kriisile. Inimesele öeldakse, et tõeline olemasolu asub väljaspool tema taju ning et tõeline teadvus seisneb võimes tajuda olematut — ja kui ta seda ei mõista, siis tähendab see, et tema teadvus on jõuetu ja tema olemasolu kurjast.“

„Inimese hinge ja keha eraldatuse tulemusena on tekkinud kaks Surmamoraali koolkonda: vaimumüstikud, ehk need, keda teie nimetate spiritualistideks ja kes usuvad teadvusse ilma olemasoluta, ning jõumüstikud, ehk materialistid, kes usuvad

olemasolusse ilma teadvuseta. Üks pool nõuab, et annaksite oma mõistuse nende ilmutuste, teine aga nende reflekside hoole alla. Ükskõik, kui kõva häälega nad ka omavahelist lepitamatut vastasseisu ei kuulutaks, on nende eesmärgid ja moraal ikka ühesugused — materiaalsel tasandil tahavad nad hävitada inimese keha, vaimsel tasandil aga tema mõistuse.“

„Vaimumüstikud ütlevad, et hüve tuleb Jumalast, kelle ainus definitsioon on see, et ta on inim mõistusele hoomamatu — määratlus, mis muudab inimteadvuse kehtetuks ja nullifitseerib inimese arusaamad olemasolust. Jõumüstikute kohaselt võrdub hüve ühiskonnaga, mida nad ise nimetavad üliolendiks ja ilma füüsilise kujuta organismiks, mis ei avaldu otseselt mitte kelleski, vaid kõigis korraga; teid ennast aga sinna hulka ei arvata. Vaimumüstikud tahavad inimese mõistuse allutada Jumala tahtele. Jõumüstikud arvavad, et see tuleks ühiskonnale allutada. Vaimumüstikud ütlevad, et inimese väärtusstandardiks peab olema Jumalale meelehea valmistamine — aga kuna Jumala standardid asuvad inimesele mõistmatutes kõrgustes, siis tuleb neisse uskuda. Jõumüstikud väidavad, et inimese väärtusstandardiks peab olema ühiskonna heaolu, ent kuna inimesel pole ühiskonna poolt aktsepteeritud väärtuste üle õigust kohut mõista, peab ta neile tingimusteta alluma. Mõlemad pooled ütlevad aga ühel häälel, et inimese eesmärgiks on olla otstarbetu ja armetu elav laip, kuid mis põhjusel? — selle kohta aga küsimusi esitada ei tohi. Vaimumüstikud ütlevad, et oma teenitud tasu saab inimene kätte hauataguses elus. Jõumüstikud aga ütlevad, et tasu ootab inimest ees juba maapealses elus — ainult et see antakse tema lastelastele.“

„Mõlemad väidavad, et inimese kurjus tuleneb tema *isekusest*. Inimese headus seisneb iseenda elu eitamises, enese salgamises ja oma isiklikest soovidest loobumises. Mõlemad kuulutavad kõva häälega, et moraali keskmeks ja kõrgeimaks inimesele võimalikuks vooruseks on *ohverdus*.“

„Teie, kes te olete ohver, mitte mõrvar — kui leiate endas veel pisutki jõudu säilitada seda hääbuvat sädet, milleks olete teie ise, siis kasutage seda nüüd ja kohe, sest teid on neelamas pimedus ning kätte on jõudnud teie mõistuse viimne tund. Teie hävingus on süüdi *ohverdamine*. Kasutage kogu oma mõistuse jõudu ja üritage mõista, mida selle sõna tähendus endas kätkeb. Te olete endiselt elus ja teil on veel võimalus.“

„Ohverdamine tähendab millestki väärtuslikust, mitte väärtusetust ära öelda. See ei ole mitte hea nimel kurjast äraütlemine, vaid kurja nimel heast äraütlemine. Ohverdada tähendab loobuda millestki teile väärtuslikust selle nimel, mis teile väärtuslik ei ole.“

„Kui vahetate paar krossi kuldmündi vastu, siis ei ohverda te midagi; kuldmündi paari krossi vastu vahetades aga küll. Kui olete pärast aastatepikkust pingutust saanud lõpuks soovitud ametikohale, siis ei ole te midagi ohverdanud; ent kui loovutate saavutatud ametikoha rivaalile, siis aga küll. Kui teil on pudelitäis piima ning annate selle oma nälgivale lapsele, siis ei ohverda te midagi; ent kui annate piima kellegi teise lapsele ja lasete enda lapsel surra, siis aga küll.“

„Kui annate sõbrale raha, et teda abistada, siis ei ohverda te midagi; ent kui annate raha mingile väaritule võõrale, siis küll. Kui annate sõbrale summa, mida saate endale lubada, siis ei ohverda te midagi; kui aga annate talle raha iseenda heaolu arvelt, siis on see valitseva moraali järgi vaid pooleldi vooruslik käitumine; ideaalse ohvri toote alles siis, kui olete sõbrale andnud kogu oma raha, ilma et teile endale sentigi taskusse jääks.“

„Kui loobute kõikidest isiklikest soovidest ning pühendate oma elu inimestele, keda armastate, ei saavuta te täit voorust, sest teie isiklik väärtus ju säilib – säilib teiepoolne armastus. Märksa vooruslikum tegu on pühendada oma elu suvaliste võõraste inimeste teenimisele. Aga kui pühendate oma elu inimestele, keda te vihkate —siis see on suurim võimalik voorus üldse.

„Ohverdamine tähendab mingist väärtusest loobumist. Täielik ohverdus tähendab täielikku loobumist kõikidest väärtustest. Täie vooruse saavutamiseks ei tohi te oma ohverdusega taotleda ei vooruslikkusest tulenevat uhkusetunnet, ei kõrgemat eneseväärikust, teistepoolset tänu, kiitust, imetlust ega armastust, sest iga väikseimgi omakasupüüdlik tagamõte vähendaks teie voorust. Siis, kui teie elu ei rüveta rõõm, kui teie tegevus ei too teile absoluutselt mitte mingisugust kasu ei materiaalsel ega vaimsel tasandil — kui saavutate selle täieliku nullseisundi, olete saavutanud moraalse täiuse.

„Teile öeldakse, et moraalset täiust ei ole võimalik saavutada — kõnealuseid moraalistandardeid arvesse võttes see võimatu ongi. Senikaua kui teis tuksub elu, on moraalset täiust iseloomustav absoluutne nullseisund teie jaoks kättesaamatu ideaal, kuid võite end lohutada teadmise, et teie elu ja isiku väärtust hinnatakse selle järgi,

kui lähedale te ideaalsele nullile jõuda suutsite — kui lähedale tegelikult *surmale* jõuda suutsite.“

„Ohvrikroonile ei saa pretendeerida kiretu ja vegeteeriv inimene, kes on kõiges tühi koht, kellel pole ei väärtusiega isiklikke soove, millest loobuda. Millegi soovimatu tagasilükkamine ei tähenda ohverdamist. Kui ise surra soovite, siis pole teiste eest oma elu andmine mingi ohver. Teiste heaolu nimel oma elu andes saate tõeliselt voorusliku ohvri tuua vaid siis, kui te ise ka tõesti elada tahate ja elu palavalt armastate, kui tunnete tulist kirge kõige ilusa vastu, mida maakeral teile pakkuda on — te peate kogu oma olemusega tundma iga viimast kui üht noahoopi, mis teie unistusi surmab ja teie kehas peituvat armastust tapab. Ohvrimoraali ideaaliks ei ole mitte pelgalt surm, vaid surm, mis on aeglane ja piinarikas.

„Ärge tulge mulle ütlema, et teie moraal käib ainult maapealse elu kohta. Mitte mingi muu elu mind ei huvita. Teid ka mitte.“

„Kui tahate mingitki eneseväärikust säilitada, siis ärge nimetage oma parimaid tegusid „ohverduseks“ — selle väljendiga tembeldate end ebamoraalseks. Kui ema ostab oma näljasele lapsele süüa ja jätab selle raha eest endale kübara ostmata, siis *ei ole* see ohverdus, kuna laps on talle kübarast kallim; aga säärase ema jaoks, kelle jaoks on kübar kallim ning kes toidab oma last ainult kohusetundest ja laseks tal pigem nälgida, oleks kübarast loobumine aga kindlasti ohverdus. Kui keegi, kes keeldub elamast orjana, läheb iseenda vabaduse eest võideldes surma, siis *ei ole* see ohverdus; küll oleks see aga ohverdus inimese jaoks, kes oleks nõus ka orjana elama. Kui inimene oma tõekspidamisi maha müümast, siis *ei ole* see ohverdus, juhul kui pole tegemist inimesega, kellel tõekspidamisi ei ole.“

„Ohverdamine on kohane ainult inimestele, kellel pole ei väärtusi, standardeid, arvamusi ega muud, mida ohverdada — neile kelle soovid ei kujuta endast enamast, kui suvalistest tujudest lähtuvaid ja umbropsu tekkivaid uitmõtteid, millest kergesti loobutakse. Inimesele, kellel on moraalset väärikust ning kelle soovid tulenevad ratsionaalsetest väärtustest, tähendaks ohverdamine aga väära nimel õigest ja kurja nimel heast loobumist.“

„Ohvriusk on ebamoraalsete inimeste moraal, mis kuulutab ja tunnistab avalikult, et on võimetu inimestele voorustes ja väärtustes mingit osalust andma ning et inimesi tuleb oma räpaseid hingi ohverdama õpetada. Teie moraal annab tunnistust sellest, et suudab inimestele üksnes karistusi määrata ega ole neile võimeline headust õpetama.“

„Kuskil oma teadvuse ähmastes soppides mõtlete ehk, et teie moraal kohustab teid ju kõigest *materiaalseid* väärtusi ohverdama? Aga *mis* need materiaalsed väärtused siis teie arvates on? Mateeria on vahend, mille abil inimene oma soove teoks teeb — muud väärtust sel pole. Mateeria on pelgalt tööriist inimväärtuste saavutamiseks. Materiaalsed tööriistad, mille omaenda voorusega loonud olete, käsib teie moraal ära anda. Aga kuhu? Et teie annetust ikka ohverduseks saaks nimetada, olete sunnitud oma materiaalsed töövahendid andma kellegi või millegi teie poolt taunitava teenistusse, olgu siis tegemist mingi põhimõttega, millega te ei nõustu, mingi inimesega, keda te ei austa või mingi eesmärgiga, mis käib risti teie omale vastu.“

„Teie moraal käsib teil oma väärtused mateerias lahutada ning materiaalsest maailmast üldse lahti öelda. Inimene, kelle ideaalidel ei ole tema olemasoluga mingit pistmist, kelle tõekspidamised ja teod on omavahel vastuolus ning kes oma seesmistele väärtustele materiaalsel kujul ei anna, on väike labane silmakirjateener — just *see* on inimene, kes teie moraalile kuuletub ja oma seesmised väärtused mateerias lahutab. Mees, kes armastab üht naist, kuid magab teisega — tööandja, kes imetleb ühe tööliste oskusi, kuid palkab kellegi teise — inimene, kes usub, et ühe ürituse eesmärk on õiglane, kuid toetab rahaliselt mingit teist üritust — kõrgete standarditega käsitöölaine, kes toodab rämpsust — *need* on inimesed, kes usuvad, et vaimseid väärtusi ei saa ellu viia.“

„Mis te arvate, kas sellised inimesed on oma hingest loobunud? Jah, loomulikult. Üht ilma teiseta ei saa — loobuda hingest tähendab loobuda ka kehast. Inimene on ühtne, teadvusest ja mateerias koosnev olend. Kui loobute oma teadvusest, muutute ajutuks jõhkardiks. Kui oma keha ära salgate, muutute võltsiks. Kui materiaalsest maailmast lahti ütlete, loovutate selle kurjusele.“

„*Selles* peitubki kogu teie moraali mõte. Kulutage end sellele, mis teile naudingut ei paku, teenige eesmärki, mida te ei poolda, alistuge sellele, mis teie meelest on kuri —

jätke maailm teiste inimeste väärtushinnangute meelevalda, öelge iseendast lahti, salake *iseennast* maha. Teie mõistus ongi *teie ise* — kui te selle ära salgate, siis võib iga vastujuhtuv kannibal teid nagu lihatükki alla kugistada.“

„Kõigi ohvriusu misjonäride sihiks see, et allutaksite oma *mõistuse* nende tahtele, põhjendagu nad seda millega tahes: olgu see siis teie hinge või keha heaks, maise täiskõhutunde või tulevase taevase elu nimel. Need, kelle sõnul peate oma isiklikud soovid teiste inimeste soovide nimel ohverdama, kuna teie enda heaolu poole püüdlemine on isekas — ütlevad tegelikult, et peate oma tõekspidamised teiste inimeste tõekspidamiste nimel ohverdama, kuna teie enda tõekspidamistele truuks jäämine on isekas.“

„Tõsi — mõistus, mille kõrgeimaks autoriteediks on vaid tema ise ning mis peab kõrgeimaks väärtuseks vaid iseenda nägemust tõest, on kõige *isekam* asi üldse. Teie moraal nõuab, et ohverdaksite oma intellektuaalse aususe, tõestandardid ja loogika — ning hakkaksite arutlusvõimetuks prostituudiks, kelle eesmärgiks on pakkuda suurimat hüvet suurimale hulgale“

„Küsimusele „Mis on hea?“ annab teie moraalikoodeks ainsaks vastuseks — *teiste heaolu*. Hea on see, mida teised soovivad või mida nad teie arvates soovivad, või siis mida nad teie arvates soovima peaksid. „Teiste heaolu“ — selle maagilise valemi abil on võimalik kõike kullaks muuta, see õigustab iga tegu — isegi tervete rahvaste mahatapmist — ning tagab igaühele moraalse aupaiste. Teie moraali järgi ei ole vooruse mõõdupuuks mitte mingi asi, tegu ega põhimõte, vaid *kavatsus*. Teile piisab vaid sisetundest, et teie eesmärgiks oli teiste, *mitte* aga iseenda heaolu — te ei pea seda isegi kuidagi tõestama ega põhjendama, teil pole õigupoolest vajagi *tegelikult* kellelegi midagi head teha. „Hea on see, mis minule hea ei ole“ on ainus definitsioon, mille teie moraal „hea“ määratlemiseks välja käia on suutnud.“

„Teie moraal — suurstledes igaveste ja ümberlökkamatute moraalsete väärtustega ning põlates ära kõik selle, mis on suhteline ja subjektiivne — teie moraal tuleb lagedale säärase absoluutse moraalieeskirjaga: kui *teie* midagi tahate, siis on see kurjast; kui teised midagi tahavad, siis on see hea; kui teie tegevuse eesmärgiks on *teie* heaolu, siis jätke see tegemata; kui teie eesmärgiks on teiste heaolu, siis on kõik lubatud.“

„Nii nagu see kaksikmoraal jagab kaheks teid ennast, jagab see kaheks vaenupooleks ka terve inimkonna: ühel poolel olete *teie* ja teisel pool kõik teised inimesed. Ainus heidik, kellel ei ole elule mitte mingisugust õigustolet *teie*. Kõik teised on isandad ja *teie* olete ainus teener; kõik teised on saajad ja *teie* olete ainus andja; kõik teised on võlausaldajad, kellele teie, kes te olete ainus võlgnik, jääte elu lõpuni laenu tagasi maksma. Mis õigusega nad teilt eneseohverdust nõuavad, millised on nende soovid ja vajadused — kõiges selles ei tohi te kahelda, kuna nende õigus seisneb lihtsalt selles, et nad ei ole teie.“

„Neile, kes peaksid hakkama mingeid küsimusi esitama, on teie moraalil valmis panna lohutusauhind ja salakaval lõks: teisi tuleb õnnelikuks teha ju ainult sellepärast, et teil endal hea oleks; loovutage oma õnn teistele ning saate ka ise õnnelikuks; kui loovutate oma varad teistele, on teie enda rikkus seda suurem; vaid siis, kui hoiate kõiki inimesi peale iseenda, kaitsete tegelikult enda elu — kui te aga kogu sellest protseduurist rõõmu ei tunne, siis olete kuri ja saate selles ainult iseennast süüdistada, sest vastasel juhul oleksite ju õnnelik, et saate teistele enda kulul pidusööminguid korraldada ning ennast väarikana tunda, kui nad teile mingeid palukesi visata suvatsevad.“

„Teie, kel pole mingeid eneseväarikusstandardeid, võtate süü omaks ega julge mingeid küsimusi esitada. Keeldute küll endale tunnistamast seda, mis on otse teie silmade all, kuid sisimas olete siiski teadlik sellest jõletust ja mahavaikitud põhimõttest, millele kogu teie ühiskond tegelikult toetub. See põhimõte on sõnulkirjeldamatult õel — te üritate seda vahel küll vastumeelselt praktiseerida ning teinekord astute sellest süüdlaslikult üle, aga kogu see siia-sinna pendeldamine ei aita, kuna te teate, mida see põhimõte tähendab; te ei oska seda küll ausalt välja öelda, kuid sünge rahutus teie sees annab teile sellest aimu.“

„Mina, kes ma ei võta teenimata tasu vastu ei väärtuste ega *süü* näol, esitan nüüd need küsimused, mida teie ei julgenud esitada. Miks on teiste õnne ümmardamine moraalne, aga enda õnne poole püüdlemine mitte? Kui nauding on hüve. miks siis peetakse seda moraalseks ainult teiste, aga mitte iseenda puhul? Kui aisting, mida tekitab söömine, on hüve, miks siis peetakse teiste söögiisu rahuldamist moraalseks, iseenda oma aga mitte? Miks on nii, et kui teised midagi tahavad, siis peetakse seda moraalseks, aga kui teie ise midagi tahate, siis mitte? Miks peetakse seda moraalseks käitumiseks, kui inimene loob

mingi hüve ja annab selle teistele aga kui ta jätab hüve endale, siis seda mitte? Ning kui hüve endalejätmist moraalseks käitumiseks ei peeta, siis miks peetakse moraalseks käitumiseks seda, kui teised selle hüve vastu võtavad? Kui teie käitute mingit hüve teistele andes isetult ja vooruslikult, siis kas teised, kui nad selle vastu võtavad, pole mitte isekad ja õelad? Kas vooruslikkus tähendab pahede ümmardamist? Kas heade inimeste moraalseks eesmärgiks on end kurjade inimeste nimel ohverdada?“

„Koletu vastus, mille te maha salanud olete, on järgmine: Kui saajad pole teie käest saanud hüvesi *ära teeninud*, siis nad pole kurjad. Nende jaoks pole ebamoraalne hüvesid vastu võtta, kui nad ise pole võimelised neidsamu hüvesid looma, ära teenima või teile nende eest mingit väärtust vastu andma. Samuti pole nende jaoks ebamoraalne neid hüvesi nautida, kui nad neid just endale *õigusega* ei hankinud.“

„Säärane on teie kaksikmoraali, teie usutunnistuse tuum ning pahupool — teiste kulul elada on moraalne, omal käel aga mitte — teiste tooteid tarbida on moraalne, oma tooteid aga mitte — muiduleivasööja olla on moraalne, ise endale leiba teenida aga pole — tootjate olemasolu moraalseks õigustuseks on parasiidid, viimased aga on eesmärk iseeneses — ohverdusest kasu saada on hea, saavutusest aga mitte — oma õnne teiste elu hinnaga nautida on hea, oma õnne ise luua aga kuri.“

„Teie moraal jagab inimkonna kahte seisusse ning käsib neil teineteisele vastandlike reeglite järgi elada: ühel pool on need, kes võivad ükskõik mida tahta ja soovida, teisel pool on need, kes ei või midagi tahta ega soovida, väljavalitud ja äraneetud, kandjad ja seljasratsutajad, need, kes õgivad ja need, keda õgitakse. Mis on teie seisusse pääsemise kriteeriumiks? Mis valemiga pääseda moraalieliidi hulka? Vastuseks on *väärtuse puudumine*.

„Mingi väärtuse puudumisel on teil automaatne õigus seda nõuda inimeselt, kellel see olemas on. Kui teil on *vajadus*, siis on teil õigus seda mis tahes viisil rahuldada. Ent juhul, kui peaksite olema võimeline ise oma vajadusi rahuldama, võetakse teilt ühtäkki üldse õigus vajadusi rahuldada. Kui te aga oma vajadusi rahuldada ei suuda, siis annab see teile kohe õiguse inimeste elu kallale kippuda.“

„Kui teie tegevust saadab edu, on igaüks, kelle tegevust saadab ebaedu, teie isand; kui teie tegevust saadab ebaedu, on igaüks, kelle tegevust saadab edu, teie ori. *Ebaedu*

annab teile õiguse hüvitist nõuda, olenemata sellest, kas see on õigustatud või mitte, kas on see teile teenimatult kaela langenud või olete selle oma pahedega ära teeninud, kas sihid, mille poole te püüdate, on üldse mõistuspärased või ei ole nad seda mitte. Teie *valu* — milline see ka poleks — annab teile vaba voli kogu olemasolu üle.“

„Kui saate enda valust omal jõul üle, siis ei peeta seda millekski, kuna teie moraali kohaselt on see lihtsalt isekas tegu. Kui inimene saavutab heade omaduste tõttu rikkuse, teenib ära kellegi armastuse, teenib endale välja teatud õigused või muretseb endale omal käel toidu, siis ei peeta neid hüvesi moraalsel teel saavutatuiks, kuna tegemist on lihtsalt vahetuskaubaga: antud hüved ei kujuta endast ei annetust ega ohverdust, vaid tasu heade omaduste eest. Mõiste *ärasteenitud* leiab kasutust vaid kaubanduse valdkonnas — seal, kus kõik osapooled isekalt vastastikku kasu saavad. Ainult mõiste *teenimatu* leiab rakendust säärases moraalses tehingus, kus üks osapool teise hävingu arvelt kasu lõikab. Heade omaduste eest tasu nõuda on isekas ja ebamoraalne käitumine; tasu võimaldab teil nõuda vaid *vooruste puudumine*, siis on teie poolel ka moraalne õigus.“

„Moraal, mille kohaselt saab *vajadus* nõue olla, ei ole muud kui tühjust ja olematust teeniv väärtusstandarditeta koodeks — säärane moraal premeerib *vajakajäämisi* ja kummardab vigu, suutmatust, oskamatust, piina, haigusi, hävingut, vaegusi, puudusi ja vigu — seda, mis on *null*.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina _____ Hendrik Koger _____

(*autori nimi*)

(sünnikuupäev: _____ 19.07.1988 _____)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

“Ayn Randi teose *Atlas Shrugged* kolmanda osa seitsmenda peatüki esimese poole tõlge ja tõlke analüüs „

(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on _____ Katiliina Gielen _____,

(*juhendaja nimi*)

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, _____ Hendrik Koger _____ „19“mai..... 2014